

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XVIII. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1888. ÁPRILIS 5.

14. SZÁM

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztő-ségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

Egyházi napisajtó.

A mai idők jelszava: a társadalmi egyesülés. A mi államilag, hivatalosan, vagy egyesek által kivihetetlen, mindazt társulatok útján igyekeznek megvalósítani. S valóban, az újabb kor majd minden nagyobb szerű vállalata ezeknek köszöni lét-rejöttét.

Országunk, el egész az utolsó városkáig, sőt népesebb faluig, mindenféle jellegű politikai, közgazdasági, jótékony és kulturális egyletek által van sűrűn behálózva.

A nagyszámu különféle társulatok közt, a melyekben nem kevesen vannak a kath. jellegűek, akad itt-ott egy protestáns egylet is. De hogy egyházi téren mily lassan halad a társulás eszméje, „Papi Értekezleteink“ erre elég bizonyítékul szolgálnak. A kultur-egyletek villámgyorsasággal ágazták be az országrészt, a tantestületi értekezletek megerőltetés nélkül állottak elő, olvasó-körök, kaszinók, egy-egy lelkes kezdeményező szavára, mindjárt megszülettek, de a mi felütött egyesületi zászlóink csak nem igen akarnak megnépesedni.

Ez a tapasztalat általános a papság életében, luth. és kath. egyházakban is, a mi arra enged következtetni, hogy a társadalmi egyesülés siker-telensége nem az egyesekben, hanem magában a hivatalban rejlik. Minden más hivatal bizonyos társas együttműködésben végzi feladatát, csak a pap áll magában, elszigetelve. A tanárok kollegiumokat, bírók testületeket, ügyvédek, orvosok karokat képeznek, egy helységben laknak. Az Áronok nem járnak seregekben. Már Kánaán megszállásakor szanaszét mentek a hódított földön. Amazoknál a mindennapi érintkezés bizonyos tipikus egyformaságot hoz létre gondolkodásban, törekvésükben, érzületükben, a pap magában állva, sokkal inkább megőrzi egyéniségét, individualis izlését, céljait s a phisikai elszigetelt-

ség nagy akadálya mellett, már ez által is kép-telenebbé válik az egyesülésre. A mekkora áldás az együttélés azoknál, kik elég intelligenciával bírnak, kiaknázni a belőle származó előnyöket: épp oly nagy a szétszórattatás a papságra nézve. A honfoglaló nép uralkodó törzse, mely elég erőt érzett, hogy mint a nemzet papsága és fő-nemessége, a föld terményének nagy részét, fekvő-birtok nélkül is, biztosithassa magának, már száz évvel széteszlása után, a hajléktalan bujdosó lévita panaszában látja kifejezve sorsát: „Lévita vagyok én és járok-kelek, a hol helyet találok. A megoszlás az erők szétforgácsolása; s csak papságunk magas intellektualizmusára vall az a körülmény, hogy így is, szétszórva, mint az elvetett mag, az őt megillető társadalmi álláspon-ton képes fenmaradni.

Ez a szétszórtság akadályozza a „Papi Értekezletek“ erőteljes megizmosodását, s gát-jául szolgál az egyesülés útján létesítendő lel-készi könyvtárak eszméjének is. Ugyanazon hely-ségben lakó hason állásu elemek összevonásával megszületik a kör, az olvasó egylet; négy-öt ta-nártestület egybekapcsolása által kész az érte-kezet, de belőlünk ekkora számot negyven-ötven helyről kell összetoborzani. És mit mondjunk a könyvtárakra nézve? Hisz, ilyenek már több egyházmegyében vannak. De a pap elkülönített helyzete s a papi hivatás természete ellene mond az öszpontosított könyvtárak célszerűségének. A lelkészi funkciók jelentékeny része olyan termé-szetű, hogy a lelkész előre nem tudhatja, me-lyik órában válik egyik-másik könyv rá nézve valóságos kincsévé. A papi könyvtár nem tűri a centralizációt.

Hanem, van egy eszköz, mely nem ismer akadályt térben és időben s a mely mégis min-den könyveknél és összejöveteleknél hatalmasabb erővel fűzi össze az egyeseket s az egész vi-lágot.

A napi sajtó.

A föld összes gondolkozó és nem-gondolkozó fői egyesülnek, szolidaritásba lépnek a napi sajtó által, mely meghódította már a gondolatközlés módjának egész területét. Hasábjain, személyes érintkezés nélkül, egyesület, párt, nemzet, maga a roppant emberiség naponkint összejöveteleket rendez, értekezleteket tart.

Ha eddig lehangolt az az észlelet, hogy a kapocs létesítése épp nálunk megy legnehezebben, a kiknek legtöbb szükségünk van reá, mert szent hivatásunk szétszórt, mint a polyvát: most már derült lélekkel mutathatunk a sajtóra, mely mint homokkőben a kötőszó, hivatva van közeziót létesíteni az „egy test“ atomjai közt, hivatva van, phisikai megoszlásunk ellensúlyozásául a szellemi összetartozandóság ébrentartására, a szellemi egység megvalósítására, mint olyan eszköz, a melynél alkalmasabbat hiában keresnénk.

Minő tért foglal el a sajtó az egyház szolgálatában?

Hála isten, egyházi lapirodalmunk kvantitás tekintetében nem kicsinyelhető. De, két körülmény egészen megbénítja erejét, nem engedi, hogy szava hatalommá növekedjék valaha. Az egyik ok lapjainkban rejlik, ez a provincializmus az, hogy egyházkerületi jellegűek levén, hivatászerűleg a provincialis érdekek szolgálatában állanak; a másik az olvasóban, a ki nem levén azon kedvező helyzetben, hogy mint az együttlakók, ugyanazon áron egy helyett 20 30 lap élvezetében részesülhetne, kénytelen, beérni a magáéval, a melynek más lapokra, vagy más kerületek dolgaira való hivatkozásai előtte érthetetlenek maradnak, mert rendszeres értesülései felőlük nincsenek.

Ránk nézve nem létezik a Tiszán túl, a reformátusság e nagy óceánja, hol a tiszta kálvinista typos oly nagy tömegekbe verődött össze; mi mitsem tudunk a baranyai medencéről, mely számos apró egyházaival lényeges hasonlatot mutat erdélyi viszonyainkhoz; s ki hall valaha arról, hogy mely célok vezérlik túl a tiszai oppoziciót; vagy, hogy minő egyházi élet pezseg a nemzet szívében, a fővárosban, a mely azon kívül, hogy állami s nemzeti létünk centruma, immár legyőzve a kálvinista Rómát, újabb fejlődé-

sével, határozottan útban van, hogy az eddig provinciákra szorított magyar protestántizmus diadalmas Metropolisává legyen.

S viszont, hányan vannak túlhan a magas hegyeken, a kik gyakorta hirt vesznek a mi fáradozásainkról, egyházunk és nemzetünk omladékainak megépítése érdekében; vajjon, hányszor gondolnak ránk a termékeny rónák, hol a nagy városokban keleti kényelemben él a gazdag nép lelkipásztorával; hányszor gondolnak ránk, kik itt a samaritánusok között, mint az Ilyések, reményben is árván, küzdelemben viaskodunk az idegen Baálok kultuszai ellen?

A törvényes unió megszületett, de ez csak a „hét vezérek“ kézfogása volt a milliók fejei fölött: az unió tényleg a szivekben csak akkor lesz testté válandó, ha a millió szív együtt dobog, egykint érez, egy célra törekszik. Vannak Gideonok és Sámuelek, a kik a konventeken, esztendejében egyszer, megvillogtatják az egyetemes egyház kardját, de maga a nép és papjai, a „vis inertiae“, a massa tehetetlensége folytán, csak a mult idők municipialis szellemében él.

Mit tettünk azért, hogy az együvé tartozás érzetét fölkeltsük az alsóbb rétegekben is?

Erre nézve nem elég csak a közalapi adók kirovása.

Erre nézve, szükség, naponkint ismételni, hogy mindnyájan egy testből való test vagyunk. Szükség, napjában táplálékot adni a testvéresülésnek. Emlegetni azokat, a kikkel egygyé letünk, mert a kiről soha sem hallunk, még ha testvérünk is, könnyen elfeledjük.

Mindezen szükségek, az egyház dicsőségét, nagyságát mélyen érintő vágyak kielégítése elérhető egy egyetemes református egyházi napi lap megteremtésével.

Valóban, nagy ideje, hogy megszülessék egy olyan egyházi napilap, mely az egész kalvinizmus érdekeit képviselje hazánkban. Ha politikai pártok, a kath. egyház, irodalmi egyesületek s más szűkebb társulatok képesek országos elterjedést vett lapok fentartására, a melyeknek, mondhatni, fennállásukat köszönik: mi, országos egyház, hogy nélkülözhetnők ezt, éppen ma? Hajdan csak urak és papok irtak, s ma nekünk ne legyen napi sajtónk csupán! A márt a sajtóuralom korszakának mondják; ujságírók büszké n rő-

pitették ki a szót: a sajtó az első nagyhatalom Európában! E nagyhatalmi eszközt nem mellőzhetjük mi sem. Csak ez által egyesülhetünk, tehetünk minden eszmét, ujitást az egésznek köztulajdonává, teremthetünk igazi kálvinista közvéleményt, egyházas érzületet, gondolkozásmódot.

Ez egyházi napisajtó által mindenik kálvinista pap egy-egy érző ideggé lesz az egyház testében; minden örvendetes tény hirdetése, öröme lesz az egész népnek, és minden fájdalmas megbántás keresztül sajog az egész testen, s az elégtétel szava az országon végig rohanó rettenetes csatakiáltássá fokozódik.

Ha a sajtó szava a világ szava: annak nagyhatalmi khorusába a mi lapunk tenorja is erőteljesen zendülhet bele; és ha az egység megdöbönt, úgy kétezer kálvinista pap tömör phalanksza, a mely együtt érez, együtt értekezik, a melyet egy cél lelkesít, egy eszme hevit, mert a naponkint szanaszét rohanó iv, mint a szívből kibugygyanó vércsepp, ezer, meg ezer kis eret hoz lüktetésbe: impozáns látványt fog nyújtani a világnak.

Mi tilthat el, ezt megvalósítanunk? A nyugvó Antaeusnak megint visszaadnunk elveszett erejét?

A szétszórt leviták uralmát csak az esdrási kor centralizmusa adta vissza. Hol van az a kéz, mely ez olthatatlan lángu papi írókint, egyedül a toll hatalmával, összeszedjen minket, szétszórt csontokat?

Ha megszületett, másfél századig bukva küzdelmeiben, az egyetemes magyar református egyház, hogy annak egy országos egyházi napilapban méltó organuma keletkezzék: logikai szűkség és elengedhetetlen követelmény.

Bitay Béla.

Melegítő erő.

Lapunk olvasói tudják, hogy a „Prot. Közlöny“, meg a „Közművelődés“ (lucus a non lucendo) között pár hete a fölött foly a szó, hogy némely katolikus atyafi szemében oly éles szálkává lett csik-sze.edai körlelkészgünk, papi- és imaházunk, a magunk filléreiből került-e ki, vagy az Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesület adományából? Lapunk a fehérvári laptárs ide vonatkozó hallucinációját valótalanságnak bélyegezve, fogadást ajánlt a fillentőnek, az pedig ötlöth-atolt mindenről, csak a bor áráról hallgatott mélyen, most pedig 10. számában egyik Don Quisotteját ültette lóra s „Kritikai

levelek“ cím alatt egész egy ebédet tálaltat föl jobb sorsra érdemes olvasói elé, a szegény protestántizmust készülve tönkre tenni, mint a mely mindig a katolicizmus portáján seperget, pedig a maga negációjában egészen tartalmatlan semmi, nem is vallás, hanem „simplex társadalmi rendszer.“

= Az első tál étel*), melyet most leveskint ad, a többek közt ezt is mondja: „a mi pozitív hit a protestáns nép körében található, az maradványa az ősi igaz hitnek, nem annyira a „pásztorok“ gondoskodása, mint inkább a hagyománynak százados és szívben élő ereje s a katolikus néppel való érintkezés következtében“, és ismét: „nincs az egész protestáns vallás-rendszerben semmi, a mi az igazság világosító és melegítő erejével hatna a téveteg lélekre.“

Távol legyen tőlünk, hogy a „Közművelődés“ u. n. kritikai leveleinek írójával dogmatikai vitákba s a protestáns vallás és egyház mivolta és jelentősége fölött szóharcba bocsátkozzunk. A protestánsok pozitív dogmáit nem gyarló és bűnös emberek zsinatai, hanem a szentírás állapította meg és foglalja magában, a protestáns egyházszervezet pedig, immár, negyedfélszáz év óta bizonyítja a maga létezését s azóta valamivel hatalmasabb ostromokat is diadalmasan állott ki, mint a milyennek a „Közművelődés“ papir-lövegei. Még csak arra sem kívánunk megjegyzést tenni, hogy népünk pozitív hitét „a katolikus néppel való érintkezés következtében“, a katolikus hagyományok táplálják, noha kissé nehezen érthető dolog, hogy a hagyományokkal való nyílt szakítás és a tiszta bibliai alapra való visszatérés után, ezek a megtagadott hagyományok valami pozitív eredményt idézhetnének elő.

Mindezeket mellőzve, ez úttal csak arra a csipetnyi horsra kívánunk reflektálni, melyet a „Közművelődés“ kritikusa azzal az állításával tálal föl olvasói elé, hogy a protestántizmusban nincs semmi, a mi az igazság.. „melegítő erejével“ hatna, és pedig minden elméleti fejtegetés mellőzésével, egyszerűen két pozitív tényre mutatva, a melyeknek valóságát semmiféle bójtös, avagy zsiros levessel el nem lehet mosni, sem kuru-zsolni.

E két pozitív tény közül az egyik a magyar reformátusok országos közalapja, melyhez 1883. évi megalapítása óta, minden magyar református családfő háztartási kiadásainak ezred részével járul évenként, a kerek számban százezer forintra tehető évi bevétel huszonöt százaléka folyton tőkésítettven az alap javára, hetvenöt százaléka pedig szűkölködő egyházak és papok felségelésére, új egyházak alapítására, miszsiók szervezésére s egy papi özvegy-árvai nyugdíj-alap létesítésére fordítatván. E közalap járulékait s tüke-gyarapodását (a mi egyetlen hagyományozó alapítványából is százezer forinttal emelkedett), a dolog természetéhez képest, túl-

Legalább most megtudjuk, hány tál étellel szoktak jóllakni ezek az urak?
A s z e d ő.

nyomó nagyobb részükben olyanok szolgáltatják be, a kik sem maguk, sem egyházközségeik útján soha sem részesülnek a közalap javadalmaiból, segélyeiből a népesebb és vagyonosabb egyházközségek tagjai mindig csak fizetvén, soha sem szorulván azonban arra, hogy egyházi építkezéseik, papi állomásaik címén, saját anyagi áldozatain kívül, más forrásból is merítsenek, sem hogy a saját életerős körökben új egyházközség alapításáról, avagy miszsiói szolgáltról gondoskodjanak. Mindezek, tehát, folyton áldoznak, önzetlenül, a köz javára, szegény hitsorsosaik hasznára, isten országának gyarapodására, vallásrendszerük igazságának „melegítő erejétől“ indítatva.

A másik pozitív tény, a melyre itt rá kell mutatnunk, a dicsőséges római katolikus egyház magyarországi expositurájának (mert, fájdalom, nem mondhatjuk: magyar katolikus egyháznak) kongrua-kérdése, melynek megoldását főkegyura, Magyarország apostoli királya és főlelős miniszteriuma indította folyamatba mely teljesen egybevág a reformátusok közalapját szabályozó törvény-szakasz ama pontjának tárgyával, a mely a szűkösen javadalmazott lelkipásztorok segélyezését a közalap céljai körébe utalja. Mert tudnunk kell, hogy nem csak a református papok küzdenek szegényes javadalmuk s különösen az alapjában megingott kepe-rendszer terheivel és nyomoraival, hanem a sok-sok milliókra rugó főpapi, püspöki és káptalani javadalmak mellett tengődő feles számú katolikus alpapság sorsa is kihívja az illetékesek részvétét, orvoslásra törő aggodalmaskodását, a fontosság ama nagy mértékével arányban, a mely az állami közélet minden tényezőjét s így a nép vallás-erkölcsei gondozóit is, formailag legalább egykint bevonja amaz érdekközösségbe, a melyben a részek hordozzák az egészet s a melynek ha bármely tagja sinlik, maga a szervezet is megérzi a bénultságot: E katolikus alpapság eredetileg is csak szűkösen kimért javadalmi szintén megsínlelték az idők változásait, a birtok-viszonyok átalakulásait, a nép adóterheinek fokozódását s bizony, talán a hitbuzgóság lanyhulását is, a felséges kegyur és kormánya tehát módokról kívánt gondoskodni e nyílt seb orvoslására s ehhez képest, folyamatba indítatott a tanakodás és pedig, első sorban, a legegyszerűbben érdekelt katolikusok intéző világi és egyházi férfai körében és útján. Arról, hogy a nyolc milliónyi hazai katolikus nép önkintesen létesítendő közalap útján gondoskodják az orvoslás eszközéről, mint a „melegítő erő“ nélkül szűkölködő hitetlen reformátusok tették, szólani sem mert senki*), az országos kongrua-bizottság,

*) Az erdélyi kath. status-gyűlésen, pár éve, szóba hozta egy buzgó theoretikus a közalakozást, de úgy letácsolták, hogy azóta sem bír magához térni. Szerk.

tehát, a katolikus alapokra gondolt, mint oly forrásra, melyből ez égető szükség költségei fedezhetők volnának. A kiküldött bizottsági előadó azonban fölfejtette, hogy sem ez alapok még ki nem tisztázott természete, sem más célokra már egészen lefoglalt bevételei ezt az orvoslási módot meg nem engedik; sem a patronusok, avagy hivek áldozataira számítani, nem lehet, hanem egészen biztos fedezeti alapot mutatott ki a kath. főpapság országos forrásokból eredt, eredeti terheitől jórészt megszabadult és most csupán a javadalmak hasznára szolgáló évi bevételeiben, a melyeknek évi tiz százalékokskája busásan fedezné az összes alpapság javadalmi hiányait. Ám, az ő felsége által kezdeményezett s az ő megbízottjaiból álló bizottság, az ő felsége által kitűzött kérdésekre szóló feleletek megállapításához még hozzá sem foghatott, miután a r. kath. főpapság képviselői a kérdés jelzett megoldási módját elfogadhatatlannak nyilvánították, illetőleg, a kongrua-szükségletek összeírásának oly módján akarják a megoldást kezdeni, a mely az egész ügyet ad graecas calendas odázná el s így sem más forrásokból, sem a főpapi, vagy javadalmak pár százalékaiból segélyt a katolikus alpapság nyerni nem fog, a mit annál biztosabban állithatunk, mivel a főpapság, mint olyan, már meg sem jelent a kongrua-bizottság utóbbi ülésén s az a pár püspök, a ki csakugyan megjelent, vonakodott a nyilatkozattételtől, miután, mint kijelentették, a főpapi kar nevében úgy sem nyilatkozhatnának.

A tény, tehát, jelenleg az, hogy a pozitív hit és az igazság „melegítő ereje“ nélkül szűkölködő reformált vallás-rendszer hivei szegénységgel küzdő egyházaik és papjaik, miszsiójuk s egyházuk terjedése érdekében egyetemes és önkintes adót vállalnak magukra, a pozitív hitben oly gazdag és a téveteg lelkekre az igazság világozó és melegítő erejével ható „egyetemes“ és „egyedül üdvözítő“ egyház hivei pedig, sem a nép, sem a patronusok, sem az országos törvények által is erre egyenesen kötelezett főpapság, nem hajlandó alpapságának bár nyomorral küzdő részét fölsegíteni s azt a kongrua-kérdést megoldásra juttatni, a melynek mulhatatlan megoldandó voltát ő felsége és alkotmányos kormánya mondotta ki, a kongrua-bizottság országos testülete viszhangoztatta, kegyes és hathatós imáikba. valószínűen a magyarországi főpapok is befoglalják de, a melynek pozitív megoldása egyetlen lépéssel sem halad előbbre, míg az alpapság koplál és nyomorog tovább.

Az igazság „melegítő erejének“ e két példáját ajánljuk a „Közművelődés“ kritikusanak figyelmébe s ha más hiten vagyunk is, emberbaráti szeretetünk mégis kérnünk kényszerít, hogy ne nekünk, protestánsoknak, főzze levesét, ebédjét, hanem inkább a szűkölködő magyar katolikus alpapságnak. *E--n.*

T A R C A.

Erkölcshölcsészeti tanulmányok.

(Folytatás.)

VII.

Az orosz forradalmárok idealismusa. Az utilitarius felfogás. Kötelező eszmék.

A morál eszményi felfogása a philosophiai idealismustól merőben különbözik, a mely felfogásba azonban belenyugodhatik akár a realista, akár a materialista. Hiszen, tényleg azoknál, a kik magokat materialistáknak nevezik, ép annyi moralis idealismus található, mint bárkinél.

Gondoljunk csak az oroszországi forradalmárookra. Legnagyobb részben fiatal emberek és nők, a kiklen semmi sértést sem követünk el, ha idealistáknak nevezzük. És mibe vetik reményüket? Abba tán, a mit látnak, érzékekkel felfoghatnak, a socialis és politikai élet ama jelenlegi rendjébe, mely folytonosan szemük előtt van? Nem, hanem abba, a mit nem látnak, valami olyanba, a mi Oroszországban nincs és nem is volt: a szabadságba, a demacráciába, a testvériségbe. Mig ez aera nincs meg, addig csak egy a lehetőség, egy az eszme; és eme lehetőségért, emez eszmeért gyakran odahagyják magas állásukat, asketikus életet folytatnak, készek Sziberiába, vagy a vérpadra menni. Semmi, maga az élet sem oly drága nekik, mint ez eszme, szívők s képzelőtehetségük ez álma.

Ép úgy, a moralis idealismus nem összeférhetetlen moralis képzetünk utilitarius theoriájával. Az utilitarismus azt mondja, hogy moralis fogalmaink nem valamely csodálatos kijelentésből, vagy szemléletből származnak, hanem az emberi tapasztalat és fejlődés természetes következményei, és hogy a morál végső tendenciája: az általános jóllét, az egyetemleges boldogság.

Tényleg, az utilitáristák ép oly idealisták, mint bármely más moral-theória védelmezői.

Bentham Jeremiást tartják a modern utilitarismus atyjának; s ki volt az utolsó évszázban Angolország nagyobb reformatora a törvényhozás, politika, büntetés, és nevelésügy terén, mint Bentham Jeremiás?

Minden reformáció természetesen idealistikus. A reformator álláspontja nem az, a mi van, hanem a minék, hite szerint. kellene hogy legyen nem azok az erkölcsök, szokások, formák, melyeket a mult hagyott hátra, hanem azon eszmék, melyekről hiszi, hogy jövőben uralkodniok kell. A sikeres reformáció nem egyéb, mint egy tény legyőzése egy eszme által.

Mi nemcsak az a tér vagyunk, melyet testünk elfoglal, hanem szellem, mely képes a multat és jövőt befogni; körüljárni a földet s felemelkedni a csillagokig; szellem, mely képes, túlnézni azokon, a mi van s gondolni arra, a minék lenni kellene.

Reánk nézve mi megszokottabb és természetesebb tapasztalat, mint kívánságunk és ohajtásunk? Hanem, ha utána gondolunk, könnyen átláthatjuk, hogy azoknak eszményi jelentőségük van. Nem azt ohajtjuk, a mit birunk, hanem a mivel nem birunk, a mit nélkülözünk, a mi hiány-

zik. A kívánt dolog tehát mi egyéb, mint egy lehetőség, mint egy eszme? Csodálatos, hogy gyakran nagyobb sulyt fektetünk arra, a mi nincs, mint arra, a mi van!

Miként természetünk a látás és hallás, ugy természetünk látni és hallani akarni. És a kinek sem szükségletei, sem kívánságai, sem eszményei nincsenek: mi az egyéb, mint élő halott?

Különbség van, természetesen, a gyermek kívánsága között, ki bábút ohajt, és az ifju ohaja, vagy az öreg kívánsága között. Általán, nagy különbség van ama kívánságok között, melyek a boldogságra és melyek a jóságra vonatkoznak. Azt nem mondhatjuk: boldogok kell hogy legyünk, hanem csak ezt: szeretnénk azok lenni; hanem ezt igen is mondhatjuk: jóknak kell lennünk.

Szóval, eszmék között élünk, melyeknek némelyike kötelez, más nem. Az még nem becsületenit meg, ha nincs otthonom és családom, vagy valamelyes élet pályám; hanem az igen is, ha van otthonom, mely iránt hűtlen vagyok, vagy pedig foglalkozásomban az igazság és becsület törvényeit feledem. Egy szabad délután ez, vagy ama könyvet olvasni, (ha t. i. van,) vagy pedig a polcon hagyni könyvünket és sétálni menjünk utóbbi esetben bármerre menni, ez nem kötelező. Vannak azonban alternatívák, melyek parancsolólag lépnek fel; ezeket, melyek mintegy belső szükségességgel lépnek fel, nevezzük erkölcsi eszméknek; ezeknek összessége képezi a morált.

A morál tehát az eszményi tulajdonsága. Nem az, a mit az emberek cselekednek, hanem a mit kellene, hogy cselekedjenek, Igy van ez a művészetekkel is. Egy festvény, vagy szobor, nem azért szép, mert festvény, vagy szobor, mert előállítására cset, vagy véső kellett hanem, mert bizonyos tekintetben a kép eszméjét tükrözi vissza. A családi-élet csak addig szép, mig megfelel a családról alkotott képzetünknek; ha pedig harag, veszekedés felzavarja békéjét, többé nem igazi családi-élet. Vagy a politikai-élet, hol az igazságosságnak kell megvalósulnia. Hányszor történik, hogy államfők visszaélnek hatalmukkal: rabszolgává teszik a fők az alsóbbakat. Gyakran a politikai ideal csak üres szóznak látszik. Vagy vegyük a kereskedelmi-szakot a hol és a ki nem helyezi a felelősséget a látszat fölé. S így van az minden téren. Megvan az ideal; törekszünk arra; tudjuk, ismerjük, de mégis bajos megvalósítanunk. Ama törvényt, mely által az emberi élet khaoszából Kosmoszt teremthetnénk: nem ismerjük. Mert az eszmény csak ismeretünk határáig terjed; az ismeret határáit pedig ki tudja?

Csekme Ferenc.

KÜLFÖLD.

Ulm városában az új protestans dom (főtemplom) közel áll a befejezéshez. Ezen alkalomból egy az egyházpolitikai téren is szerepet játszó kath. egyéniség azzal a jó tanácsal szolgál a prot. közönségnek, hogy állitasson ez egy „isten-anyja“-szobrot a dom tornya tetejére befejező ékítményül. Kissé naiv tanács, mely mutatja, hogy a tanácsadónak sejtelve sincs arról az úrról, mely az ev. keresztyén-

ség közt és azon dolog között van, a melyet a pápaság valásnak nevez. Ha, azonban, protestans körökben is itt-ott olyas vélemény merül fel, hogy Madonna-kép helyett tán egy Krisztuskép vagy apostolszobor helyet foglalhatna ott a torony tetőzetén: ez, ugy véljük, nem a legfényesebben bizonyít az illetők jártasságáról az evangéliumban. Krisztus képének, valódi evangéliomi fölfogás szerint, szívünkben kell lakoznia, a hívők érzelmében kell annak az eredetivel mind öszhangzóbb alakulást találnia; de annak tornyok tetejére helyezését, ép vallásos kegyeletünkben kifolyólag, meg nem engedhetjük, azt nem is tekintve, hogy egy kolosszalis épületnek szobor által való betetőzése az építészeti szemponttal sem összeférő. Mindenben, még az egyházi épületek létesítésénél is, határozott alapelvek szerint kell eljárunk, ha sikerrel akarunk harcolni a protestantizmus létét fenyegető hatalom ellen. Vannak potentátok, melyeknek kis ujjunkat sem szabad oda nyujtanunk, ha nem akarjuk, hogy később egész testünk elnyelje.

* * *

A ritualizmus nem csupán az angol Puseyistáknál, hanem a prot. világ más köreiben is talál pártfogókat. Így, közelebről, egy német ev. lelkész kiváló hévvel ajánlja hivataltársainak, hogy igyekezzenek begyakorolni magukat az ostya és kehely fölemelésének (elevatio) és az ezek előtt való letérdelés római szertartásában. Az ilyesmi ajánlgatásával az illetők, hisszük, hogy akaratuk ellenére, a Rómába vezető utat egyenetlik. Bizony, a ritualizmus szószólói eltérnek az evangéliomi egyszerűségtől és igazságtól, megzavarják és megvesztegetik a tiszta prot. érzületet. Az isteni tisztelet alapformáihoz önkényüleg és néha a legnagyobb izléstelenséggel ráakgatott és lassankint egész nagy halmazzá növekedett ceremoniálék valóságos parazitái a keresztyénség életfájának, melyek annak éltető nedvét elszívják és fölemésztik; a hitélet hanyatlásának és beteges voltának szomoru ismertetőjelei, mert általuk a hit, a helyett, hogy saját természetéhez képest, a láthatatlan, a szellemi világba emelkednék, láthatóvá, érzékivé törpül alá. A vallásos élet e hanyatlási fokán az ember elfelejti, hogy a ker. hit és istenisztelet minő lélek gyermekei kell hogy legyenek. A keresztyénség szellemének követelése szerint mindaz, a mi vallásos és isteni, külső nyilatkozatában az igénytelenség és egyszerűség jellegét hordja magán. Azért, az igaz ker. szellemmel összeférhetetlenek a ritualizmus piperéi, színpadias látványosságai. Ez a szellem csupán megtűrheti a gyakorlatban lévő szertartásokat, s bizonyos fokig alkalmazkodhatik hozzájuk, mint tette ezt az első keresztyénség a zsidó s Luther a kath. kultusszal szemben; de azokat a vallásos élet terén lényeges faktoroknak nem tarthatja, előtérbe helyezésükben előhaladást teljességgel nem láthat.

* * *

A szászországi főmisszió-egylet egy röpiratban az általa fentartott misszió ügyállását ismerteti. A röpirat szerint a misszió főként a Tamulok közt működik, hol 20 missziónáriust foglalkoztat. Ezek a múlt évben 540 pogányt térítettek a ker. hitre és az ev. keresztyének száma a Tamulok közt jelenleg mintegy 14,000-re megy. Boldog nemzetek! kik ráérték és hivatásoknak tartjátok, teljesíteni ama parancsolatot: „Elmenvén, tanítsatok minden népeket...”

Olaszország wald-gyülekezeteiben a múlt évben 36 rendes lelkész, 9 evangélista (vándor-lelkész), 7 vallásantató, 6 kolportör (bibliák, vallásos iratok terjesztői), 7 bibliafelolvasó; férfiak és nők, 50 népiskolatanító, tehát összesen 115 missziónárius működött, kiknek fentartására az evangelizáció bizottságnak évenként 200.000 márkát kell előteremtnie, ide nem számítva azt, a mit maguk a missziói községek konferálnak. A wald-egyház egész Olaszországban el van terjedve és 44 szervezett egyházat és számos diasporát alkot. A vallásos élet virágzó voltát mutatják a következő adatok. A nyilvános isteniszteleteknek 6440 rendes és 41,580 esetleges látogatója volt, 4000 élt urvacsorával, volt 454 ketekhumenus, vagy konfirmandus, az elemi iskoláknak 1965-, a vasárnapi iskoláknak 2434- és az esti iskoláknak 773 növendéke volt. Németország évről-évre növekedő pénzsegélyvel gyámolítja a missziót, úgy hogy míg 1860-ban csak 520 lírával adózott, 1886-ban 22,747 lírával mozdította elő a misszió céljait, mely összeg részint a Gusztáv-Adolf-egylettől, részint más egyletektől került ki. A wald-községek a jelen évben is rá vannak szorulva a külföld segélyezésére, nem lévén oly állapotban, hogy költségeiket saját erejükön hordozzák, és ugyancsak egy országban sincs nagyobb szükség evangéliumi misszióra, mint ott, hol a pápa székel. Ennek világaluralmi törekvéseit csak egyetlen egy eszköz hiúsíthatja meg: az evangéliomnak hamisítatlan minőségben való terjesztése, a népek szívében meggyökereztetése.

* * *

Liberal nevű atheista (istentagadó) város alakult és áll fen Amerikában, Uj-Mexikóban, 1880 óta, melynek lakói nemzetiségükre nézve különbözők, de egyik a — vallástalanságban. Ezen „liberalis” város lakóinak szomoru állapotáról következőleg tudósít, megbízható amerikai liberalis lapok előadása szerint, egy szemtanu.

Liberal városa a szemlélőnek sajtáságos képet mutat. Híre-hamva sincs ott valamiféle kultusznak; vasárnapot, ünneppnapot szentelni, ott nem szabad. Ha valaki némi kevés ideig — mert hosszasan senkit sem türnek maguk közt ezek a szabad szellemek, a ki velük nincs teljesen egy véleményen — e városban tartózkodik és a ker. szokásokhoz, erkölcsökhöz való ragaszkodását észrevéteti, kellemetlenségeknek teszi ki magát.

A lakosság kilenc-tizede örömet odahagyná ezt a helyet, ha javai megvételére vevőt találna. A városban nincs üzlet, melynek áru-cikkei 8000 frtot megérnének, nincs 10—12 valamit érő ház, nincs egyetlen, némi jelentőséggel bíró gyár, vagy iparvállalat. (Mindez, Amerikában, nagy inferioritás jele.) Egy omladozó ház szolgál iskolai helyiségül, hol a növendéket isten és a vallás gyűlöletére és a szabadság élvezetére oktadják. Az eredmény az, hogy nyersebb, zabolátlanabb ifjúságot sehol sem találhatni, a szülők iránti tiszteletnek még nyoma sincsen Liberálban.

A község háza homlokán ez a felirat pompázik: „A gondolat szabad nyilvánításának csarnoka.” De ez a csarnok egy fokon áll a legközönségesebb korcsmákkal. Az ember hajlandó volna, azt hinni, hogy ezen rokonelvű emberek közt a legjobb egyetértés, zavartalan harmonia, a legédesebb béke

uralkodik. Ép az ellenkező! A civodásnak, verekedésnek, melyek gyakran véres tettelegességekké fajulnak, Liberálban soha sincs szünete. A legnagyobb erkölcsi botlások vannak napirenden.

Ime, hová vezet ama jelszó: Ni Dieu, ni maitre. (Sem isten, sem úr.)
J—s.

Felhívás.

Nem sokára egy éve lesz, hogy a marburgi temető rideg göröngyei egy pályatársunk kihült tetemét takarták el az élők szemei elől. Megdöbbenve olvastuk akkor a szomorú hirt s ime, sorsunk minket vezetett ide, nekünk kell látni a komoly valót.

A természet, örök törvényeinek engedve, a tél jég bilincseiből kibontakozott, s hirdeti a feltámadást, az örökéletet. A meghaltak kedves emlékei, szeretteik lelkében, a természet újra ébredésével, megújulnak. A soha meg nem szűnő szeretet, a kegyelet drága emlékeivel disziti fel az elhunytak sirhalmaikat. Mindenki siet, a tavasz megújult világában elvesztett kedvesének sirját felkeresni, s hulló könnyek között virágokat ültet a bemohosult sirdombokra.

Csak egy sirdomb áll a marburgi temetőben elhagyatva, jeltelentül, melyben idegen hamvakkal vegyítve, alussza örök álmát, szerencsétlenül elhalt barátunk: Csizsér Dániel. Nekünk hazafiúi, szent kötelességünk, néhai barátunknak sirját, egy egyszerű emlékjellel megörökíteni, s ez által, az oly korán elhunyt szép reményő pályatárs iránt, a kegyelet adóját leróni. Ezért fordulunk a néhainak tanáraihoz, jóismerőkhöz, s főképp pályatársaihoz és jóbarátaihoz: adják össze fölöslegeikből azon összeget, melylyel idegen földben pihenő barátunk emlékéért a marburgi temetőben megörökíthetjük.

A szives adakozók adományaitak tiszteletes Kiss Sándor Bethlen-főiskolai contra-senior urhoz Nagy-Ényedre kegyeskedjenek küldeni, ki miukat az eredményről értesíteni fog és az adományokat nyugtázni fogja.

Kelt Margburgban, március 27-én, 1888.

Kovács Albert,
cand. theol.

Veress Károly,
cand. theol.

Mi, a magunk részéről, ezennel 5 frttal megkezdjük a gyűjtést a szép és valóban kegyeletes cél érdekében. A kik netalán hozzánk küldenek adományaitak, nyilvánosan nyugtázni fogjuk és az illető összegeket rendeltetésük helyére szolgáltattjuk.

Kolozsvártt, ápr. 2. 1888.

Szerk.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Uj évnegyedbe léptünk. De lapunk előfizetési díjja csak oly gyéren, csak oly hanyagul foly be, mint eddig. Hihetetlennek fog látszani, ha mondjuk, hogy a mai napig még fele sem fizetett azoknak, kik hivatalos „vannak rá kötelezve. Hogy nem röstellik az illetők e szegyenletes, csunya dolgot! Szivesen kérjük az esperes urakat, hogy midőn vizitálnak, e körülményre figyelmet fordítani sziveskedjenek.

— A „Magyar Protestáns Tudományos Irodalmi Társaság“ tagjai közé beléptek, folytatva A) A l a p í t ó t a g o k,

100 frt alapítvánnyal: a kézdii ev. ref. egyházmegye „Papi Értekezlete“; Magyarósi István, zilahi lelkész; a fogarasi ev. ref. egyházközség; a szászvárosi Kún-kollegium; Bartalus János, bukaresti lelkész; az orbai ev. ref. egyházmegye B) R e n d e s t a g o k, évi 6 frttal: Zoltáni Elek, kézdii esperes; Bodor Géza, ev. ref. lelkész; Kovács Sámuel, deézi lelkész; Domján István, tanár; C) P á r t o l ó t a g o k, évi 3 frttal: Simon Antal, theologus; Szabó Géza, lelkész; Kovács Gábor, segédlelkész; Csiki József, papjelölt; Virágh József, lelkész; Teleki Zsigmond, papjelölt; Gyöngyösi István, tanító; Benedek Árpád, lelkész; Székely Árpád, segédlelkész; Kis Lajos, lelkész; Révay Lajos, lelkész; Dósa Dénezs, tanár; Vitus Lajos, tanár; Sándor János, tanár; Tokaji Aladár, tanár; Csűrös Pál, tanár. Egy előbbi közleményünkkel összesen 114.

— Felhívás. Egyetemes konventeinktől nyert megbízásunkhoz képest a Protestáns Tudományos Irodalmi Társaság alakuló gyűlése idejéül f. é. ápril hó 16-dikának d. e. 10 óráját, helyéül a pesti ág. hitv. egyház iskolai disztermét tűzvéni ki, van szerencsénk, erre az alakulandó Társaság pártfogó-, alapító- és rendes tagjaiul jelentkezettek tisztelettel meghívni. E gyűlés tárgyai: Alakulás, az Alapszabályok megállapítása, tisztikar és választmány megválasztása. A gyűlés nyilvános levén, a terem karzata az érdeklődő közönség előtt nyitva álland. Budapest, 1888. március hó 24. Báró Vay Miklós, egyh. ker. főgondnok, a reform. egyetemes konvent világi elnöke. Báró Prónay Dezső, a magyarhoni ág. hitv. evang. egyház egyetemes felügyelője.

— A deézi egyházmegye márc 18—19-én tartotta meg tavaszi közgyűlését nagy érdeklődés mellett. Az istentiszteleten Kópataki Gyula prédikált megható egyszerséggel, mind végig meleg közvetlenséggel. A hivatalos ügyek elintézése után, a „Papi Értekezlet“ is megkezdte működését, holott Pap István és Berde Sándor tartottak felolvasásokat; egyszersmind kimondották, hogy az egyházmegye területén elhalt lelképásztorok elhalálozásakor emlékbeszéd tartásával örökítik meg az illetők emlékezetét. Helyesen cselekszik. E kegyeletes jutalomhoz méltó joga van mindazoknak, kik hű munkálkodók a kevesen.

— Február 12-én szenteltetett fel a besenyői templom. Az istentiszteleten közreműködtek a sepsii esperes, Csizsér Gábor, Kis Lajos, étfalvi, Kis Albert illyefalvi és a helybeli pap, Barabás Miklós aai. A felemelő ünnepélyességet, estve, egy jól sikerült bál fejezte be, melyen fellülizetőkkel a következők mozdították elő a kicsin egyház célját: Pótsa József főispán úr ő méltósága 1 frt., dr. Antal Mihály 1 frt., Csutak Gyula 50 kr., Molnár Samuné ő nagysága 1 frt., Dombrádi Albert 50 kr., tiszt. Bodor Géza alcsernátóni lelkész úr 1 frt., Barabás Gyula 1 frt., Forró Elek úr Angyalosról 3 frt., Forró Pál úr 1 frt., Kreigher Péter úr 1 frt., és Salamon Jakab úr 1 frt., összesen 12 frt. Összes bevétel volt 84 frt 97 kr., kiadás 40 frt 89 kr., tiszta jövedelem tehát 44 frt és 8 kr. Fogadják a tisztelt fellülizetők, az egyházközség nevében, legforróbb köszönetemet. És még mindig nem zárhatom be tudósításomat, mert e szép napon lett feltéve új templomunk szószékére és urasztalára a Forró Ferencné ő nagysága és bájos unokája, Forró Szabina által készített szószéktakaró és Kozma Marika ő nagysága által készített urasztal takaró. A jó szívű adakozót szereti az isten. Ezen adományok valódi jó szívről tesznek bizonyosságot és én nem tehetek egyebet, mint hogy ismétlem a presbyterium élén kifejezett azon ohajtásomat, hogy az isten sokáig éltesse boldogan, hogy élvezhessék jótettük drága gyümölcsét. Hadnagy Biri egy igen szép pohár takaróval szerzett valódi örömet nekünk e napon, mely, úgy hiszem, méltán lehet arany betűvel írott egyházunk történetében. Besenyőn, 1888. február 15-én. Barabás Miklós, ev. ref. lelkész.

= Az oláh-ujfalvi ev. ref. egyháznak márc. 4-én ünnepe volt. A délkeleti Kárpátok ölében, minden oldalról oláhoktól körül véve, él egy kis maroknyi magyar, mind régi nagycsaládok ivadékai. Az elszigetelt helyzet s a megélhetés kényszerűsége nagymérvben kivetkőztette régi jellegéből. Nyelve töredezett, s csak félve szól ősei nyelvén; a család-tűzhelyénél, a gyűlésekben és más összejöveteleknél oláh a társalgási nyelv. Ha a fáradhatatlan főpásztori gond reájok ki nem terjed, s utjokat nem állja — az örvény felé — rohamos haladásokban, egy pár évtized mulva, tán csak a szép hangzású: Túri, Nánási, Fogarasi, Korponai és Győrfi nevek hirdetnék, hogy itt is egykor magyar lakott. Ma ez a nép örvend, s levett főveggel és hátaltelt kebellet emlegeti szeretett főpásztorának nevét, ki teljesen elveszni nem engedte, sőt jövőjét biztosította. Ennek a népnek volt ünnepe márc. 4-én, midőn kinevezett lelkésze ünnepélyesen beköszöntött. A beigtatás tisztét fogarasi lelkész, Imre István végezte. Isteni tisztelet végeztével, a már beköszöntött új lelkésznel volt egy társaságos kis ebéd, holott utolsónak az új lelkész állott föl

s egy pár szóban ecsetelve az egyháznak, a jelen voltak előtt is ismeretes, szegénységét, a felépítendő újtemplom belfelszerelésére, ön maga és neje Sándor Ilona, nevében 10 frt ajánlva segélyadásra hívta föl a társaság tagjait. A főhívásra adakoztak: Metján Adulea, árpási főszolgabíró (román) 10 frt., Albert József, kercesórai gazaatiszt és neje 10 frt., Ruzs Károly, árpási szolgabíró és neje Magyarosi Ilka 6 frt., Macelariu Atánazoi gr. kath. lelkész, ujfalvi 5 frt., Boér Olivér, kercesórai gazdatiszt és neje 5 frt., id. Kerekes János (rom. kath.) ujfalvi gazdatiszt 5 frt., Bakó Károly kerci körjegyző és neje (luth.) 5 frt. Botha Károly ursai postamester 5 frt. Ifj Kerekes János, ursai útmester (rom. kath.) 3 frt. Negrutiu Aurél, ujfalvi körjegyző (román) 3 frt. Albáni Miklós, alszombatfalvi állami uradalmi tanító (román) 2 frt. Papp Árpád, ujfalvi áll. tanító, 3 frt. Jákó Sámuel, árpási udvari gazda 2 frt. Fogarasi Ferenc 1 frt. Összesen 75 frt. Fogadják hát itt is az egyes nemes szívi adakozók, szegény egyházam nevében; hálás köszönetemet. Oláh-Ujfalu, 1888. március hó 6-án. Pál Károly, ujfalvi körlelkész.

HIVATALOS RÉSZ.

Sz. 600 1888.

FELHIVÁS.

Mindenik egyházmegye nagytiszteletű Esperesének. Mindenik kollegium m. t. t. Elöljáróságának. Mindenik püspöki v. a. egyházközség t. t. Tanácsának.

Egyházkerületünk mult évi október hó 27-én következő napjain tartott rendes közgyűlésének jegyzőkönyvét Igazgató-Tanácsunk azon felhívással küldi meg, hogy a kézbesített példányok áraban kitüntetett összeget, sziveskedjenek, az illető hatóságok folyó évi június hó végéig egyházkerületünk pénztárosa, Deák József aa. kezéhez beküldeni.

Az egyházmegyei levéltár részére kiküldött egy-egy példány ára nem számítatott föl.

V.-hunyad-zarándi egyházmegye részére 25 példány, 21 frt. 25 kr. Gyulafehérvári 12 péld. 10 frt. 20 kr. Nagyenyedi 33 péld. 28 frt. 5 kr. Kolozsvári 3 péld. 2 frt. 55 kr. Kolozs-Kalotai 38 péld. 32 frt. 30 kr. Szilágy-Szólouki 62 péld. 52 frt. 70 kr. Deézsi 28 péld. 23 frt. 80 kr. Széki 50 péld. 42 frt. 50 kr. Nagy-Sajói 9 péld. 7 frt. 65 kr. Görgényi 33 péld. 28 frt. 5 kr. Marosi 63 péld. 53 frt. 55 kr. Küküllői 36 péld. 30 frt. 60 kr. Nagy-Szebeni 19 péld. 16 frt. 15 kr. Udvarhelyszéki 50 péld. 42 frt. 50 kr. Erdővidéki 14 péld. 11 frt. 90 kr. Sepsii 36 péld. 30 frt. 60 kr. Orbai 11 péld. 9 frt. 30 kr. Kézdi 14 péld. 11 frt. 90 kr. A hét kollegium 7 péld. 5 frt. 95 kr. Nagy-nyedi egyházközség 3 péld. 2 frt. 50 kr. Deézsi 3 péld. 2 frt. 55 kr. Fogarasi 2 péld. 1 frt. 70 kr. Ilyefalvi 2 péld. 1 frt. 70 kr. S.-Szt.-Györgyi 2 péld. 1 frt. 70 kr. Sz.-Udvarhelyi 3 péld. 2 frt. 55 kr. M. Vásárhelyi 3 péld. 2 frt. 55 kr. K.-Vásárhelyi 3 péld. 2 frt. 55 kr. Szászvárosi 3 péld. 2 frt. 55 kr. Moldva-oláhországi miszszónak 2 péld. 1 frt. 70 kr. Összesen 569 péld. 483 frt. 65 kr. azaz, együtt ötszázhatvankilenc példányért a 85 kr. négyszáznolevanhárom forint hatvanöt krajcár.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület áll. Igazg. Tanácsától, Kolozsvártt, 1888, márc. 22-én.

Bodor Antal,
titkár.

Szász Domokos,
ev. ref. püspök, mint elnök.

Sz. 600—1888.

FELHIVÁS.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületi és egyházmegyei közgyűlés m. t. t. tagjaihoz.

A mult évi október 27—30 napjain tartott egyházkerületi közgyűlés jegyzőkönyve megjelenvén, az egyházkerületi és egyházmegyei közgyűlés tagjai által megrendelhetők, s 85

krnak postautalvány mellett leendő előleges beküldése után, a kívánt példányok azonnal el fognak küldetni.

Az erdélyi ref. egyházkerület áll. Igazg. Tanácsától, Kolozsvártt, 1888, márc. hó 16-án.

Bodor Antal,
titkár.

Szász Domokos,
ev. ref. püspök, mint elnök.

Sz. 493—1887.

PÁLYÁZAT

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, az udvarhelyi ev. ref. egyházmegyébe kebelezett mátfalvi ref. egyházközség kántor-tanítói állomására ezennel pályázat hirdtetetik.

Javadalma tisztességes lakáson kívül, egyházhatóságilag 217 frt. 90 kr-ra becsült kepe, mely összegbe a 2 hold kan. porció jövedelme is bele van számítva.

Pályázati határnap f. év ápril 25-dike. Folyamodványok nt. Solymosi István, esperes aához küldendők, Bögözbe.

Kolozsvártt, 1888, ápr. 3.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

Sz. 450—1888.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a széki egyházmegyébe kebelezett apa-nagyfalusi egyházközség orgonista-kántori állomására ezennel pályázat hirdtetetik.

Évi javadalma: két nagy szobán és előszobán, gazdasági épületeken és jó veteményes kerten kívül, egyházhatóságilag 97 frt. 48 krban állapított meg.

Pályázati határnap április 30-dika. Folyamodványok nt. Somkerek Miklós esperes aához küldendők, Székre.

Kolozsvártt, 1888. márc. 30.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

Sz. 480—1888

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a sepsii ev. ref. egyházmegyébe kebelezett lisznyói ref. egyházközségnek kántor-tanítói állomására pályázat hirdtetetik harmadizben,

Javadalma: egyházhatóságilag becslés szerint, 340 frt. melyből 100 frt készpénz, 180 frt. az ősz és tavasz, 60—60 kalangya, kepe értéke; 60 frt. a fa-oszpora és fekvőktől való jövedelem. Ezen kívül, tisztességes lakás, gazdasági épületekkel.

Pályázati határnap ápril 25-dike. Folyamodványok nt. Csiszér Gábor, esperes aához küldendők, Egerpatakra (u. p. M.-Borosnyó.)

Kolozsvártt, 1888, ápr. 3.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XVIII. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1888. ÁPRILIS 12.

15. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

A gyermekek istentisztelete.

Mohó kíváncsisággal, meleg érdeklődéssel kísérünk egyházi életünk terén minden közhasznu eszmét, mely életre ébred és minden nemes irányu mozgalmat, mely felszínre kerül.

Nem tudom, ha vajjon, az általam jelen alkalommal felszínre hozott új eszmét ilyen természetűnek fogja-e a tisztelt olvasó közönség tekinteni. De annyit bizonyosan tudok, hogy az én hitem és meggyőződése szerint; ezen eszme megvalósítása a jövő nemzedék erkölcs-vallásos életét egészen át fogja idomítani.

A gyermekek istentiszteletének eszméje, papi hivatásunk körében, az erkölcs-vallásos élet munka-mezején, egyik legújabb és haladó korunknak egyik legszebb jövőt ígérő áldásos eszméje. Ez eszmét, legelső sorban, ez előtt néhány hóval, Háromszék megye új tanfelügyelője, Eötvös K. Lajos úr hozta forgalomba, ki annak megvalósítását ma is nemes buzgalommal szorgalmazza.

E nagy fontosságú eszme messze kiható következményekkel bír a jövőre; ez eszme hivatva van, egy egész új nemzedéket növelni; hivatva van, népünk erkölcsi életét a vallástalanság és erkölcstelenség szennyétől megtisztítani. Valóban, megérdemli, hogy ezt kiválóan figyelmünk tárgyává tegyük s ezzel papok és laikusok egyiránt tüzetesen foglalkozzunk.

Korunkban a közvélemény ajkáról, mint vész jósó vihar, föl-fölzúg időnkint ama rémes panasz: hogy a családban és társadalomban, egyházi és polgári életben pusztul az erkölcs, hanyatlak a vallásos érzés és kiháló félben van az önfeláldozó készségnek és önzetlen szeretetből fakadó szent lelkesedésének ama nemesen lángoló tüze, mely keresztyén testvéreinket egykor oly szépen, sőt dicsőítőleg jellemezte.

El kell ismernünk, hogy a közvéleménynek

e keserü panasza nem alaptalan. Hiszen, az élet tapasztalása e szomorú jelenséget minden léptenyomon élénken igazolja.

Nézd üres templomainkat: ezek a vallástalanságnak; nézd tömött börtöneinket: ezek az erkölcstelenségnek szomorú bizonyítékai. Nézd az önzésnek, irigységnek, rágalomnak; nézd a szőszegésnek, csalárdságnak, ámitásnak; nézd az élvezet-hajhászatnak és az anyagiak után való eszeveszett kapkodásnak ama sötét árnyait, melyek, mint valami ragályos fekély, csaknem egészen elborították társadalmi életünk nagy testét.

Ki az az optimista, a ki ezeket nem látja, és a ki ezeknek látásán fájó keserüséget és szomorú csüggetettséget ne érezne lelkében? A laikusok könnyen megtehetik, hogy az erkölcs-vallásos élet rohamos hanyatlása előtt szemet hunyjanak, sőt maguk is az árral rohanjanak; de ha mi, lelkészek, az erkölcsi fekélyt terjedni engedjük és annak orvoslására nem sietünk: ugy, bizony, önmagunk és hivatásunk elleni bünt követünk el.

Ott kell kezdenünk az erkölcsi javítás, az újjáteremtés nagy művét, a hol az a legtöbb sikerrel biztat: a gyermekek és serdülő ifjak romlatlan lelkületére kell fordítanunk minden figyelmünket. Ezeket kell erkölcsi tisztaságukban megőriznünk; ezeket kell erkölcsi épségben fölnevelnünk; ezekből kell a meglevő ember-nyom kihaltával egy új nemzedéket teremtenünk.

E nagy fontosságú cél megközelítésére egyik legbiztosabb eszköz a gyermekek istentiszteletének életbe léptetése.

A gyermekek rendszeren el szoktak járni templomainkba, a szokásos istentiszteletekre, a nélkül, hogy a benső buzgóság és áhitat nemes ösztönét éreznék lelkükben, a minek szükségét, koruknál fogva, nem is érezhetik és a nélkül, hogy egyházi beszédeinkből valamit megérteni és elsajá-

titni, képesek lennének. A gyermekek istentisztelete éppen e hiányt pótolja és mindenek felett, arra való, hogy a gyermekeket az istenség fogalmával megismertesse s azoknak még romlatlan szivében a vallás iránt való tisztelet és nemes vonzalom érzését ápolja, fejleszse; arra való, hogy őket erkölcsi hivatásuk öntudatára ébreszse s ezzel kapcsolatosan, érzelmük világát az erény és erkölcsi tisztaság áldásos mezejére terelje.

A gyermekek istentisztelete is éppen úgy, mint a rendes templomi istentisztelet, énekből, imából és egyházi beszédből áll, csak hogy téli időben nem a templomban, hanem az iskola-teremben tartatik és pedig az ismétlő tankötelesekre való tekintetből, szombaton délután.

Önkint érthető, hogy az egész istentisztelet illő komolysággal és teljes buzgósággal kell végezni, hogy annak látásán maguk a növendékek is buzgóságteljes áhitatra és a vallás dolgai iránt szent tiszteletre ragadtassanak. Mindenek felett, arra kell törekednünk, hogy egyházi beszédeinket a gyermekek értelmi felfogásához alkalmazzuk s azokban általuk könnyen megérthető kifejezéseket használjunk.

Beszédeinknek hatásosaknak s az azokban felhasznált hasonlatoknak és példáknak egyszerűeknek, világosaknak, vonzóknak és meggyőzőknek kell lenni, hogy azok által növendékeink szivét és lelkét megnyerjük s figyelmüket lekötve tartsuk.

Elismerem, hogy gyermek-prédikációkat írni, nagyon nehéz dolog, és különösen kezdetben sok fontolgatással jár. A már egyszer megírt munkát újra, meg újra át kell olvasnunk, át kell dolgoznunk, az absztrakt fogalmaktól, nehézkes kifejezésektől meg kell tisztitanunk, úgy szólva, prédikációkat le kell fordítanunk gyermek-nyelvre. Azonban, a fáradságot nem szabad kimélni, ha eredményhez akarunk jutni. A ki a gyermek-prédikációk készítését kicsinyli, s a jelzett csekélységeknek tetsző kicsinységekre figyelmet nem fordít, vagy éppen készületlenül áll föl növendékei előtt s ott határozatlanul ide-oda kapkod: az a sikerre nem számíthat, az igazán csak szeletet és hiábanvalóságot arat.

A gyermekek, a rendes tankötelesek szintegy, mint az ismétlők, élénk érdeklődéssel viseltetnek

az istentiszteletek iránt, s azokról a világ minden kincséért sem maradnának el. Istentisztelet folyama alatt a legnagyobb rend és csend uralg közöttük; az ünnepélyes komolyságnak bizonyos színezete honol orcáikon s általában meglátszik rajtuk, hogy most nem a rendes tanórán vannak és nem a megszokott mindennapi dolgokkal foglalkoznak. Buzgón énekelnek, imádkoznak s az egyházi beszédet egész odaadással, osztatlan figyelemmel hallgatják s romlatlan lelkük tiszta tükrében világosan látszik, hogy azt nem csak értik, hanem érzik is. Most a részvét fájdalma borul arcukra s csaknem könnyek csillognak szemekben; majd eltűnik a boru s az ártatlan lélek tiszta örömeinek ragyogó fénye szeliden sugárzik le arcukról.

Valóban, nem hallgathatom el, hogy midőn a legelső gyermek-istentiszteletet megtartottam s a tanteremből kiléptem: szivem elfogódott; valami szokatlan öröm édes érzése szállta meg lelkemet s azon meggyőződés ébredett föl bennem, hogy a megkezdett úton haladva, kevés idő múltán, népünk erkölcsi életére egy szebb jövő hajnala derül.

Azonban, hogy e kilátásba helyezett szebb jövő bekövetkezhessék, arra nézve nem elég csak a gyermekek istentiszteletének gyakorlatba vétele, hanem, ezen kívül szükség, hogy a lelkész, mint a hivek lelki atyja, az egyházközségében levő gyermekekre kiváló figyelmet fordítson s az azokkal való gyakori érintkezésre minden tisztességes alkalmat felhasználjon.

Hogy egyházközségünkben a nép gyermekeivel találkozassunk, arra nézve nem szükség, fölkeresnünk a szülők házeit. A vallás-órákon kívül, az iskola udvarán, az utcán, a szokott játszóhelyeken elég alkalmunk van, a gyermekekkel időnkint találkozhatni. Használjuk föl az ily találkozásokat saját céljainkra. Bocsátkozzunk a gyermekekkel barátságos beszélgetésbe és soha se menjünk el mellettük a nélkül, hogy legalább egy pár szóval, egy szives kérdéssel irántuk érzett szívélyes érdeklődésünknek kifejezést ne adjunk. Az ilyen megszólítás végzetlenül jól esik a gyermekeknek s nagy mértékben fokozza bennük személyük iránt a bizalomteljes ragaszkodást.

A gyermekeket nem csak az istentisztelet

folyama alatt és nem csak az iskolában, hanem künn az életben is szemmel kell tartanunk, kézenfogva kell vezetnünk, hogy az élet szövevényes útjain el ne tévedjenek, el ne essenek. Tanulmányoznunk kell a gyermekek érzelm-világát s az azokban felismert hibás hajlamokat, nemtelen irányu szenvedélyeket el kell nyomnunk, el kell fojtanunk, hogy majd egykor bennük és általuk új életet nyerjen a valódi erkölcs; szóval, az élet kertjének e gyöngye csemetéit szives szeretettel és egész odaadással kell nyesegetnünk, ápolgatnunk, hogy majd egykor, mint ép és erőteljes élőfák, nemes gyümölcsöket teremjenek a hazának és anyaszentegyháznak.

A gyermekek istentiszteletének életbe léptetése a leghatásosabb eszköz az erkölcs-vallásos élet újra ébresztésére s ha e haza szent földjén az összes hitfelekezetek mindenik lelkésze ezt illetőleg fölveszi a szép és gyönyörű igát s mint Jézus Krisztus jó vitéze, megkezdi a nemes munkát: lehetetlen, hogy egy pár évtized múlva népünk erkölcs-vallásos élete egészen új és derült ábrázatot ne öltjön.

Kis Lajos
étfalvi ref. pap.

Észrevétel a számadások ellátására vonatkozólag.

Most, midőn már legtöbb helyen készen vagyunk a számadásokkal, a mennyiben azokat az egyházközségek fölterjesztették az egyházmegyei számvevőkhöz s így, minthogy foglalkoztunk azokkal, ismerjük is a követelményeket, melyeknek meg kell felelniök számadásainknak: legyen szabad, elmondanom egyet-mást e számadások ellátására, különösen azoknak lényegére vonatkozólag.

A kiadott számadási űrlapok ismertetésével nem foglalkozom, amugy is mindannyian ismerjük; hisz, csak most töltök ki azokban az egyes rovatokat. Gondos átnézés, szorgalmas tanulmányozás után, mindenki meggyőződhetett emez űrlapok eléggé praktikus voltáról s ha még vannak is azokon igazítandók, a gyakorlat által javasolt kiegészítések foganatosítása után, teljes és tökéletes lesz a forma s egyöntetűek számadásaink. És ez nagy előny, mert megszűnik azon anomalia, hogy minden egyházmegyében, sőt egyházközségben más-más rendszer szerint legyenek összeállítva a számadások s ezzel együtt egyszersmind eleuyésznek az árnyoldalak is. A mostani rendszer könnyebben áttekinthetőkké, tisztábbakká teszi számadásainkat s a mi fő, mondom, egyöntetűvé; áron kellett volna megvásárolnunk tehát, ha ingyen nem adja az Igazg. Tanács.

Nem is a formára, magára a lényegre vonatkozólag van észrevételem. Mielőtt ezt megtenném, elmondom azt, hogy miképpen tartom ellátandónak keblileg; s miképpen látjuk mi el egyházközségünkben mindez ideig a számadásokat. Mindenek előtt, a számadó gondnok összeállítja a számadást, a pénztári napló és más jegyzetei alapján. Az így összeállított számadás tételről-tételre felolvastatik, teljes egyháztanácsi gyűlésben, az adósok előtt, hogy akkor a presbyterium is, de különösen minden adós meggyőződést szerezhessen, ha vajjon az általa év folytán befizetett összeg minden hiány nélkül lett-e bevezetve a számadásba? E felolvasás után, a szükséges kiigazítások megtételnek, s megbizatik rendszeren a lelkész, avagy más is, hogy a felolvasott számadógondnoki számadás alapján állítsa össze rendszeresen a számadást. Ugyane gyűlés egy 3—5 tagu bizottságot nevez ki az egyháztanács tagjai közül, melynek feladata a rendszeresen összeállított számadásnak, összehasonlítva azt az alapul szolgáló és megelőző évi számadással, megvizsgálása, a kötvények, nyugták, pénztármaradék érdemleges megtekintése. Az ily módon meg-ejtett vizsgálat eredményéről azután jelentést teszen e bizottság, egy következő egyháztanácsi gyűlésen, a mikor a számadás egyes tételeinek összege is ismét felolvastatván, maga a presbyterium is aláírásával hitelesíti a számadást s azért a felelősséget minden tekintetben elvállalja és a számadó gondnokot a számadás terhe alól, a szokott óvás mellett, fölmentendőnek véleményezi. Az így ellátott számadást küldi aztán be a presbyterium az egyházmegyei számvevőhöz.

Ily móddal tartom én ellátandónak a számadást. És volnék bármely felsőbb számvevő, vagy számvevői hatóság elnöke, én megnyugodnám az ily módon ellátott számadásoknak igaz voltán, igazoltnak fogadván el minden ott előforduló bevételi, vagy kiadási tételt. Én ezt tenném. De nem arról van szó, hogy mit tennék én, hanem arról: mi a követelmény? Az 1887 ápril 28. máj. 1 napjain tartott rendkívüli egyházkerületi közgyűlés jegyzőkönyvének 72 pontja a 249-ik paragrafusban megadja erre a feleletet; mert e szerint: „köteles az egyházmegyei számvevő, az egyházközségek első fokon ellátott számadásait a telekkönyvek, a vagyonleltár, a bevételi és kiadási igazolványok, valamint a költségvetés alapján felülvizsgálni. Az egyházmegyei számvevő a saját elnézésből, vagy mulasztásból eredő károkért vagyoniilag felelős.“

Tehát, minden okmányt mellékelni kell ez a dolog lényege. Kérem, ha minden okmányt be kell küldeni: mire való volt akkor ama bizottság tüzetes és érdemleges vizsgálata; mit ér akkor a presbyterium aláírása? Semmit. Ez csak hókusz-pókusz, nem ér a presbyterium aláírása semmit, mely presbyterium pedig minden egyházközségben a legtekintélyesebb, a legerkölcsösebb és legvagyonosabb emberekből áll. Ez sérti és méltán sértheti a presbyterium tekintélyét. Vagy nem veendő, tehát, igénybe a presbyterium aláírása s ekkor beküldendő minden okmány, vagy aláíratandó a számadás

a presbyteriummal és ha felel arról, hogy annak tételei a valósággal mindenben megegyezők, az okmányok beküldése szükségfelettinek jelzendő; legfönnb a számadási napló, tőkekönyv és költségvetés beküldése mondatván ki föltétlen szükségesnek. Azt hiszem, méltán vagyok azon meggyőződésben s a dolog természetéből is önkint foly, hogy egy oly tekintélyes erkölcsi testületnek, mint milyen az egyházközségi tanács, eliheti bármely felsőbb számadás-vizsgáló biztos, vagy testület, hogy szándékosan félrevezetni, nem akarja; ezt kívánna legalább a presbyterium tekintélye és a kölcsönös bizalom.

Különben is, az 57 pont alatt látható 211. §. szerint: „az egyházi gondnokok a kezelésök alatt álló egyházi javakért s azoknak szabályszerű kezeléseért és megőrzéseért minden vagyonukkal felelősek“, s a presbyterium is, midőn aláírta a számadást, a felelősséget, eo ipso, magára vállalta. A számvevő, vagy bármely felsőbb hatóság, tehát, ezeket bármikor felelősségre vonhatja. De, még tovább menve, ha el is marad az okmányok beküldése, az ellenőrzés amugy is teljesen és tökéletesen gyakorolva lesz, mert hisz a 44. pont 193. §. alatt az esperesnek az tételük kötelességévé, hogy „az egyházközségi és egyházmegyei előző évről teljesített számadás-vizsgálatok végeredményeit a valóság tényeivel: a pénztár, pénztári napló, értékpapírok, adóslevelek, szerződések, birtokívek s mindennemű értékkeszletek tényleges állapotaival összehasonlítsa.“ Nem is oly feltűnő, nem is oly terhes, tehát, az ilyeszerű ellenőrzés, mint az előbbi; ez összeegyeztethető a presbyterium tekintélyével, de ama másik nem.

A kanonika vizitáció eltörlése folytán szükségessé vált számadások ellátására vonatkozó, újonnan hozott egyházkerületi törvény, az igaz, hogy ez idő szerint kötelező és a szerint kell eljárnia minden egyházközségnek; de ha jövőre nézve, bátor vagyok ajánlani e törvény ide vonatkozó paragrafusának most közlött csekély észrevételem, vagy más okosabb javaslat szerint való megváltoztatását, az Igazg. Tanács, vagy egyházkerületi közgyűlés figyelmébe: ne a kákán bogot keresésnek, hanem anyaszentegyházunk iránt való buzgó szeretetemnek tulajdonítsák.

Jancsó Lajos,
ref. lelkes.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvárt, 1888, április 8.

Jelen voltak: főt. Szász Domokos, püspök, mint elnök; dr. Kolozsvári Sándor, Szász Gerő, Székely János, Bihari Sándor, Sárkány Ferenc, Szász Béla, Domokos Antal, Parádi Kálmán, Deák József, Szabó Ádám, Bodor Antal, titkár.

Az elnök megilletődve jelenti Bányai Vitális, volt egyhker. pénztáros halálát s addig is, míg az elköltözött végrendelete hivatalosan is bemutatható lenne, közli annak tartalmából, hogy a megboldogult, egyháza iránt való buzgóságtól vezettetve, jelentékeny vagyona általános

örökösétül a kolozsvári ref. kollegiumot nevezte ki, neki hagyományozva egy helybeli emeletes házát, ingóságait és értékeit, javadalmasai közé pedig, verrokonai mellett, a Kolozsvárt fölláttandó ref. theol. akadémiát, továbbá, egy tekintélyes értékű épületet majorjával s mintegy 1,700 frtnyi összeggel, az egyházkerületet is beiktatá, emezzel szemben, annak a kérésének adva kifejezést, hogy e hagyományyal az egyházkerület és közte fenforgott és függőben levő számadási kérdés elintézettnek tekintessék. Jelenti, továbbá, az elnök, hogy az Igazg. Tanács nevében koszorut rendelt a megboldogult koporsójára. Az Igazg. Tanács mély sajnálkozással vette tudásul a halálesetet, a koszoru megrendelését helyeselte, a végrendeletnek ügyének tárgyalását a hivatalos értesítés beérkezétekéig tartván fönn.

A szinnyei egyházközségi építkezés foganatba indulása és a széki kepeválsági alap egy további részletének központi kezelés alá való beszolgáltatása: tudásul vétetik.

Következett a dévai papilak, elvben már korábban elhatározott s központi segélylyel foganatosítandó fölépítésének ügye, mely az egyházközségi hivatalosok szabálytalan eljárása nyomán hosszan nyult és többszörös rendreutastást provokált, magának az egyházker. közgyűlésnek részéről is. Most utóbb is, mint látszik, magának a papnak tapintatlansága következtében, rendőri közbelépés történt, sőt a napi sajtó terére is átvitetett a kérdés. Igazg. Tanácsunk, azonban, az egyházközség ügyét elkülönítvén az egyén gyarlóságaitól, az építendő papilak javára 2,300 frtnyi kölcsönt és 3000 frtnyi központi segélyt szavazott meg papíráradékban, olyképp, hogy a kölcsön 5 %-os kamat és ugyanannyi törlesztési járadék mellett lesz visszafizetendő, a segély pedig 32 év alatt 1½ % törlesztéssel és 1 % kamattal terheli az egyházközséget, ez összeg 4 % kamatját az államsegély fedezvén mindaddig, míg az egyházközség oly helyzetbe jut, hogy e fedezetet is hordozhassa. A pap ez ügyben tanusított eljárásának fegyelmi ága, illetékes elintézés végett, főt. püspök aához tétellett át.

A szamosfalvi pap-tanítói állomás rendszerezése, kapcsolatban a kolozsvári állami javító intézet ref. papi teendőinek végzésével, szintén szerencsés megoldást nyervén s az ottani papilak, iskola és imaház központi segélylyel való fölépítése már előbb elhatározatván, a bemutatott két építési terv és költségvetés közül a Horváth Lajos építészé, az Igazg. Tanács műszaki előadója, Székely János, ig. tanácsos véleménye értelmében, elfogadtatván, az építés gyors kivitele elrendeltetett.

A Piski-Telepen alapítandó körlelkésztség díjlevele, 730 frt. javadalommal, az esperes előterjesztése alapján, megállapított, az utasítás tervezete pedig, kellő kiegészítés végett, az esperesnek visszaküldetett s az állomás pályázatra bocsátására főt. püspök aa. fölkéretett. Részben, ugyanily ellátást nyert a m.-ilyei körlelkésztség díjlevele is, egy pontja azonban még kiegészítésre várván, ennek tisztázása iránt is megtétellett a kellő lépés.

Az egyházkerület egy 10,000 frtos betáblázott követelésének, mely eddig 8 $\frac{1}{2}$ -ot hajtott, az új telektulajdonosra való átszállítása engedélyeztetett, az új adós ama kérése, azonban, hogy a százalék 6 $\frac{1}{2}$ -ra szállítsák alá, szavazattöbbséggel csak annyiban teljesített, hogy a kamatláb hétre szállított alá.

Az 1883 évi XXX. t. c. középiskoláinknál csak is rendes és helyettes tanárokat ismervén el, kollegiumainknál, azonban, már évek hosszú sora óta állandósított szaktanárok is működven, ezeknek kivételesen s élettartamukra, törvényesekként leendő elismerése iránt, az e. konvent útján korábban tárgyalás indított meg a közoktatásügyi kormánylyal. Utóbb kitünvén, hogy e függőben lévő ügyre nézve, valószínűen tévedés nyomán, a kormány a konventtől, a konvent pedig a kormánytól várja a következő lépés megtételét s így az ügy ellátása kérik: az illetők érdekében fölkérte a konvent elnöksége, hogy az egyházkerület által fölterjesztett adatok alapján, tegyen azonnal lépést a kormánylyal, hogy a kérdés mielőbb megoldást nyerjen.

Ugyane törvény értelmében, államsegélyben részesülő kollegiumaink közül a zilahi a segély egy részét, a

miniszter engedélyével, tanszerek beszerzésére kívánván fordítani, utasítást kér az elszámolás módjára nézve, mely megadatik; a szászvárosi Kún-tanoda pedig ugyane forrásból torna-termet kívánván építeni, melynek terveze, azonban, ez idő szerint a közoktatásügyi kormánylyal fekszik, kéri tehát e tervezet visszaszerzését és az építésre szóló min. engedély kieszközölését. Kérése teljesítettik.

Sepsi-Szent-Györgyi püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségünk derék főgondnoka, Kökösi Endre, elhalálozván s a papot is betegsége gátolván az egyházközségi gyűlésekben való elnökösködésben, emez utasítást kért e nehézség megoldására nézve. Igazgató-Tanácsunk püspök aat, mint amaz egyházközség törvényes elnökét, fölkéri, hogy akár maga, akár személyese elnöklete alatt tartandó egyházközségi közgyűlésből, juttasson Igazg. Tanácsunkhoz javaslatot az elhalt gondnok ideiglenes helyettesítésére nézve, hogy így az egyházkerületi közgyűlés jóváhagyásának föntartásával, a helyettesítés megtörténhessék.

E—n.

T Á R C A.

Erkölesbölesészeti tanulmányok.

(Folytatás.)

VIII.

Az erkölcsi cselekedet eredete és célja. Az önelhatározás. A jó.

Az emberek nagyobb részének cselekedete többnyire nem moralis. Rendesen az uralkodó erkölcsöknek hódolunk, azok szerint gondolkozunk és cselekszünk. Mi tagadás, mintegy gravitáció által vonzatunk a minket körülvevő erkölcsi-ség által, holott az erkölcsi cselekedetnek saját cselekedetnek kell lenni. Meggyőződés legyen az alapja. Erkölcsi életünk csak akkor kezdődik, ha öntudatával bírnunk annak, a mit teszünk. Csak a mit önmagunk teszünk, a mi saját személyiségünknek a kifejezője, az bir-erkölcsi becsesel, és csak az egyedül, tekintet nélkül cselekvésünk és gondolatunk különös tartamára, és hogy az általános áramlat felé, vagy ellen törekszünk. Természetesen, az erkölcsi cselekedet teljesen öszhangzásban lehet az uralkodó szokásokkal; de nem mindig ugyanaz. Közönséges felfogás szerint, derék életet folytathatunk a nélkül, hogy az igazi moral magaslatára emelkednénk. Ennek a forrása: a belső.

Némely emberek vétkében lehet több erény, mint mások békés magaviseletében. Oh, mily szegény, ki csak a divatos szokásokat kergeti s önerejére reá nem ismer soha! Hűtlen az saját keblének geniuszához! Élőhalottak ők s azok is lesznek, mig csak öntudatra ébredve, való, belső személyi életet nem kezdenek. Nem mondhatni, hogy maga a tan, de maga a moral lényege független a közvéleménytől. Cselekvésünk szabályának középpontja nem kívülünk, hanem bennünk van; és akkor a közvéleménnyel ha

öszhangzásban vagyunk is, nem lesz annak viszhangja csupán, hanem munkás tényező.

Azonban, ha az erkölcsi cselekedet saját tényünk kell hogy legyen s nem csak olyannak, mely a mindennapi mértéket megüti talán: úgy magától érthető, hogy olyannak kell lenni, melynek nem csak jó eredménye van, hanem a mely által jó eredmény céloztatik. A jót nem csak tennünk, de akarnunk is kell. A cselekedet összes erkölcsi értéke: céljában van. Ama cselekedeteket, melyeknek eredménye jó, moralisoknak; azokat, melyeknek rossz, immoralisoknak tartani, nem szabad, nem lehet. A motivumokat is tekintetbe kell vennünk.

Hurley tanár mondotta, hogy ha az isten megengedné neki, mindig azt gondolni, a mi igaz; azt tenni, a mi jó; azon föltétel alatt, hogy egy óraszerkezetté változtassa, mely minden reggel felhuzható legyen: azonnal elfogadná az ajánlatot. Mennyi gondtúl, aggodalomtúl, fáradságtól mentené meg. S mégis, kétes, ha száz, vagy ezer ember közül csak egy is akadna, a ki nem Lessinggel tartana, hogy ha isten egyik kezében tartaná a „tökéletes igazságot“ és a másikkban „az igazság utáni törekvést“, teljes alázattal, „az igazság utáni törekvést“ választaná.

És miért? Mert emberi természetünk az utóbbit tartja méltóságosabbnak. Az ember akar, s mint ilyen, ohajt, törekedni a jóra. A Hurley-féle jónak nem volna moralis kvalifikációja s ámbár eredményében ugyanolyan lehetne, mint a valódi erkölcsi cselekedet: épp oly kevéssé lehetne dicsérni, vagy gyalázni, mint bármely természeti jelenséget.

Nagy Sándor, például, hódító hadjárataiban a görög művészetet, kulturát, nyelvet és erkölcsöket mindenfelé terjesztette, hová csak eljutott: s mekkora jótétemény volt

a görög civilizáció elterjesztése! Ki nevezhetné, azonban, erkölcsinek, ha meggondoljuk, hogy őt a hódítási vágy, a dicsőség és a katonai erély vezette és nem a civilizáció terjesztése.

Alig is tehet valaki jól, a nélkül, hogy másnak is ne használna a moral követeléseitől, azonban, távol állhat. Ki nevezhetné a kerckedők legtöbb üzleti ténykedéseit erkölcsinek?

Cselme Ferenc.

KÜLFÖLD.

Nagyra vannak a németországi ultramontán lapok Janssen nevű történészükkel, kiről ujongva állítják, hogy a reformációt tárgyazó művét prot. részről senki sem tudta megcáfolni, lévén az teljesleg forrásokon nyugvó. Az állítás utóbbi része nem felel meg a valóságnak, a mennyiben a kritika a műnek számos pontatlan, hibás adatára mutatott rá. De megengedve, hogy a könyv minden állítása eredeti forrásokból van is merítve, még abból nem következik, hogy a történeti rajz, vagyis a tények összeállítása a történelmi igazságnak megfelelő legyen.

Sajátságosan vagyunk a forrás-szerűség kérdésével. Attól függ minden, hogy a történész az adatokat minő célból gyűjti, minő világításnál tekinti, és mily módon használja fel. A historiai adatok még nem épületek, csak építési anyagok: mily különböző műveket készíthet azokból a művész, tehetségeihez és célzataihoz képest! Igy lehetséges, hogy valamely történelmi műben egyetlen egy szót sem találunk, a melyet forrásokkal igazolni, ne lehetne; de azért a rajzolt kép még is csak torzkép, ha az író kritika nélkül, vagy épen száundékosan, és előszeretettel olyatén forrásokat használt fel, melyeket egyoldalú, elfogult pártszellem hozott létre, de melyek az író pártállásának és célzatainak megfelelnek.

Ép ez az eset látható Janssennél. A középkornak is megvált a maga fényoldala; ezt mi protestánsok is szívesen elismerjük. Sok oly életjelensége, munkája és törekvése van, melyet mi is nagyra becsültünk, mely mutatja, hogy amaz időszak sem volt istentől elfelejtve. Hisz, a középkor egyházában is szüntelen élt és gyakran fölemelte fejét az evangélium szerű ellenzék a pápaság ellen, tisztítva, javítva a helyzetet. De még is mily túlnyomó volt az árnyék, mily nagy számuak a torz képződmények és visszaélések, legkivált az egyház alkotmányát s mindazt, a mi ezzel összefügg: a kultuszt, lelki gondozást illetőleg. Nem ok nélkül történt, hogy már egy századdal a reformáció előtt egybegyűlt nagy zsinatok az egyházat „fejében és tagjaiban“ reformálni, megkísérelték. Mi lesz tehát abból, ha a történetíró csak ama világos vonásokat, elismerésre méltó jelenségeket emeli ki, de a mi rosz merült fel a középkorban, kivált annak végén, elhallgatja? Ily eljárással, minden forrás-szerűség mellett is, lehet-e hí történeti képét adni a reformációnak? Hasonlóan, hogy a reformátorok hibákat követtek el, melyeket helyeselnünk nem lehet, hogy ők is emberek voltak, kikben a „régí Ádám“-nak megvolt a maga része: ezt melyik protestáns ne tudná? A mi reformátoraink nem voltak szentek; saját tapasztalásukból tudták, hogy mi a bűn; meg nem

szüntek, alázattal vallani hibás, bűnös voltukat s ép azért nem is ismertek más vigaszt, mint istennek a Krisztusban megjelent engesztelő kegyelmét. De, hogy mindemellett a reformátorok isten kegyelmével bővölködő emberek valának, a kik szilárdul állottak amaz egyetlen alapon, a Jézus-Krisztuson, a mint róla az apostolok nekünk bizonytságot tettek: ki ismerhetné azt félre a történeti tények arcul csapása nélkül? És már mi lesz abból, ha valaki a forrásokból a reformátoroknak csupán hibáit, gyengeségeit, tévedéseit halássza ki, a nélkül, hogy előterjesztené és érdem szerint méltatná azt is, a mik ők voltak valójában: t. i. eszközök isten kezében, kik nekünk az evangéliom igazságait visszaadták, az üdvösség tulajdonképp alapját, melyet a középkori egyház szemeink elöl egészen elrejtett volt, ismét fölfedezték, napvilágra hozták? Ily előadás, a forrásokból vett minden bizonyítékok mellett, vajjon, bírhat-e az objektív, igaz, hitelre méltó történelmi előadás igényével? Nem sokkal inkább azt kell mondanunk róla, hogy az egész csupán irányzatos, pártos irat, melyből a valóságnak megfelelő ismeretet meríteni, nem lehet?

E kategóriába tartozik a Janssen műve is, mely a pápaság által kormányzott, vagy jobban mondva, összekuszált középkor festésében fényre fényt, a reformációban sötét szinre sötét szinre halmoz, hogy a reformációt lerántsa, a pápaságot pedig magasra emelje s a most élő nemzedék előtt kedvelté tegye.

Sikerült is Janssennak tendenciosus, de csinosan stilizált műve által az olvasó közönség jelentékeny körét, és pedig nem csak olyanokat, kik már előlegesen is az ő táborához tartoztak, magának, nézeteinek. történelmi fölfogásának megnyerni. Ezen, azonban, nincs miért csodálkoznunk, mert ez szoros összefüggésben van korunk ugy nevezett mivelttségével. A mi miveltjeink ismeretei nem igen nyúlnak vissza a reformáció idejéig. Tudnak Góthéról és Schillerről, Nagy Fridrikről és Napoleonról, de a reformáció korszakáról, annak harcairól és harcásairól, néhány ösztövért adatot leszámítva, igazában semmit sem tudnak, ép úgy, mint az evangéliumot sem ismerik valójában. (Ugy tetszik nekünk, hogy ezen jellemzés a magyar protestánsok mivelt osztályára is talál.) Mily könnyű most egy Janssennek, a ki a stílnak és a fények csoportosításának kiváló mestere, a mi tudatlan miveltjeinket teljesen elámitni és félrevezetni; kivált, midőn nekik „források“-kal is imponál; mert, hiszen, tudvalevőleg, ezen mi miveltjeink a „források“-ra nagyon sokat adnak, bár maguk „források“-kal soha sem bajlódtak, és minden miveltségük, sőt keresztyénségük is csak második kézből vett. Mily könnyű egy Janssennek, ezekkel a tájékozatlan mivelttekkel elhítenni, hogy a protestantizmus volt az oka minden forradalomnak, minden állami és társadalmi felforgatásnak a közelebbi mult századokban, s lesz a jövő időkben is; míg ellenben a rend és béke egyedüli sziklavára a pápaság, melyen a népek zavargásának minden hullámai megtörnek és elsimulnak. Vajjon, igaza van-e az ügyes, behizelgő stílistának? Nézzünk csak szét. Szemünk elébe akad Franciaország. Itt a reformátusok kiűzése és a jánzenisták elnyomása után föltétlenül hatalomra jutott a pápa és az ő jésuitái; a protestantizmus csaknem merőben megsemmisített; lőn egység, rend

és béke a felszínen, de a népélet mélységeiből elemi erővel tört ki amaz óriási forradalom, melynek kezdete bár immár egy századra esik tőlünk, teljesen még ma sincs megszűnve, sőt mondhatni, hogy Franciaország állandó életűntetvéé vált. Ellenben, törvényen és igazságon alapuló állandó rendet találunk ott, az Oceanon innen és túl, hol a prot. egyház tanítói az isten és az ő szent fia iránti tiszteletet tudták a nép szívébe csepegtetni. Azért, a Janssen-féle munkák minket még csüggedésbe nem ejtenek. Az igazságot el lehet ferdi-teni egy időre, de végkép meghamisítani, lehetetlen.

J—s.

KÜLÖNFÉLÉK.

= Uj évnegyedbe léptünk. De lapunk előfizetési díja csak oly gyéren, csak oly hanyagul foly be, mint eddig. Hihetetlennek fog látszani, ha mondjuk, hogy a mai napig még fele sem fizetett azoknak, kik hivatalosan vannak rá kötelezve. Hogy nem röstellik az illetők e szégyenletes, csunya dolgot! Szívesen kérjük az esperes urakat, hogy midőn vizitálnak, e körülményre figyelmet fordítani sziveskedjenek.

= A „Magyar Protestáns Tudományos Irodalmi Társaság”-ba egyházkerületünkől újabb a következő tagok léptek be: A) Alapító tagok, 100 frt. alapítványal: Marosi ev. ref. egyházmegye. Sz.-Udvarhelyi ev. ref. kollegium. Sepsii ev. ref. egyházmegyei könyvtár. Kolozsvári ev. ref. kollegium. B) Rendes tagok, évi 6 frttal: Szászvárosi ev. ref. egyház. Havadtói Mihály, lelkész. Kovács Antal, lelkész. Vén Mihály, lelkész. C) Pártoló tagok, évi 3 frttal: Bod Károly, tanár. Csizsér Gábor, esperes. Nagy Sándor, lelkész. Benke István, tanár. Zsigmond Károly, lelkész. Ceglédi János, lelkész. Józsa Sándor, lelkész. Bartók Dénezs, lelkész. Demeter Mihály, lelkész. Gáspár Albert, lelkész. Was Lajos, lelkész. Demes Péter, lelkész. Zágoni Pál, lelkész. Pünkösti Ferenc, lelkész. Bodor Domokos, tanár. D) Segélyező tag: Szász Lajos, kántor, 1 frttal. Előbbi két közleményünkkel összesen 138.

= Lapunknak egyetlen ambíciója, hogy egyházkerületünk belső és külső életét hiven tükrözze vissza. Nem arrogáltuk soha, mintha arra volnánk hivatva, hogy irányt adjunk a tudománynak, a közigazgatásnak és egyáltalában a protestántizmusnak. Ugy véltük, hogy feladatunk színvonalán állunk, ha erdélyi ev. ref. egyházkerületünk közéletének javításán, előmenetelén munkálván, lelkesedünk és lelkesi-

tünk. Éppen e szempontból, éreztük mindekkorig ama hiányát lapunknak, hogy az Igazg. Tanács munkálkodása nem volt oly arányokban feltüntetve, a mint az méltán megkövetelhető ama hivatásánál fogva, melyet betölt. Örömmel jelenthetjük olvasóinknak, hogy e hiányon e mai naptól fogva teljességgel segítve van, holott egyik legderékabb munkatársunk, ki az Igazg. Tanácsnak is tagja, készséggel vállalkozott, hogy rendes tudósításokat szolgáltat lapunknak. Azt hisszük, hogy olvasóinkkal szemben e tekintetben is csak szolgálatot teljesítettünk.

= Bányai Vitális, az egyházkerület volt pénztárnoka, folyó hó 7-én bevégezte mulandó életét. Minő élet! Minő zaklatott viszonyok! Az iskolából alig kikerülve a közpályára, már ezt is fölcserélte a forradalmi hányattatással. Majd az egyházkerület szolgálatába lépett, akkora felelősséggel, a minőt csak az erkölcsi testületek róhatnak vállainkra. Míg mint egész ember állott a gáton, nevéhez nem fért makula; mikor megnehezdedek a terhek vállain, mikor szíve háborogni kezdett, és meghasonlásba jutott az étellel: azon igyekezett, hogy az egyházkerülettel szemben tisztázza ügyeit. És tisztázta. E tekintetben sem fog nevére árnyék esni. Honvéd volt; derék hazafi; becsületes ember volt. A 73 esztendő miatt még élhetett volna; de lelki szenvedései miatt, áldanunk kell a gondviselést, hogy elküldötte hozzá a megszabadulást. Koporsója felett a püspök, Szász Domokos aa. mondott imát, a megboldogultnak végakarata szerint. Nyugodjék csöndesen!

= Nyilvános köszönet. A „Segesvári takarékos és jelzálog hitel-egylet”, a folyó év január hava 29-én tartott ülésében, 20 frtot szavazott meg egyházközségünk pénztára javára s azt azonnal ki is adta. Kedves kötelességünknek ismerjük, a nevezett egyesületnek ezen nemes lelkü adományáért, az egyházközség nevében, meleg köszönetet mondani. Segesvárt, ápr. 1, 1888. Horváth László, gondnok. Balás Imre, ev. ref. lelkész.

= Nyilvános köszönet. A segesvári ev. ref. egyházközségnek, a folyó év február hava 29-én tartott rendes közgyűlésén Maca György, kir. adófelügyelő ur évi 4 frt. Grosz Károly, kir. közjegyző évi 5 frt és Lendvay Sándor, bólya-berethalmi szolgabíró ur évi 2 frt. adomány fizetésére kötelezték magukat segesvári egyházközségünk javára, mindaddig, míg jelenlegi lakhelyükön lesznek. Fogadják a felekezettünkhez nem tartozó, de segesvári egyházközségünk megerősödését őszintén óhajtó szíves adományozó urak, az egyházközség meleg köszönetét. Segesvár, ápr. 1, 1888. Horváth László, gondnok. Balás Imre, ev. ref. lelkész.

HIVATALOS RÉSZ.

Sz. 510—1888.

KÖRLEVÉL.

Az összes Esperesekhez s a püspöki vizsgálat alatti egyházközségek lelképásztoraihoz.

Mult évi rendes püspöki székünk, tekintettel arra, hogy a f. évben szeptember havában fog megtartatni az egyházkerületi közgyűlés s azzal egyidejűleg a rendes püspöki szék s így a segélyre nagyon is rászorult papi özvegyek és árvák, a különben is igen csekély segélyösszegnek későre juthatnának élvezetébe, — 4. jkőnyvi szám alatt felhatalmazott engem arra, hogy a felterjesztendő adatok alapján, rendkívüli püspöki szék elé terjesszem a segélyezés ügyét elintézés végett.

E határozatra hivatkozással, felhivom összes esperes-társaimat s a püspöki vizsgálat alatti egyházközségek lelképásztorait, hogy a segélyre jogosultak névsorát, az e célra szol-

gáló rovatos iveken állítsák össze s a jövő hó 1-ig terjeszték fel hozzám.

Kelt Kolozsvárt, 1888. április 6.

Szász Domokos
erdélyi ref. püspök.

Sz. 681—1888.

PÁLYÁZAT.

A piskii körlelkészi állomás betöltése céljából tétetik közzé.

A körlelkész lakhelye Piski. Az állomással egybekötött fizetés, tisztességes lakáson és stólán kívül, a következők áll: 1. A belmizsziói alapból 200 frt. 2. Egyházkerületi segélyalapból 150 frt. 3. Törlesztési kölcsönalapra helyezendőleg, úti átalányképpen, 100 frt. 4. A felektől járó javadalom 150 frt. 5. A barcsai fiok-egyházba való beszolgáltatásért 50 frt. 6. A vallástanításért, a nagymélt. vallás és közoktatási miniszter urtól remélt tiszteletdíj 80 frt.

A körlelkészi állomás szervezése, az állomás betöltésére s a körlelkész jogaira és kötelességeire nézve, az 1887 évi 81 szám alatt kelt és a „Protestáns Közlöny“ mult évi 3-ik számában közzé tett elvi határozatok irányadók. A kinevezendő körlelkész részére a részletes utasítás utólagosan fog megküldetni.

A pályázati folyamodványok, a papi képesítő okmányokkal s az eddigelő elfoglalt állomásnak mely időtül kezdve és miképpen való betöltéséről szóló bizonyítványokkal fölszerelve, f. évi május 1-ig, főtiszt. Szász Domokos, püspök aához adandók be.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület áll. Igazg. Tanácsától, Kolozsvártt, 1888, ápril 8-án tartott üléséből.

Bodor Antal,
titkár.

Szász Domokos,
ev. ref. püspök, mint elnök.

Sz. 501—1888

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a deézsi egyházmegyébe kebelezett s.-m.-berkeszi ref. egyházközség kántortanítói állomására ezennel pályázat hirdettetik.

Évi jövedelme: lakáson és kerten kívül egyházi becs és szerint, 303 frt. 80 kr. ebből készpénz 164 frt. 60 kr.

Pályázati határnap f. évi május 1. Folyamodványok nt. Nagy Lajos esperes aához küldendők Dobokára.

Kolozsvártt, 1888. április 4.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

Sz. 522—1887.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a küküllői ref. egyházmegyébe kebelezett IV osztályu mikfalvi ev. ref. egyházközségben a kántor-tanítói állomásra ezennel pályázat hirdettetik.

Évi javadalma: tisztességes lakáson és gazdasági épületeken kívül, melyeket az egyház konzervál, 117 frt. 79¹/₂ kr. egyházhatósági fölvétel szerint.

Pályázati határnap f. évi ápr. hó 30-ika. Folyamodványok nt. Kovács Elek esperes aához, V.-Gálfalvára, u. p. D.-Szt.-Márton, küldendők.

Kolozsvártt, 1888. ápr. 10.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

Sz. 209—1888.

KÖRLEVÉL.

A küküllői ev. ref. Egyházmegye f. év május hó 3-án fogja megtartani tavaszi rendes közgyűlését, D.-Szt.-Mártouhan, a megye tanácskozási nagy termében. A hova és mikorra a Mt. és T. T. tagokat van szerencsén tisztelettel meg-hívni. T á r g y a k.

1. Elnöki jelentés. 2. Az e. m. jegyző referálása az időközben az egyházmegyei tanácsgyűléseken ellátott ügyekről. 3. Igazgató-Tanácsi leiratok. 4. Kérvények, indítványok. 5. Az egyházmegyei özv. árvai gyámintézet péztárnoka számadásainak megvizsgálása. 6. Egyházmegyei direktornak a hátralék közpénzekről vezetett számadásának megvizsgálása, ide értve a m.-vásárhelyi ev. ref. kollegiummal szemben lévő hátralék-tartozásokat is. 7. A tanügyi előadó jelentése. 8. Számvevő jelentése, és számadásának megvizsgálása az 1887-ik évet illetőleg. 9. Az orsz. közalap bizottságának jelentése és számadásainak bemutatása, stb.

Továbbá, hivatalosan felhívom az egyházközségeket és t. tanító fiaikat, hogy szavazataikat az egyházkerületi képviselőkre f. évi ápril 25-ig küldjék be alólirhoz lepecsételt levélben. Választási napul, mindenik egyházközséget illetőleg, ápril 22-dikét tűzöm ki, a 25-ike után beérkező szavazatok nem lesznek számba vehetők.

V.-Gálfalva, ápril 4-én, 1888.

Kovács Elek,
ref. esperes.

Sz. 859—1888.

KÖRLEVÉL.

A szilágy-szólnoki ev. ref. egyházmegye közgyűlésének tt. tagjait értesitem, hogy a tavaszi rendes közgyűlést a folyó ápril 29-ik és 30-ik napjain fogom megtartani. Kérem lelkész aait, e határidőt a t. gondnok és képviselő urakkal tudatni. Minden-nemű kérvények és fölterjesztések a gyűlés előtt nyolc nap-pal beadandók; az elkésették nem bocsáttatnak tárgyalás alá. A részletes tárgysorozatot, a gyűlést megelőzőleg, minden-paptársamhoz meg fogom küldeni. Május első napján köz- és házasságitörvényszék leend.

A sz.-szólnoki ev. ref. egyházm. esperesi hivatalától. Sz.-Somlyó, ápril 9, 1888.

Nagy László,
esperes.

Sz. 204—1888.

FELHÍVÁS.

A kolozs-kalotai egyházmegyébe kebelezett gyalui „Papi Értekezleti“ körhöz tartozó egyházközségek tiszteletes papjait felhívom, hogy folyó hó 17-én, Gyaluban tartandó „Papi Értekezletre“ jelenjenek meg. Sz.-Lónán, ápr. 9, 1888.

Szakács István,
esperes.

Sz. 205—1888.

FELHÍVÁS.

Hivatkozással a „Prot. Közlöny“ idei 10-ik számában megjelent 497—1888 számú igazgató-tanácsi felhívásra, felhívom a kolozs-kalotai egyházmegye mindenik egyház presbyteriumát, hogy a törvényben meghatározott módon az egyházkerületi képviselőkre szavazatukat pecsét alatt küldjék hozzám folyó hó 22-ik napjáig; ugy szintén a kántor-tanítók is küldjék be szavazatukat. Sz.-Lóna, ápr. 9, 1888.

Szakács István,
esperes.

Sz. 206—1888.

FELHÍVÁS.

A kolozs-kalotai egyházmegye tavaszi rendes közgyűlését ápril 29-ik napjára hívom össze b.-hunyadi egyházunkba, mely gyűlésre a t. lelkész urakat midőn megjelenni, kötelezem, fölkérem, hogy a világi képviselőket értesítsék.

A megelőző napon, ápr. 28-án tartandó „Papi Értekezleten“ a lelkész urak megjelenni, tartásuk kötelességüknek.

Ápril 30-ik napjára, eshetőleg. egyházmegyei köztörvény-széket, ennek végeztével, május 1-ső napján, házassági törvényszéket hirdetek.

Hivatalosan kérem a tiszteletes urakat, hogy erről a váló személyeket értesítsék és a szükséges előlépésekre figyelmeztessék. Sz.-Lóna, ápr. 9, 1888.

Szakács István,
esperes.

Sz. 232—1888.

Hirdetményes idézés válóperbe.

Deézsi illetőségű ev. ref. Keresztesi Elek nejét, ugyan-csak deézsi illetőségű Madarasi Rózáliát, ki tőle már kilenc éve külön él, kinek hollétéről semmi tudomása nincsen, ezenel hirdetményesen idézteti, hogy mostantól fogva 6 hónap alatt, jelenjék meg a deézsi ref. egyházmegye Deézsen tartandó házassági törvényszéke előtt: mert akár jelenik meg, akár nem, idéztető férj ellene a házassági válóper le fogja folytatni.

Kelt Dobokán, 1888, mártius 21-én.

Nagy Lajos,
deézsi ref. e. m. esperese.

Felölös szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XVIII ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1888. ÁPRILIS 19.

16. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztő-ségi iroda -- hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

A tanárok alkalmazásáról.

I.

A szászvárosi Kun-kollegium előjárósága azt az indítványt teszi, hogy „jövőre a rendes tanárok ne véglegesen, hanem csak ideiglenesen választassanak meg 2–3 évre. A megválasztott tanárok ideiglenes minőségben is élvezzék a rendes tanárok teljes fizetését és minden jogát; rendes tanári állásukban, azonban, a ker. közgyűlés által véglegesen csak 2–3 év múlva erősítsenek meg, az illető előjáróság kérelmére. Ha az illető előjáróság 2–3 év múlva az illető tanár véglegesítését nem kéri, az Igazg. Tanácsnak legyen kötelessége, az illető tanszékre új pályázatot hirdetni, mely esetben újból csak ideiglenes tanár választatnék. Véglegesen csak a már rendes tanári minőségben szolgált tanárok lennének megválaszthatók.“

Ennek az indítványnak részletes okait adják. A megokolás rövid kivonata, két pontba foglalva, im ez:

a) A megválasztandót csupán okmányaiból megismerni, s beléje, ezek alapján, élete fogytáig terjedő bizodalmat helyezni, nem lehet.

b) Az államkormány is a kezdőt csak „helyettesnek, vagy ideiglenes minőségben“ nevezi ki, s csak a próbaévek elteltével véglegesíti.

Előre is megjegyezhetjük e tervezetről, hogy a közgyűlési választás végleges érvényét az illető előjáróság nyilatkozatától, vagy hallgatásától tenni függővé, visszás intézkedés volna. Még visszább, ámbár némileg regényessé tenné az állapotot az, hogy a megválasztott tanár, még mielőtt végleges alkalmazásának kérdése eldőlné, az ő „minden jogai“ címén, úgy az előjáróságban, mely sorsa fölött dönteni fog, valamint az egyházkerületi közgyűlésen is, tagsági jogokat

fogna gyakorolni. E részben a terv, kétség kívül, tüzetesebben megfontolandó volt volna.

De, máskülönb is, sok szó férhet az indítványhoz Rendes tanárok választásánál mindeddig azt az elvet követtük, hogy megismert és kipróbált egyéneket választszunk. Ezt nem csak újabb szabályaink, melyek legalább két évi gyakorlat kimutatását kívánják, hanem a régibb tények is úgy mutatják. „Próbaidős“ közgyűlési választásokra pedig aligha találunk egyházi intézményeinkben analogiát. Mindezekben, fontos ok nélkül, változtatni, nem kívánhatjuk. Ily fontos ok volna mégis az, ha a közgyűlésnek egy, vagy más tanszékre csupa ismeretlen és kipróbálatlan pályázók közül, semmi más kezesség, mint okirataik alapján kellene rendes tanárt választania. Azonban, ez valószínűleg csak kivételesen, talán csak éppen most, az államsegélyek folyósításakor megejtendő, úgy lehet, tömeges választások alkalmával fog megesni. Ez az átmeneti és kivételes állapot kívánhat ugyan az illető esetekre szorító kivételes intézkedést; de régi elvnek és gyakorlatnak megváltoztatását és új szabály csinálását alapítani rá, nem volna célszerű. Nekünk, rendes körülmények közt, mindig lehetnek kipróbált pályázóink a rendes tanári székekre. Mert, intézeteinknél a rendes tanárok száma általában, a törvényes minimum körül fog állani azaz, egygyel lesz több az osztályok számánál. A többi tanárok pedig helyettes, vagy segédtanári (mindegy, akárhogy nevezzük) ideiglenes próbaállomásokon lesznek alkalmazva; s a méltányosság éppen azt parancsolja, hogy a mennyiben ők beváltak, a rendes tanszékek, alkalom szerint, velük töltesenek be.

Ha valamikor csakugyan bekövetkeznék, hogy a rendes tanári tanszékekre egészen idegen, ismeretlen egyéneket, csupán okirataik alapján kellene választanunk az valóban aggodalmas,

ref. tanügyünk mostoha állapotát, intézeteink versenyképességének hanyatlását jelentő, tradícióink veszedelmével fenyegető jelenség volna, melyen nem a próbaidőre való választással, hanem más, természetesebb és gyökeresebb módon kellene segítenünk. S jó volna, e módot már most eleve, el nem késve, fontolóra vennünk. Elmondom fölöle igénytelen nézetemet.

Ohajtanunk kellene, hogy már magukat a gyakorló tanárjelölteket (segédtanárokat, stb.) intézeteink ne úgy, mint most, vaktában keressék és találják, hanem adjunk valamit a tanárképzésre is; nem többet, csak annyit, hogy végzett tanárjelöltek számára Kolozsvártt gyakorlóiskolát állítsunk, illetőleg, ottani kollegiumunkban, az állami tanárképzővel kombinálva, gyakorló osztályokat nyissunk. Az ott foglalkozandó jelöltek Igazgató-Tanácsunk dispoziciója alatt állhatnának s szükség szerint, mint az Igazg. Tanács alkalmazottjai, küldetnének ideiglenes tanárokkul az egyes kollegiumokhoz. Egy ily gyakorló iskola, remélhetőleg, az erdélyi egyházkerületen kívül is tehetne szolgálatot a ref. középiskoláknak, elősegítné versenyképességüket s egy ismert jelszót ismételve, „felekezeti jellemüket.”

Ezen intézkedéssel kapcsolatban lehetne aztán következetesen kellene is, kollegiumi tanáraink alkalmazásának mostani módján azt a célszerű változtatást tenni, hogy minden tanárt, az illető kollegium előterjesztése és javaslata alapján, ugyanazon egy hatóság, alkotmányunk jelleme szerint, az Igazgató-Tanács alkalmazzon, próbaidőre és ideiglenes érvénnyel a végleges alkalmazás, illetőleg, rendes tanári állomásokra való előléptetés kérdéseiben pedig a közgyűlés, nem mint választó, hanem mint az Igazg. Tanács megfelelő javaslatai fölött igennel, vagy nemmel határozó testület, döntsön.

Mi szükség van e változtatásra? Hogy megszűnjék az a példátlan, előbb-utóbb boszút álló és ref. tanárjelölteink legjavát kollegiumainktól majdan elidegenítendő következetlenség, mely ma, ideiglenes alkalmazásu (segéd-) tanáraink sorsára, másutt ismeretlen kegyetlenséggel, nehezedik. Őket az illető előjáróság, az Igazgató-Tanács jóváhagyásával, alkalmazza; de senki és semmi nem biztosítja, hogy megszerzett oklevelük s évekig folytatott sikeres szolgálatuk alapján is,

rendes tanárrá való megérdemelt előléptetésüket s végleges alkalmazásukat el fogják érni; hogy alkalom adtával pályázzván, a közgyűlési kandidáció és választás révén nem fognak méltatlanul mellőzötni; sőt, az is előttük áll, hogy esetleg (ha t. i. éppen az ő eddigi tanszékük rendszerítéséről van szó), másra esvén a választáskockája, egyszerűen állás nélkül is maradjanak a megkezdett pályán, melyet pedig, a mai világban, nem lehet tetszés szerint változtatgatni. Hogy a közgyűlési választások eredményeit nézve, tényleg nem sok példája van az előléptetésre éppen illetékes aspiránsok mellőzésének: az nem a rendszer helyességét, legfőlebb az erkölcsök alkalmazkodását s talán még azt bizonyítja, hogy a méltányosság nevében való erőfeszítések ritkán maradnak siker nélkül; hanem, már maga ezen erőfeszítés elkerülhetetlensége az általában véve küzdelmes tanár-választások, kerületi közgyűléseinknek ezen legmozgalmasabb jelenségei a rendszer célszerűsége fölül kételkedést támaszthatnak. E rendszer elriasztja tanárjelöltjeinket (adatokkal szolgálhatok rá) attól, hogy a mi kollegiumainknál fogadjanak el alkalmazást, ha ceteris paribus, máshova is hívják őket. Mert, e rendszer a mi ideiglenes tanárainkat napszámosokká teszi, a kiket meg is maraszthatunk más napra, el is bocsáthatunk záporosókor; e rendszer a teljesen megérdemelt előléptetést is rendszerint megalázó, meghurcoló és elkeserítő utánjárás gyümölcsévé teszi. E rendszer adhat alapot a szászvárosi előjáróság aggodalmának, hogy hiában lesznek segédtanári próbaállomásaink, nem lesznek ezeknek oly betöltői, a kik a próbát kiállva, teljes bizalommal legyenek rendes tanárokkul véglegesen alkalmazhatók. S nem csalódunk talán, ha éppen e bajnak sejtéséből származtatjuk lényege szerint magát a szászvárosi indítványt is, melyet, ha már lesz valami belőle, oly irányba kell terelnünk, hogy egyenesen ezen baj elhárítására szolgáljon, s ne legyünk egyszerű utánzóik az állami példának, mely, mint látni fogjuk, magában véve okos ugyan, de a mi állapotainkhoz nem talál.

Váró Ferenc.

Ujabb kérdés.

Hallottam, különösen hivatalnokoktól, e hangot: a papság oly nagy érdeklődéssel viseltetik az illeték-egyenérték ügye iránt, mintha éppen saját életkérdése függene ettől. De, vajjon, csodálható-e méltó joggal a felekezeteknek ez ügy iránt tanusított figyelme? Az hiszem, nem. Mert az eddigi tapasztalat arról győzhette meg az egyházak gondozóit, hogy a jogi személyek ingatlan és ingó javai után kívánt illeték-egyenérték, mely a javak becsértéke, vagy adója után való százalék szerint számíttatik, nagyobb a magánosok 40—80 évenként bekövetkező örökösödés után járó fizetésénél, mit az állam pénztára nyer; mert, 10 év alatt adhat is el az illeték-egyenérték jogi személy javaiból s mégis a tíz évre megállapított illetéket fizeti; mert, az 1881 évi 26 t. c. 24 §. f) pontja értelmében, mindazon egyházközségek fölmentetnek az illeték-egyenérték fizetése alól, melyeknek évi összes tiszta jövedelmük 400 frtot meg nem halad, különösen hangsúlyozva van ez a Bodor Antal, titkár ur, erre vonatkozó, éppen idejében, a „Prot. Közlöny“ 10-ik számában megjelent cikkében, ugy a mint leirtam; s végre, mert az 1887 évi 45 t. c. szerint a jogi személyek által fizetendő illeték-egyenérték tárgyát képező fekvők becsértékének kiszámítására nézve az eddigiektől eltérő szabályok állapítottak meg, mint a mélt. áll. Igazg. Tanács 63—1888 sz. a. utasításából olvasható.

Hogy e soroknak a „Prot. Közlöny“-ben helyet kérjek, arra az adott okot, hogy illetékes helyről, a bevallás beadásakor ily kifejezést hallottam: a jogi testületek, egyházközségek, a számukra jövedelmező ingatlanok illeték-egyenérték fizetése alól semmiképp sem mentetnek föl, bármi kevés tiszta jövedelmük van s csak is a javakat élvező belső személyek mentethetnek föl, ha azok jövedelme nem több 400 frtnál.

Én magát a törvényt nem olvastam, csak mint kis egyházközség papja, örvendettem a fönnebb említett B. A. titkár ur cikkében hangsúlyozott 1881 évi 26 t. c. 24. §. f) pontjának, hogy egyházközségemet, miután 400 frtnál kevesebb, alig 110 frt. tiszta jövedelme van, fölmentethetem. Említve van ez ugyan a Róka J. illeték-egyenértékre vonatkozó füzetjében is, de az is említve van, hogy a pénzügyigazgatóság másképp határoz némely különös természetű javaknál, mint a törvényben van. Nincs kezemnél a füzet, nem idézhetem, de az a kérdés: hogy itt is nem másképp fog-e eljárni, mint a hogy mi szeretnők, s mint a hogy a törvény rendel?

A bevallásokat, azt hiszem, mindnyájan ugy készítetjük, mellőzve most annak lényegtelenebb pontjait, hogy azon egy ivre felül irtuk az egyházközség használatában levő ingatlanokat mind, kiírva h. r. számait, területét, tiszta jövedelmét, stb. azután alább 2-szor a papi, vagy kántori használatban levőket s így tovább, mignem az egész egyházi tulajdon három-négy külön kimutatott összegben bevezetve lett. Ekkor az észrevé-

telbe beirtuk s az aláírásnál is megemlítve, hogy az egyházaknak azon ingatlanokkal együtt is, melyeket a belső személyek használnak, ide számítva az ingóságok tiszta jövedelmét is, a hol van, nincs évi 400 frt. illeték-egyenérték alá tartozó tiszta jövedelme. Kérjük, tehát, illeték-egyenérték alól teljes felmentetését az egyházközségnek, az említett 1881 évi 26 t. c. 24. §. f) pontjánál fogva. De nem irtuk oda, hogy a papnak, vagy tanítónak, kepejével együtt, nincs négyszáz frt. tiszta jövedelme s ezt is kérjük fölmenteni.

Nem irtuk pedig oda azért, mivel az egyházközség ingó és ingatlan javainak bevallására voltunk felhiva, ennek nevében van telekjegyzőkönyvben és kataszteri birtok-ivben is, adóját is ez fizeti.

Miután az 1881 évi törvény megvan, ha az egyházközségek tiszta jövedelme nincs 400 frt. s még sem fognak fölmentetni, bárha kimutattuk, előjárósági bizonyítvánnyal igazoltuk mi lesz teendők?

Ez az újabb kérdés.

Bogdán József,
ref. pap.

A protestáns irodalmi társaság alakuló közgyűlése.

Az evangélikus egyház disztermében ma délelőtt tartották meg a protestáns irodalmi társaság alakuló közgyűlését. Impozáns számmal jelentek meg az ágostai evangélikus és a reformált egyházak illustis képviselői, hogy közreműködjenek a társulat megalakulásán, melynek vallás-erkölcsi és kulturális tekintetben egyiránt nagy hivatása van. A mai közgyűlés után konstátálhatjuk, hogy a magyarországi protestánsok körében termékeny talajra talált az eszme, mert a társulat már ma is magában foglalja a protestáns világ összes kitűnőseit, csatlakoztak ahhoz az egyházkerületek és egyházmegyék, buzgó terjesztői annak a lelkészek és tanárok. Némi diszonanciát vegyített az alakulási közgyűlés lefolyásába az, hogy a tiszántúli egyházkerület kezdeményezésére vita támadt a felett: hogy az unitáriusok bevonassanak-e a társulatba? Sem idő-, sem korszerűnek nem tartotta a közgyűlés nagy többsége a kérdést s midőn imponáló nagy többséggel a mellett nyilatkozott, hogy az unitáriusok szintén vétessenek fel a társulat kebelébe, vi szautasította azt a felfogást, mely a protestáns felekezettel megférőnek tartja az exkluzivitást.

A közgyűlésen jelen voltak a két protestáns felekezet összes egyházkerületeinek képviselői, ott volt Tisza Kálmán is, kit érkeztek, valamint távoztakor zájosan megéljeneztek. Elnökölték a közgyűlésen b. Vay Miklós koronaőr és b. Prónay Dezső, ág. evang. egyetemes felügyelő.

Az ülés lefolyásáról a következő tudósításunk számol be:

Báró Vay Miklós, báró Prónay Dezső, egyetemes felügyelő s a maga nevében üdvözli a megjelent tagokat s hálás köszönetét nyilvánítja, hogy felhívásukat elfogadva, ily szép számmal jelentek meg; ily szép számmal, mondja, mert

ez tanúsága annak, hogy e tárgy iránt mily nagy az érdeklődés; átlátták annak szükségét, mit ezen társaság által elérni akartak. Minden ilyen nagy munkának sikeres végrehajtása, azt lehet mondani, a kiindulástól függ; a kiindulási pont az, mely ennek jövődjére is kétségtelenül befolyással van. Ez nem lehet más, mint a keresztyén szeretetnek, egyetértésnek munkája. (Élénk helyeslés.) Ezen a téren munkálkodva, arathatunk csak sikert. Azt hiszi, hogy isten segédelmével, ezen részvét tanúsága szerint, el fogjuk azt a célt érni, a mit kitűztünk. Az alapszabályok tárgyalása az első tárgy. A tanácskozmány menete, minthogy házszabályaink nincsenek, a parlamentaris életben megszokott legyen. (Helyeslés.)

Azt hiszi, mindnyájunk érzelmét tolmácsolja, midőn a budapesti evang. egyháznak köszönetet mond a terem átengedéseért és berendezéseért. (Helyeslés.)

A jegyzőkönyv vezetésére nt. Szócs Farkas, tanár urat kéri fel.

Báró Prónay Dezső: A megalakítandó prot. irodalmi társulat ezen első alakuló gyűlésére s magára az általunk felkarolt ügyre nézve igen szerencsés körülménynek tartja azt, hogy eme gyűlésnek br. Vay Miklós ő excja az elnöke (Éljenzés), és hogy ezen társulat az egyetértésre és keresztyéni szeretetre építi alakulását. (Éljenzés.) Ezen rövid szavakban kitézte ő excja ama célt, melynek mindnyájunk szemei előtt kell lenni. Szerencsés auspiciumnak tartja, hogy br. Vay Miklós nyithatta meg ülésünket azért, mert a magyar ref. öt egyházkerület egyesülése és tömörülése a debreceni zsinaton szintén az ő auspiciuma alatt történt. Mikint ott őt különálló testvér-egyházkerületet egyesített, úgy reméli, hogy böles elnöklete alatt, a prot. irodalom mivelésére is az összes hazai protestánsok buzgó férfait tömöríteni fogja. (Éljenzés.) Köszönetét nyilvánítja ő excellenciájának, hogy szíves volt e tanácskozmány vezérletét elvállalni; meg van győződve, hogy az ő tapasztalt elnöki vezetése alatt, a mindnyájunk által ohajtott célt el fogjuk érni. (Élénk helyeslés.)

Ezután megkezdődött az előkészítő bizottság által kidolgozott alapszabály-tervezetnek szakaszról-szakaszra való tárgyalása.

Az 1. §-nál, mely a társaság címét tartalmazza, Tisza Lajos gróf azt a módosítványt ajánlja, hogy a „tudományos” jelző a címből kihagyassék, mert szerinte a „Magyar Protestáns Irodalmi Társaság” feladata nem csupán tudományos, hanem hozzá tartozik a protestáns nép számára vallás-erkölcsi olvasmányok kiadása is.

A közgyűlés a módosítványt elfogadta és azt az alapszabályok egész szövegében keresztül vitte.

A 2. §-nál, a mely a társaság céljáról szól, Szász Domokos a kitűzendő célok közé ezt is felveendőnek tartja parokhialis könyvtárak létesítése és előmozdítása. A közgyűlés ehhez is hozzájárult.

A 3. szakaszhoz, Vályi János, tiszántúli főgondnok, módosítást nyújt be, mely hivatkozással arra, hogy a protestáns egyháznak az exkluzivitás adja meg jellegét, azt célozza, hogy a társulat tagjai sorába csakis az ágostai evangélikus és evangélikus reformátusok léphessenek be.

Könyves Tóth Kálmán: Mint a debreceni ref.

egyház képviselője, emel szót. Rámutat az álláspontra, melytől az egyház, ha ugyan multjához következetes akar maradni, le nem térhet. Igaz, benső öröm, vallásos ihlettség hatotta át egyházunkat, folytatja, midőn tudomására jutott, hogy egy magyar prot. irodalmi társaság létesítése tervezetik, melynek kitűzött magasztos célja az egyház jövőjének fejlesztése. Nem új eszme ez, mert tudjuk mindnyájan, hogy nagynevű elnökünk, br. Vay Miklós és boldogult Révész Imre közreműködése mellett, erre nézve megtétek régebben a kezdeményező lépések és az is köztudomásu dolog, hogy jelentékeny ajánlatok tétettek e nemes cél valóztatására; ámde akkor kedvezőtlen viszonyok elháríthatatlan akadályokat gördítettek az alakulás útja elé. De időrül-időre foglalkoztatta a cél valóztatása prot. vezérférjainkat. Természetes, ha most a rég pihent terv újra ébredése alkalmával igazi öröm, és ismételten mondom, benső vallásos ihlettség hatotta át egyházunkat, mely a protestáns egyház szent érdekeit mindig szíven viseli, szíves örömmel, buzgó áldozatkészséggel lép be most is a pártfogó tagok sorába, oly módon azonban, hogy a felhívásban világosan jelzett ama protestáns kifejezés történelmi, hitelvi hűsége a társaság szervezetében épen, félremagyarázhatatlanul megőriztessék. Ehhez képest, a többi törvényesen bevett vallásfelekezetek közt, melyekkel az egyetértést fentartani mi is szívünkben ohajtjuk, kizárólag evangélikus ref. és ágost. hitvallásu testvér-felekezet tagjaiból alakuljon és szervezkedjék.

Debrecen és annak ref. egyháza 1693-ban I. Lipóthoz intézett feliratában tartotta magát ez elvhez, melyet azóta két század éven keresztül mindenkor megtartott, és ahhoz hí maradt most is, ahhoz ragaszkodik, összeférhetőnek tartván ezzel az evang. alapon álló előhaladást, sőt összeférhetőnek tartja a tudományos előhaladás jogát és kötelezettségét is. Meg vagyunk erősen győződve a felől mi, hogy csakis ezen a kölcsönös alapon remélhetünk és várhatunk biztos sikert a társaságtól. A menyiben mind a két vallásfelekezet egy szegletköven állnak, ezen kívül még szükségesnek tartjuk azon módosítást is, melyre reflektálni felesleges is, a menyiben Tisza Lajos gr. indítványa elfogadtatott, hogy a népies irodalom is behozassék a programmba, de köteleességem volt, ezt is előterjeszteni, minthogy küldöm ezzel megbiztak.

Tisza Kálmán: Én részemről szándékozom követni a módosítványt beadott főgondnok ur óvatos és tapintatos eljárását, s magam részéről is igen röviden akarok szólni. Én azt hiszem, hogy ezen javaslatnak elbírálásában nem a corpus juris szavai, hanem a protestántizmus szelleme az irányadó. (Helyeslés.)

E szellem azt a kizárólagosságot nem ismeri. (Helyeslés.) Szükséges, jól tisztába jönni a dologgal, mert meg lehet — sajnálni fogom, ha úgy van — csak az esetben fogják támogatni az irodalmi társaságot, ha ezen exclusiv természetű javaslat jut diadalra, de lehetnek mások — s azok között vagyok én is — kik vissza vonulnak, mihelyt e nem protestáns szellemű javaslat fogadtatik el. (Zajos helyeslés.)

Dicsőffy József, debreceni tanár, törvények idézésével kísérli meg annak bizonyítását, hogy a gyakorlat szerint, az unitáriusok nincsenek belevonva a protestáns egyház körébe. Csatlakozik Vályi János módosítványához.

Tisza Lajos gr. E szerint, nem volt időszert e kérdés szőnyegre hozatala. A mult évben kibocsátott felhívásnak Ferenc József és Dániel Gábor, az unitárius egyház püspöke és főgondnoka, is alá van írva. Furcsa volna, hogy azokat zárjuk ki a társaságból, a kik a felhívást kibocsátották.

A debreceni egyházköztségnek és a debreceni traktusnak jogában lett volna, ezen felhívást alá nem írni, de azt mondani én csak úgy állom szavamat, ha ezt kirekesztjük, ez idejét multa!

Révész Kálmán: A felhívás az alakulásra olyan aláírással történt, hol az unitáriusokat is ott láttuk; de e gyűlésre kibocsátott meghívót csak Vay Miklós báró és Prónay Dezső báró irták alá. Midőn az aláírási mozgalmak folyamatban voltak, hasonlóképpen csak a ref. és ágostai kerületek pártoló nyilatkozatát látta, de az unitárius egyháznak, mint egésznek, nyilatkozatát nem látta. Ebből a módosítványt aláírók azt következtetik, hogy itt e gyűlésen szó sincs az unitáriusok szövetkezéséről.

Szász Károly: A dolog érdemét teljesen kimeríti, meggyőződése szerint, Tisza Kálmán indítványa. A meghívásra, mely e gyűlésre szól, báró Vay Miklós és báró Prónay Dezső voltak aláírva abból a természetes okból, mert őket saját konventjeik erre felkérték. De, hogy e dolog győzhette volna meg azokat, kik a módosítvány mellett vannak, hogy egy esztendővel ezelőtt abban a hitben lettek volna, hogy itt az unitáriusokról még csak szó sem lehet, holott az unitárius püspök és főgondnok a társaság alakulására kibocsátott meghívókat aláírták, már ez a fédrusi mese farkasának okoskodására vall. (Ugy van!) Azt hiszi, hogy ezen meghívásnak aláírásából ép oly kevéssé lehet következtetni az unit. felekezet kimaradására, mint a két nagy felekezet kimaradására.

Prónay Dezső báró: Ha nem történt volna egyenesen hivatkozás reám, feleslegesnek tartanám felszólalásomat, mert azon helyeslés, mely Tisza Kálmán főgondnok urnak felszólalása után itt felhangzott, engem arról győzött meg, hogy a többség nem hajlik Vályi János főgondnok ur indítványa felé. A mai gyűlésre való meghívót csak ketten irtuk alá. Kötelességemnek tartom, kijelenteni, hogy ha azt gyantottam volna, miszerint oly indítvány tétetik, melyet az exkluzivitás jellemez, igen meggondoltam volna: vajjon alkalmas-e a pillanat e gyűlés egybehívására. (Ugy van!) A protestáns szó használata kizár minden kételyt. Lehetnek egyesek, kik nem tartják kívánatosnak ily jellemű társaság alakulását, ez kinek-kinek egyéni meggyőződése, de az ő nézete szerint, ez némileg túlhaladott álláspont. (Helyeslés.) Pártolja Tisza főgondnok ur indítványát. (Helyeslés.)

Kiss Albert: A maga részéről el nem fogadhatja azt, hogy túlhaladott álláspont volna a módosítás, melynek támogatására többen felszólaltak. Más színben van itt a dolog és más színben foglalkoztak odahaza Debrecenben ez ügyvel. Nem akarja a corpus juris szakaszából dönteni el a kérdést; a protestáns szellemnek azonban olyan magyarázatát, a mi ezzel összekötve adatik, elfogadni, nem tudja. Csatlakozik Vályi módosítványához.

Szász Károly személyes kérdésben emel szót. Elis-

meri, hogy igen lényeges különbség van a két hitfelekezet dogmái közt, de ez nem ok arra, hogy irodalmi és tudományos téren együtt nem működhetnének.

Lukács Ödön után Szász Domokos erdélyi püspök szól: Nagyon csodálkozik, hogy a tiszántuli egyházkerület kebeléből történik ily felszólalás; épen azon egyházkerület kebeléből, mely a maga törvényes képviselöje által, szuperintendenciális közgyűlése által e kérdésben már a mult évben világos és határozott álláspontot foglalt el, a midőn a közgyűlési végzésben magáévá tette a prot. irodalmi társulatnak oly irányban s körben való szervezését, mely mind az evang., mind a reformátusoknak, mind az unitáriusoknak az irodalmi társaságban együttes összműködését célozza. Az a felhívás, mely már egy évvel ezelőtt közkezen forgott, a tiszántuli kerület mult év őszén tartott gyűlésén egész terjedelmében fel volt olvasva: maga az elnökség által volt előterjesztve és tárgyalás alá véve, a tiszántuli egyházkerület közgyűlése tehát a maga legfőbb testületében azt az alapot, melyet jelzett, tünnepélyesen hozott végzésében magáévá tette; nemcsak hozzájárulását jelentette ki erkölcsileg, hanem határozatilag kimondta, hogy azon alapon a prot. irodalmi társasághoz tényleg hozzájárul, pártoló tagsági díjban négyszeres összeget tett le az ügy oltárára. Ennél fogva, azt a kérdést intézi a nagytsz. lelkész s tanár urakhoz, kik a superint. gyűlésen tagok, hogyha aggályaik voltak erre, mért nem fejezték ki ezeket saját gyűlésükön? Mert így saját gyűlésük határozatát deszavualják. Az erdélyi részekben szolgálom anyaszentegyházamat; ott, hol az összes magyarhoni unitáriusok 95°/o-a lakik. Én mondhatom, köztük élek, mozgok, s azon állásban, melyet szerencsés vagyok elfoglalni, hivatalos érintkezésekben, társadalmi, irodalmi téren folytonosan össze vagyok velük kötve; merem állítani s nyíltan bevallani, hogy ha, bár magam is állásomnál, hitemnél, meggyőződésemmel fogva azon dogmatikai különbségeket, melyek az unitarizmus és kálvinizmus közt tenforognak, mélyen érzem, rá nagy sulyt fektetek, én az unitáriusokat olyan embereknek ismerem, kikbe, ha dogmatikai vitába nem is bocsátkozom, de az összeműködés igen sok terén, a hazafiság, a társadalmi, irodalmi akcióknak igen sok mezején együtt működhetünk. Parányi erőnket egyesíteni, nemcsak hogy a kálvinista egyháznak multjával, tradíciójával, konfesszióival ellenkezőnek nem tartom, sőt azon meggyőződésben vagyok, hogy a magyar ref. egyháznak egyik létérdeke azoknak az eszméknek, szellemnek, a mely bennünk él, mentül szélesebb körben, körében azoknak, a kik bár eltérnek sok kérdésben, de lényeges pontokban velünk egyetértők, testvér-jobbat nyújtani; különben, a széttagoltságában parányi erő eme egyesülésében sem elég, hogy azon áramlatokkal, melyek mind ellenünk sorakoznak, a szellemi viaskodás terén győzelemmel állhasson meg. Önmagunk, hazánk, egyházunk célzatai elleni bünt követnének el, ha önmagunk vetnének el a viszály magvát oda, a hol, ha kikel, mérges gyümölcsöt terem, hol önmagunk bénítjuk meg saját erőnket. Fátyolt vetve a harcokra és küzdelmekre, melyek régen a két egyház közt folytak, ne bolygassuk a régi zsinatok emlékét, ne nyissuk fel ma a XVI. század konfesszióinak egyik-másik

lapját s ne olvassuk egymásra a paragrafusokat, melyek nemcsak az unitáriusok, hanem a lutheránusok ellen is szólnak. Ha e térre visszük a vitát, nemcsak hogy az unitáriusokkal harcolunk meg, de magunk közt sem élünk békés napokat. (Ugy van!!) Mert a ref és unitárius egyház közt igen nevezetes differenciák forognak fenn, de a vélemény-nyilvánítás szabadságának köszöni a magyar prot. anya-szt. egyház mai fennállását és tekintélyes erejét, hogy ezen utou haladt s követte azok példáját, kik a vélemény-szabadság megszorítását olyan irányzatok követése által vélték erejüket biztosítani, mely ellen bennünk a szív minden dobbanása örök tiltakozás

A saját egyházunk kebelében régi idők ezen eltemetett emlékeit ne keltsük fel. A tiszántúli egyházkerület nem fogja konfesszióját megsérteni egyetlen jottáig, mi sem adjuk fel hitünk sarkalatos tételeit azért, hogy egy asztalnál leülünk az unitáriusokkal. A tiszántúli egyházkerület multjához akkor lesz hí, ha mint legnagyobb, legtekintélyesebb, legelső számban, erőben az összes prot hazai egyházkerületek közt, maga veszi kezébe a lobogót, mely alá sorakozni kell mindannyinak, ki a haza, anyaszentegyház, tudományirodalom fejlesztését, győzelemre jutását, hazaszerte szíven hordozza s azért, ha kell, életét is feláldozza. (Helyeslés.) Kérem a tiszántúli kerület képviselőit, e nagyon fontos, meggyőződés szerinti, a hazai magyar protestantizmus jövődjére döntő befolyású pillanatot, mondhatni, hajnalát egy újabb korszaknak, mely hogy eljött valahára, azért hálafohásunk száll istenhez, ezen pillanatot arra használják fel, hogy azon állásponttól, mely itt kifejezésre jutott, mely saját superint. határozatával ellenkezik, méltóztassék elállani; legyenek meggyőződve arról, hogy ha néhány unitárius tudós felajánlja e szolgálatát, abból sem a lutheránus, sem a kálvinista egyház alapjának megengedése nem fog bekövetkezni, de ha az általuk felajánlott közreműködést visszautasítjuk, sokkal nyiltabb harc lesz, igazoltatik az álláspont, mely az élet-halál-harcot írja zászlójára. Ádáz következménye lenne az ilyen harcnak és azon férfiak, kik arra vannak hivatva, hogy irányt adjanak ezen kérdés felfogásának, sokkal jobb hazafiak és igazolt reformatusok, hogysem egész erejüket ne fordítanak arra, hogy ezen áramlatok ellen ne álljanak. És a szakadást, mely létrejöttével a mozgalom sikerét veszélyeztetné, nem engedik létre jönni. Az erdélyi egyházkerületben is olyan viszály imitt-amott, mint a melyeket jelzett az egyik felszólaló, mertült fel, mert hisz az óhatatlan,

hogy egyes felekezetek közt surlódások ne történjenek, de tőlünk függ első sorban, hogy ez ellentétek kibéküljenek.

Vay Miklós báró. Midőn Révész urnak szavát meghallottam, eszembe jutott boldogult atyja, s az akkori viták. Akkor ágostai feleinkkel szemben is merültek fel kérdések, minők most az unitáriusokkal. Ez haladás. Elhalasztani most, nem lehet. Arra nincs idő, hogy most bizottság kiküldését próbáljuk meg, s az alakulást későbbre halasztsuk. A részletes terv kidolgozása későbbi munka dolga lesz, melyben örülünk, ha nt. Kiss Albert ur is részt fog venni. Magam részéről, kérem, elfogadni Tisza Lajos gr. szövegét.

Ezután az elnök feltette a kérdést. A közgyűlés imponáló többsége elvetette Vályi János módosítványát így az unitárius hitfelekezethez tartozók, az alapszabályok szerint, a társulat tagjai lehetnek.

Könyves Tóth Kálmán erre kijelenti, hogy a törvényt után, társai, kik Vályi indítványa mellett csoportosulnak, nem vehetnek részt a tárgyalások további folyamában. A közgyűlésen e kijelentés nagy konsternációt idézett elő.

Az 5. és 6. §-hoz, a melyek a pártfogó és alapító tagok díjjairól szólnak, Darányi Ignác azt a pótlást ajánlja, hogy a kamatok pontatlan befizetése esetén a megfelelő tőke esedékessé váljék. Elfogadtattott.

A következő szakaszokon a közgyűlés rövidebben siklott át.

A társulat kiadványairól szóló 24. §-uál Tisza Lajos gróf oly értelmű módosítványt nyújt be, mely szerint a kiadványok közül minden kizárandó, a mi a felekezetek között surlódást idézhetne elő. Elfogadtattott.

Az alapszabályok a közgyűlés szövegezésében, megerősítés végett, a kormány elé fognak terjesztetni. Az ideiglenes végrehajtó bizottság tagjaiul, br. Vay Miklós elnökle alatt, a következőket választották meg. Helybeliek: br. Prónay Dezső, Szász Károly, gr. Tisza Lajos, Zsilinszky Mihály, gr. Teleki József, Várady Gábor, Ballagi Mór, Arany László, Darányi Ignác, Horváth Sándor, Szőcs Farkas, Bedő Albert, Hegedüs Sándor. Mocsáry Lajos. Vidékiek: Beöthy Zsigmond, Cékus István, br. Kemény Gábor, Ferenc József, Dániel Gábor, gr. Degenfeld Lajos, Kun Bertalan, Pap Gábor. Szász Domokos, Szilády Áron, br. Prónay Gábor, Vizsolyi Gusztáv, báró Vay Béla, gr. Zay Miklós, Káldy Gyula és Karsay Sándor.

(Egyetértés.)

T Á R C A

Erkölcshölcsészeti tanulmányok.

(Folytatás.)

IX.

Önkéntes cselekedet. Önzetlenség. Erkölcsi alapelv.

Az erkölcsi cselekedet egy másik jele, hogy önkéntes legyen. A mit szükségből és kényszerűségből tesztek, annak semmi erkölcsi értéke. Lássuk csak példákban. Reggel jókor fölkelek, mert muszáj, mert kötelességem: ez nem érdem. A könyvtárba visszaviszek egy könyvet, hogy a pénzbüntetést elkerüljem, vagy pedig, mert tudom, hogy másnak

is hasonló joga van olvasni: könnyű, a két tény erkölcsi becsét eldönteni. Egyszerű, kifogástalan életet folytatok, mert szegény vagyok, vagy mert tudatával bírok a derék életnek s ha módomban is van, szolidul élek. Melyik helyesebb? A takarékosság, ha egy magasabb eszme érdekében tiztük, istenivé válik. Szabadság és ön elhatározás az erkölcsi tett igazi mértéke.

II. Richárd, angol király, a parasztlázadást az általa akarta elfojtani, hogy megadta nekik a reformokat, miket kívántak és saját pecsétes levelével biztosította jogaikat. Mi-

kor a veszély elmult, minden ilyen levelet, halálbüntetés terhe alatt, visszakért. Vajjon, itt az erkölcsi cselekedetet követte-e az erkölcstelen? Mind a kettő az utóbbi volt.

Az erkölcsi cselekedet további föltétele, hogy az önérdék ne játssék bele. Ez nem azt teszi, hogy világ szerint ne volna jó és igaz az önérdékből származott cselekedet, hanem csak azt, hogy nem igényelheti az erkölcsi tett méltóságát. Mily hamar elveszti becsét a cselekedet, ha tudjuk, hogy önzés volt az alapja.

Udvariasak vagyunk, mert tudjuk, hogy magasztalnak érte. A gyermek tiszteli nagybátyját, mert számít, hogy majd a testamentomkor reá is gondol.

Ha katona lesz valaki zsoldért: megérdemli-e nagyra becsültünket? Hányszor harcoltak a svájci katonák saját hazájuk ellen, fizetésért! Megházasodik egy férfi, nem mondhatni pénzért, hanem, mert olykor unatkozik s az édes otthon nyugalma és kényelmére vágyik. Ez az ember a legalkalmasabb körülményt sem használta fel, hogy lemondjon önzéséről.

Régebben a rabszolga-ellenes mozgalmak vezetői azzal szokták rábeszélni a rabszolga-tulajdonosokat, hogy olcsóbb lesz fizetni, mint tartani a rabszolgákat; a háztartás olcsóbb lesz, ha felszabadíttatnak, mert azok a festői inasok, nehézkes aethipiai tartásukkal, hallgatag engedelmességükkel, bronzszintű és turbános fejeikkel, érdekükben állónak fogják tartani, urok szolgálatában maradni. Hogy a rabszolga-tulajdonosok igaztalanságot követnek el, nem jutott eszükbe. Feledték a legmagasabb indító okot.

Az erkölcsi cselekedet, továbbá, alapelveken nyugodjék. Ha csak a jóakaratsnak engedem át magamat, úgy erkölcsöm csak ösztön szerű. Ha én hű vagyok barátomhoz és zárkózott azzal szemben, a ki nem barátom ez nem moralis. Hajlamaimat és természeti ösztöneimet az alapelv köti össze szerves egésszé. Hányan vannak, kik cselekszik a jót olykor; holott, a jó mindenkor s nem csak szeszélyünktől függő. Kivétel nélkül kell szolgálnunk az erényt, mely általános és mindenkivel közös alapokon nyugszik. Egy ember cselekvése csak akkor igazán erkölcsi, ha teszi, nem csak mert igaz, való, vagy valamely más alakja a kötelességnek, hanem, mert kötelesség.

És ez nem könnyű, nem csekély dolog, mert tökély; azaz, olyan, a milyennek lenni kell. Az ember érdeme abban áll, ha közönséges vágyait és ösztöneit foglyul tudja ejteni a jó érdekében. Az érdem: embernek lenni, a szó való értelmében. Mint Arany János mondja „Domokos napra” című költeményében:

Nemes önbizalom, de nem az önhittség,

Rugói lelket nagy célra feszítsék;

Legnagyobb cél pedig itt e földi létben:

Ember lenni mindig, minden körülményben.

Az élet mindennapi aprólékosságai fölé emelkedve, megőrizni az erkölcsi ideált, melyet megrontani az élet naponként ezerszer próbál.

Csekme Ferenc.

Hollandból.

Reflektálok a hollandi egyházi élet jelenlegi viszonyaira. Van mire, bőven! A tapasztalat azt bizonyítja, hogy a nép, mely zajtalan, békés magatartásával oly kevés gondot ad az európai politika korifeusainak, az ekklézsia militans egyik figyelemre legméltóbb harcias, zajongó hadsergét alkotja. Minden nappal egy-egy újabb érdekes jelenséget látunk fölmerülni az egyházi élet terén; vallás-erkölcsi kérdések dominálják a sajtót, dogmatikai viták foglalkoztatják a társadalom különböző osztályainak tekintélyes részét. A modern, liberalis, orthodox kifejezések nem valamelyes epitheta ornantia, de mindmegannyi élő, működő organizmust jelentenek, egy-egy öntudatos irányt, hatalmas pártot képviselnek. A hívők egyetemes papságának protestáns elve nem a symbolumok százados lapjai között pihenő rejtett kincs, de a gyakorlati vallásos életnek éltető eleme, egy hatalom, mely az egy célra törvő különböző pártok lelkesült munkásságában naponként fölemelően nyilvánul.

Talán, nem tévedek, midőn éppen ez elv szokatlan érvényesülésének, illetőleg, az individualitás általa involvált hatalmas nyilatkozásának tulajdonitom ama körülményt, hogy a holland protestáns egyházban a dogmatikai felfogás annyi különböző árnyalatával, annyi különböző iránnyal találkozunk. Ezeknek egyikéről, az u. n. Kuyperizmusról e lapok hasábjain is jelentek meg érdekes közlemények a közelebbi időkben; volt alkalmuk az olvasóknak, figyelemmel kísérni ama tényezőket, melyek ez ifjú párt megalakulására közvetlen befolyással voltak. Ma már túl van a léteért folytatott küzdelmen; existál és naponként izmosodik; e hajdan püspöki városban szemeink előtt emelkedett föl diszes temploma. Azok az érdekes epizódok, melyek a küzdelem különböző fázisait kísérték, ma már kevésbé ismétlődnek; mindazonáltal tanúságos, figyelmet érdemlő jelenséggel még ma is találkozunk e kérdésnél. Erről kívánok röviden megemlékezni. Mielőtt, azonban, erre térnék, egy pár rövid reflexzióba bocsátkozom.

Igen jellemző a szóban forgó ügyre nézve ama körülmény, hogy a küzdelem, mely dogmatikai téren indult meg, e jellegét nem sokára levetkőzvé, átesapván egyházpolitikai térre. A tények logikája pedig a mellett szól, hogy a mozgalom kezdeményezőjét már föllépése alkalmával egyéb, a dogmatikai kérdéseket háttérbe szorító érdekek vezették eljárásában. Hiszen, e magát par excellence orthodoxnak valló irány az orthodox theologusoknál épp oly ellenszenvre és ellenfélre talált, mint a liberalis pártnál. A legfőbb egyházi hatóság is, sem kezdetben, sem azután nem vallásos meggyőződésükért háborgatta őket, nem dogmatikai elveikért alkalmazta ellenük a törvény szigorát, hanem, mert egyházkormányzati intézkedéseinek, statutumainak kivánt tiszteletet szerezni.

A mondottak illusztrálására, legyen szabad, egy pár futólagos vonással visszaidéznem a mozgalom keletkezésének történetét. A dolog úgy áll, hogy Kuyper urnak és egy néhány hozzá hasonló malekontentusnak egyáltalán nem volt inyükre az általuk synodalis hierarchiának nevezett legfőbb egyházi kormányzó testület. Még kevésbé tudtak megbarát-

kozni a mi Igazgató-Tanácsunkhoz funkció tekintetében hasonló 19 modern gondolkozású tagból alkotott állandó kormányzó bizottsággal. Ily körülmények között az 1618—9-iki dortrehti synoduson kodifikált supralapsaris tan reprezentánsának és ennek alapján az egyházi jogok és vagyon törvényes tulajdonosainak deklarálva magukat: felmondták az egyet. reform. egyház törvényeinek az engedelmisséget. kétségbe vonták a synodus létjogát, mint a mely a hamisítatlan tantól eltérő dogmatikai irány szolgálatában áll. Nézeteiknek részint sajtó útján kifejtett bámulatra méltó tevékenységük, részint személyes, közvetlen érintkezés által sikerült propagandát teremteniök. A nép, melyet Kuyper azon meggyőződésre segített jutni, hogy üdvössége az uralkodó egyház kebelében kockáztatva van, mint hajdan Ezra népe, talpra állott és párttá tömörült zászlója alatt. És ezzel kezdetét vette a küzdelem. Az egyháztól megvált Kuyperianerek az egyházi javakat igyekeztek kezükre keríteni. A synodus, azonban, nem mutatkozott hajlandónak igyekezetüket méltányolni; ellenkezőleg, röviden, a törvényes úton bánt el velük. A lázongó papot, presbytert azonnal felfüggeszté hivatalától, kimondván, hogy a gyülekezet vagyona minden körülmények között, még akkor is, ha annak egyetlen tagja sem marad meg a synodalis egyház kebelében: a németalföldi reform egyházat illeti; a kilépés útjába mi akadályt sem gördít, de a vagyon sértetlen. Így történt, hogy a Kuyperianerek kiléptek az uralkodó egyházból útra való nélkül és az igaz ügy martyrainak hirdelve magukat, a „Doleerende Kerk“ jellemző neve alatt egyházzá szervezkedtek.

Józsa Zsigmond.

(Vége következik.)

KÜLÖNFÉLÉK.

= A Magyar Protestáns Tudományos Irodalmi Társaság tagjaiul újabban jelentkeztek A) Alapítótagok, 100 frt. alapítványal. Az erdővidéki ev. ref. egyházmegye papsága. Marosvásárhelyi ev. ref. egyházközség B) Rendes tagok, 5 éven át évi 6 frttal Nagy Samu, egyházi főgondnok. Deák Farkas, nyug. oszt. tanácsos. Rákosi Lajos, esperes. Tavasz József, lelkész. Ravasz János, lelkész. Szentkirályi Sándor, lelkész. Vass Tamás, lelkész. Losonci József, lelkész. Molnár Albert, lelkész. Deák Lajos, tanfelügyelő. Molnár Lajos, lelkész. Kis György Somosdi egyházközség. Benedek Dénezs, lelkész. Nagy György, lelkész. Nagy József, lelkész. Ince Lajos, püspöki titkár C) Pártoló tagok, éven át évi 3 frttal Révay Pál, lelkész. Magyarai Dániel, lelkész. Madaras Gábor, körjegyző. Ifj. Rákosi Lajos, lelkész. Nagy Albert, lelkész. Szász Károly, lelkész. Madaras János, lelkész. Id. Erdélyi Sámuel, lelkész. Kertész Mózes, lelkész. Simon Elek, lelkész. Adorján János, lelkész. Varga Ferenc, lelkész. Péterfi Dénezs, kir. táblai bír. Hints Miklós, kir. járáshír. Tauszik B. Hugó, banktitkár. Mentovich Elek, bankkönyvvezető. Csontos Olivér, ügyvéd. Muzsnai Pál, lelkész. Derzsi Dénezs, lelkész. Fábrián Ferenc, lelkész. Veres József, lelkész. Bitai Mihály, lelkész. Sylvester Domokos, lelkész. Ágoston Mózes, lelkész. Horváth

István, lelkész. Kelecsényi Károly, esperes. Kovács János, segédlelkész. Előbbi három közleményünkkel összesen 184.

= A kollegiumi m. tt. Előjáróságokat e helyen kérjük fel, hogy figyelmeztessék az érdeklődőket, hogy a m. kir. honvédségi „Ludovika-Akadémiában“ szervezett tisztképző tanfolyamban az 1888—9-ben betöltendő helyekre vonatkozó pályázati hirdetés 10,274—XIV—1888 m. kir. honv. miniszt. sz. alatt kiadott. A folyamodványok f. évi május 31-ig nyújtandók be a honvédelmi miniszterhez. A kik az egész pályázatra vonatkozólag bővebb felvilágosítást kívánnak szerezni, megszerezhetik a „Budapesti Közl“-ből, vagy a honvédségi „Rendeleti Közlönyben“ megjelent terjedelmes pályázati hirdetésből; vagy Laner Gyula, honvédelmi miniszteri titkárnak „A m. kir. honvédségi Ludovika-Akadémia, különösen annak tényleges állománybeli tisztképző tanfolyama“ című munkájából, mely Budapesten Grill udvari könyvtáránál 60 kr-ért megszerezhető.

= A nagy-szebeni ev. ref. egyház javára, folyó hó 2-án rendezett és a m. kir. pénzügyminiszterium által engedélyezett sorsjáték sorsjegyeit kihúzták és a „H. Zeitung“ 78—79 számaiban a nyerő számok közzétettek is. Miután tudomásunk van róla, hogy a sorsjegyek nagy mennyiségben küldettek szét egyházkerületünkben: figyelmeztetjük az érdekelteket, hogy azoknak árát beküldeni sziveskedjenek és egyszersmind forduljanak odavaló pap, Nagy József aához, tájékozódás végett, hogy nyertek-e, természetesen beküldvén a sorsjegyeket.

= Trefort a gyermekek érdekében. Trefort miniszter körlevelet intézett az egyházmegyei főhatóságokhoz, figyelmeztetve őket bizonyos, a közegészségre veszélyes szokásokra. „Ily szokásnak találtam, úgy mond a miniszter, a halottaknak az iskolás gyermekek által énekléssel való kikiértetését, mely némely vidéken, kivált a protestáns felekezetek iskoláiban, még ma is divatban van. Nem említve azt, hogy a gyermekek gyakran egész délutánokon át az iskolától elvonatnak, ama szokás főleg közegészségügyi szempontból kárhóztatandó. Járványok alkalmával, melyek, fájdalom, oly gyakoriak, a gyermekeket a megfertőztetés veszélyének kiteszi és a járványt terjeszti. Késő ősszel, télen és tavasszal pedig a többnyire fogyatékosan öltözött gyermekek órákon át a rossz időjárás minden káros behatását kénytelenek elviselni, lábuk átázik, testük megfázik és torkukat a hosszú éneklésben, szélben és esőben szerfölött megerőltetik, minek folytán minden ily alkalommal nehányan megbetegednek. Ezen körülményre van szerencsém a főhatóság figyelmét felhívni, miszerint minden rendelkezésére álló eszközzel oda hatni sziveskedjék, hogy ezen szokás lassankint teljesen kiszoríttassék, főleg pedig saját hatáskörében intézkedni méltóztassék, miszerint járványok idejében és a rossz időjárású évszakokban az említett temetési szolgálat egészen mellőztessék.“

= Trefort a gyermekhalandóság ellen. Trefort Ágoston miniszter körlevelet intézett az összes kir. tanfelügyelőkhöz, egyházmegyei főhatóságokhoz és megyei közigazgatási bizottságokhoz, melyben az ijesztő gyermekhalandóságra hívja föl a figyelmet. Az összes polgárosult országok

Folytatás a mellékleten.

közt nálunk pusztitanak legjobban a ragályos betegségek, váltóláz, roncsoló toroklob, himlő, hagymáz, stb. Nem rég ideje, hogy nyugaton is így pusztítottak e betegségek, de ott e bajok forrása után kutattak s azok főokait az emberi lakások romlott levegőjében s az italul használt megfertőzött vízben találták föl. Eltávolították tehát a bajok e kufjeit s azóta a néppusztító nyavalyák megkevesbedtek, az ifjuság egészségesebbé vált s a halandóság a legalsóbb fokra szállt le. T r e f o r t tehát felszólítja körlevelében az említett címek mindegyikét, hogy a felügyelete és vezetése alatt álló tanítókat oktassa, vezérelje, sőt kényszerítse, miszerint a gondjaira bizott tanuló gyermekek iskolai levegőjét gyakori szellőztetéssel állandóan tisztán tartsa, vagy tartassa. Állandó éberséggel ügyeljen arra, hogy az iskolai kutak környékére, sőt az egész udvarra állati szemetek, ürülékek le ne rakassanak, a kutakba sehonnan az ily alapból származó méreg be ne hatolhasson; tegye kötelességükké, hogy a reájuk bizott ifjuságot tanítsák általában az egészségtanra, de különösen a szobai levegő tisztántartására, az ivóvizeknek megválasztására, minden alkalommal figyelmeztesse őket a rossz levegő és a megfertőzött víz használatából támadó életveszélyes betegségekre. Hagyja meg a cím a tanítóknak, sőt tegye kötelességévé a lelkészeknek is, hogy a köznépet kiváló gondal oktassák és vezéreljék lakószobáik levegőjének, kutáik s udvaraik környékének tisztán tartására. Méltó, hogy az illető hivatalok, hatóságok, néptanítók és lelkészek komolyan megszivleljék a miniszter utasításait.

— A feltámadás ünnepe örvendetes meglepetéssel köszöntött be a szőrcsei ref. egyházközségre. A múlt évben lett kijavítva diszes temploma, állítottott helyre szép orgonája s most tétetett föl diszes koronája, mely t Csutak Péter és János urak alapítványából készítettett. Az egyházközség ezek feletti öröme lehető legmagasabbra fokozódott, midőn a feltámadás ünnepének első reggelén az urnak házába seregelve, meglepetve látták a hívők, hogy az urasztalát megyszin-bársony takaró fedi, hárász és selyem gazdag himzéssel és rojtozással. Méltóságos Dombi Lászlóné, Donáth Zsuzsanna asszony ajándékából, a szószéken megyszin-bársony takaró diszeleg gazdag kivarrással és rojtozással; az urasztalán két darab kréu.szin-moir-selyem kisebb takaró látszik aranyhimzéssel, méltóságos Donáth Józsefné, Gál Cecilia asszony ajándékából és ezekre egy piros bársony takaró borul, gazdag, valódi arany himzéssel és rojtozással, Donáth Luiza kisasszony ajándékából. Mindezek méltóságos Donáth József, nyug. törvénytudó elnök, egyházm. gondnok ur házábanál készültek s a női háziiparnak kiváló szép példányai. Legyen áldás a családon, mely buzgósága és áldozatkészsége által egy szegény egyházközségnek akkora örömet szerzett, és az áldozat legyen kedves isten előtt!

— Nyilvános köszönet. Homorod-Szent-Mártonon folyó év ápril hava 7-én, Farkas József és Györfi István, községi tanítók közreműködésével, a helybeli ev. ref. egyház orgonája javára, szini előadással egybekötött zártkörű táncmulatság rendeztetett. Ezen alkalommal felülfizettek: méltóságos Jakab Gyuláné, sz. Zathurecky Ilona ő nagysága 1 frt. 50 kr. Özvegy méltóságos Ugron Ádámné 1 frt. 20 kr. Gáspár

Pál, körjegyző, 1 frt. Veres Ferenc, bányai ev. ref. pap, 80 kr. Vessel Antal, kacsai vasúti állomásfőnök, 50 kr. Jakab Mihály, izraelita, 50 kr. Kis Pál 40 kr. Dombi Mózes, unitarius pap, 20 kr. N. N. 30 kr. Tiszta jövedelem 13 frt. Fogadják a felülfizetők és közreműködők szegény egyházam nevében hálás köszönetem nyilvánítását. II.-Szent-Márton, ápril 14, 1888. Demeter Lajos, ev. ref. pap.

— **Köszönet.** Istvánházi ev. ref. egyházunk egyik vallásos és buzgó tagja, id. Kis Ferencné, Vitályos Anna, egyszerű földmives asszony, nevezett egyház részére egy szép és értékes urasztal-terítőt ajándékozott, forrón szeretett néhai fia emlékezetére: isten akaratán való megnyugvásának és isten háza iránt való szerelmének jeléül. Midőn ezen egyszerű asszony követésre méltó áldozatkészségét nyilvánosságra hozom, kedves kötelességemnek ismerem, becses ajándékáért egyházam nevében, szíves köszönetet mondani. Istvánházán, ápril 14-én, 1888. Derzsi Lőrinc, ref. pap.

Kimutatás

a székely-udvarhelyi evang. ref. kollegium kórháza számára
begyűlt adományokról.

Második közlemény.

Nagy-Galambfalvi ref. egyház 2 frt. Kelemen János 50 kr. Hegyi Elek 50 kr. Benkő Ferenc 5 kr. Árus Sándor, (kovács) 3 kr. Vaszi István 3 kr. Simó Dénes 3 kr. Szakács József 3 kr. Árus Albert 2 kr. Szécsi Ferenc 4 kr. Szakács Gergely 4 kr. László István 5 kr. Özv. Pálfi Mihályné 20 kr. Szécsi Sándor 4 kr. Bokor János idős, 5 kr. Nagy István 5 kr. Szakács Áron 4 kr. Csiki János 4 kr. Bokor János tanító, 20 kr. Szécsi Sándor idős, 5 kr. Bodó Sándor 10 kr. Nagyobb József 5 kr. Benkő Mihály 5 kr. Nemes József 1 frt. Csulak Zsigmond 1 frt. Kobori ref. egyh. község 1 frt. Barabás József 10 kr. Vén Mihály 50 kr. Özv. Vén Mihályné 10 kr. Deák Farkas 20 kr. Balogh József 8 kr. Fülel Antal 5 kr. Pál Lajos 10 kr. Tatár György 10 kr. Pál Zsigmond 10 kr. Darabont Ferenc 25 kr. Simon Samu 50 kr. Biró András 2 frt. Budai József 50 kr. K.-Ajtai egyh. község 1 frt. Molnár Albert 20 kr. Csiki István 50 kr. Zalányi egyh. község 1 frt. Darvai Lajos 50 kr. Áros János 20 kr. Dr. Szász Izsák 2 frt. Deák András 40 kr. Bodor Tivadar 1 frt. Szotyori József 50 kr. Dr. Szász Izsákné, szül. Kelemen Anna 1 frt. 10 kr. Kadácsi Bálint 20 kr. Menyi János 50 kr. Üzv. Ugron Jánosné 2 frt. Henter János 1 frt. Mester János 20 kr. Soós Farkas 40 kr. Vas Albert 10 kr. Ince Kálmán 10 kr. Özv. Beő Lázárné 20 kr. Forró Ignác 10 kr. Kelemen Győző 20 kr. Péter Károly 1 frt. Konc Armin 2 frt. Biró Ferenc 10 kr. Szencovics Gyula 20 kr. Fülöp Ferenc 10 kr. Keszeg V. Ferenc 10 kr. Lázár Antal 20 kr. Kacsó Sándor 10 kr. Biró Sándor 10 kr. Káli Károly 10 kr. Kovács József 15 kr. Bőjte Béla 15 kr. Dáné Mózes 50 kr. Gáspár Albert 50 kr. Magyar Ferenc 20 kr. Al-Dobolyi ref. egyház 30 kr. Puja Miklós gör. keletii lelkész 20 kr. Nagy Mihály 20 kr. Boda Dénes tanító 10 kr. Id. Nagy Lajos 10 kr. Ifj. Nagy Lajos 20 kr. Rákosi Ferenc 10 kr. Gáspár Berta 10 kr. Illyés József 1 frt. Pintér Sándor 1 frt. Kállay Jenő 1 frt. Martini Róbert 1 frt. Maksai Gyula 1 frt. Rugonfalvi ref. egyh. község 1 frt. Forró Mózes 20 kr. Ifj. Nagy Áron 30 kr. Köncsi Lajos 10 kr. Kövér Mózes 20 kr. Barabás Miklós 20 kr. Kovács Gyula 50 kr. K.-Solymosi ref. egyh. község 1 frt. Kis-Galambfalvi ref. egyh. község 1 frt. Özv. Biró

Pálné 5 frt. Miskolci Károly 1 frt. Zayzon Mihály 1 frt.
Az első közleményben kimutatott adomány mennyiség 201 frt
09 kr. E második közleményé 48 frt 47 kr. Összesen 249 frt.

56 kr. Fogadják a nemesszivi adakozók a nevelés ügyében
tett áldozataikért iskolánk torró köszönetét. Székely-Udvar-
hely, 1888, márc. 26.

Szakács István,
kollegiumi rendes tanár.

HIVATALOS RÉSZ.

Sz. 452—1888

KÖRÖZVÉNY.

Mindenik ref. collegium m. t. t. Elöljáróságának.

A közoktatásügyi m. kir. miniszter ur f. év 6804 szám
alatt kelt ajánlata folytán, van szerencsénk, Molnár Viktornak
„A genfi conventio című művét (Budapest, 1887 Lampel
Róbert, ára 80 kr.) a tanári és ifjúsági könyvtárak részére
megszerzés végett a m. t. t. Elöljáróságok figyelmébe ajánlani.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület áll. Igazg. Tanácsától,
Kolozsvártt, 1888, ápril 4-kén.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Szász Domokos,
ev. ref. püspök, mint elnök.

Sz. 547—1888.

KÖRLEVÉL.

*Mindenik ref. iskolaszék t. lelkész-elnökének és mindenik
ref. collegium m. t. t. Elöljáróságának.*

A közoktatásügyi m. kir. miniszter ur 51,641—1887
számu ajánlata folytán a „Germanecz Pál“-féle „Zárható szoba-
szellőztető készülékek“ fennirt hatóságainkna^x figyelmébe ajánl-
tatnak. E készülékek az országos tanszer muzeum bíráló bi-
zottsága szerint, modern szellőztető berendezés hiányában,
régbebi iskola épületek ablakaira alkalmazhatók, ára egy ab-
lakra 2 frt. 50 kr. Megrendelhetők Germanecz Pál tanfel-
ügyolóségi tollnánál, Budapesten II-ik ker. halász-utca, 2
sz. alatt.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület áll. Igazgató-Tanácsától,
Kolozsvártt, 1888. április 7-kén.

Bodor Antal,
titkár.

Dr. Kolozsvári Sándor,
h. elnök.

Sz. 623—1888.

KÖRÖZVÉNY

*Mindenik ref. kollégium m. t. t. Elöljáróságának és min-
denik ref. iskolaszék t. lelkészelnökének.*

A közoktatásügyi m. kir. miniszter ur f. év 599 eln.
szám alatt tudatja, hogy a cs. és kir. közös hadügyminiszter
az osztrák-magyar monarchia térképének kiadását 1.900.000
mértékben engedélyezvén, megengedte a cs. és kir. katonai
földrajzi intézetnek, hogy ezen térképet a polgári hatóságok-
nak és iskoláknak féláron elárusíthassa. A térkép hat levelen,
lithographilag színezve, állítottatott ki oly formán, hogy főleg
fali térképnek igen alkalmas.

Egy példány ára hivatalok és iskolák részére 4 frt.
50 kr. Felhuzása a fali térképnek fával, 4 frt. fa nélkül
2 frt. 50 kr.

A megrendelések a cs. kir. katonai földrajzi intézethez,
Bécsbe küldendők.

A miről a fennirt hatóságok tudomás és további szives
intézkedés végett értesíttelnék.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület áll. Igazg.-Tanácsától,
Kolozsvártt, 1888, ápril 7-én.

Bodor Antal,
titkár.

Dr. Kolozsvári Sándor,
h. elnök.

Sz. 418—1888.

KÖRLEVÉL.

Ápril 25-ik napjára házassági törv.-széket hívok Sz.-
Udvarhelyre. T. lelkész aai értesítsék lehető válóperes hall-

gatóikat, hogy azoknak alkalmuk lehessen, ügyvédekkel egy-
elkészíttetni perüket, miszerint a gyűlés helyén való irkálás-
sal az időt ne veszítsük el. A mltsgos áll. Igazg.-Tanácsnak
a „Prot. Közlöny“ 2312—1888 sz. alatti rendeletében meg-
nevezett alapokhoz folyamodni kívánók, kérvényeiket április
24-ig hozzám küldjék be.

Felhivom t lelkész aait, hogy egyházunkban létező papi
özvegyeket és árvákat figyelmeztessék: életben létüket és kül-
önösen az árvák élet-korukat igazoló okmányaikat felterjesz-
tés végett április 25-ig küldjék hozzám.

Az egyházközségek és tanító aai ápril 29-dik napján
válaszszák az egyházkerületi képviselőjüket és a választási jegyző-
könyvet pecsétük zárja alatt küldjék be a választás után 3
nappal hozzám.

Egyházmegyei közgyűlést hívok, az egymásután hamar
következő ünnepek tekintetéből, püünkösd utáni szerdára, azaz,
május 23-ik és eshetőleg 24-ik napjára ugyan Sz.-Udvar-
helyre. Tárgyai: 1. Esperesi jelentés az addig végezett visi-
táció nyomán az egyházmegye állásáról. 2. Tisztujtás. 3.
Gyám-intézetek és egyházmegyei pénztári számadás. 4. Egy-
házmegyei számvevő jelentése a végzett munkáról. Ez alka-
lommal, a mltsgos áll. Igazg.-Tanácsnak 430 1888 szám
alatti rendeletéből felhivom azon egyházközségeket, melyek
nagyobb építkezéseket és renovációkat szándékoznak tenni:
célszerű, izléstoljes és lehető csekély költséggel foganatosít-
ható építési tervek és költség-számítások készítése végett ál-
talam folyamodjanak a mltsgos áll. Ig.-Tanácshoz. És végül

A közlekedési nehézségek miatt rendesen nem jelenhetve
meg mindenik egyházközségbe, és a tűzkár elleni biztosítási
díj keresletöket személyesen nem oszthatván ki, felhivom a
tisz. megye bírákat, hogy azokat vitessék el tőlem, be-
küldvén a már ismert díjösszeget,

Bögöz, ápril 16. 1888.

Solymosi István,
ref. esperes.

Sz. 244—1888.

KÖRLEVÉL.

Folyó év május 8-án délelőtt 8 órakor Baróthon, a
köztanácskozási házban, tartandó egyházmegyei rendes képví-
seleti közgyűlésre annak mltsgos. tkts és tisztelt tagjait tisz-
telettel meghívom. A t. Bartha Imre, száldobosi lelkész aa.
által végezendő isten-tisztelet után. Tárgyak: 1. Esperesi
jelentés, és beszámolás az egyházm. vizsgálatról; 2. Az egy-
házmegyei tanács, és országos közalap bizottság jegyzőköny-
vei; 3. Az egyházkerületi közgyűlési v. tagoknak a gyakor-
latban volt csoportosítás szerinti megválasztásáról, és alírt-
hoz folyó hónap 30-ig beküldött presbiteri jegyzőkönyvek,
és tanítók zárt szavazatainak előterjesztése; 4. Át- és leira-
tok felolvasása, illetve, kihirdetése; 5. Az előzetesen beadott
indítványok, kérelmek; 6. Két egyházmegyei tanács bíró vá-
lasztása.

Az erdővidéki ev. ref. egyházmegye esperesi hivatalá-
tól. Bardócon, ápril 15, 1888.

Zayzon Mihály,
ref. esperes.

Felb's szerkesztő és kiadó SZÁSZ GERŐ.

Nyomatott Ormós Ferencnél, az ev. ref. főtanoda bettlivel Kolozsvártt.

Mai számunkhoz 1/4 iv melléklet van csatolva.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XVIII. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1888. ÁPRILIS 26.

17. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztő-ségi iroda -- hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

A tanárok alkalmazásáról.

II.

Nyomatékosan hivatkozik a szászvárosi előljáróság, indítványának megokolásában, az állam példájára.

Ismernünk kell, azonban, az állami tanárok alkalmazásának egész rendszerét, hogy a belőle argumentumul fölmutatott mozzanat jelentősége felől ítéletet mondhassunk. Nem minden olvasónak állván módjában azzal megismerkedni: röviden vázolnunk kell a rendszert.

Ha egy állami intézetnél tanszék üresedik meg oly időben, a mikor betöltése nagyon sürgős, teszem, év kezdetekor, vagy folytában a kormány a rendelkezése alá jelentkezett és kézügyben levő, a budapesti tanárképző gyakorló iskolájánál foglalkozó, vagy valamely intézetnél próbaévet töltő jelöltek közül, minden pályázat nélkül, „helyettes“-tanárt szokott kinevezni és küldeni. E kinevezés a középiskolai törvény (minket is érdeklő) 30. §-a értelmében történik, mely szerint „okleveles tanárjelöltek 1–3 évig terjedő időszakra először csak helyettes-tanári minőségben és helyettes-tanári fizetéssel (az államnál évi 800 frt.) alkalmaztatnak, s ha ez idő alatt hivatásuknak kellőleg megfeleltek, léptethetők elő rendes tanárokká.“ Ez előléptetésről alább fogunk szólni.

Ha a megürült tanszék betöltése nem halaszthatatlan sürgős, például csak az új iskolai év kezdetére kell elintézni, s a kormány alkalmat akar adni más intézeteknél szolgáló tanárok áthelyezés iránt való kéréseire, illetőleg, (teszem, felekezeti intézetektől) állami szolgálatra aspiráló új erők jelentkezésére: akkor szabályszerű pályázat-hirdetés történik. A pályázók kérvényeit, első sorban, az érdekelt tanárkar tárgyalja; ez alapon, az intézeti igazgató, saját véleményével is kísérvé, javaslatot terjeszt föl a tankerületi főigazgatóhoz

s ez kandidációt a kormány oz: a kinevezés a miniszter dolga. A kinevezést „áthelyezésnek“ mondják, ha a folyamodó addig is állami intézetnél szolgált. Ez esetben, már megszerzett jogainak (ötödéves fizetéspótlék, szolgálati évek beszámítása a nyugdíjra nézve, mely 30 évi szolgálat után, az utolsó évi teljes fizetéssel egyenlő) birtokában marad.

Pályázat alapján, általában, rendes tanárokat alkalmaznak; helyettest csak akkor, ha rendes tanárrá való kinevezésre (vagy áthelyezésre) illetékes folyamodó nincs. A rendes tanár fizetése 1200 frt, 200 frt. szálláspénz és 100 frt. ötödéves fizetés-pótlék. A tanárkar normális körülmények közt, csupa rendes tanárokból áll; számuk, teljes intézetnél, az igazgatón kívül, 12. A tanszékek, mint tanszékek közt, semmi különbség sincs (kivételem gimnaziumoknál, a rajztanári tanszék; reáliskoláknál ez sem kivétel). A helyettes tanár, csak kezdő volta és kisebb fizetése szerint különbözik kollegáitól kötelességei, jogai, szavazatának érvényessége, mint a rendesé. (Tudni való, hogy állami intézeteknél tágabb értelemben vett vagyon-ügyekről nincs szó.)

A helyettes-tanárt, rend szerint, két, kivételesen egy, vagy három szolgálati éve után, a szerint a mint bevált, saját kérésére, mely az intézeti igazgató s a tankerületi főigazgató ellátásával terjesztetik föl a kormányhoz, „a szabályszerű illetményekkel“ és „három évi próba-idő föntartásával“; rendes tanárrá léptetik elő. A rendes tanári kinevezésnek akkor is ez a formulája, ha az illető, kinevezése előtt, nem az államnál szolgált. A kinevező okiratban az is benne van, hogy az illető „szolgálatátételre ez s ez intézethez rendeltetik“, a miből következik, hogy akármely más intézethez is áthelyezhető. A kire képességeinél, munkássága irányánál fogva, valahol kiváló szükség van, hajlandósága felől

megkérdezik s az állampénztár költségén költöztetik át, esetleg személyi fizetés-pótlékot, vagy más előnyöket nyer. A hivatali előléptetésekről (igazgatói állásra, stb.), mely előléptetéseknél általános mennyiségtani valószínűsége $\frac{1}{10}$ -ed, nem szólok bővebben. A kik maguk kérik, illetőleg, a kiknek valami okból (ide értve a fegyelmi jellemű okokat is) kériük kell áthelyezéseket: azok saját költségükön költöznek. A testületi viszályok rendes korrektívuma az áthelyezés.

Szóljunk már (a mire a szászvárosi indítvány támaszkodik) az állami rendes tanárnak „három évi próbaidő föntartásával” történő kinevezéséről. Ez, valóban, nem éppen jelentőség nélküli formula. De nincs rá eset, hogy valakit, három próbaéve végével, egyszerűen, meglepetésképpen, elbocsássanak szolgálatából; ez mind a tanári oklevél értékét, mind a megtörtént eredeti kinevezés lelkiismeretességét képtelenül kompromittálná. Azon felül, oly méltánytalanság volna, milyenre a legridegebb bürokrácia sem képes. Megtörténik, hogy valaki egy, vagy más okból, testi, vagy lelki gyarlóságból nem válik be kellőleg; az ilyen, három éve leteltével, nem nyeri meg a véglegesítést; továbbra is függőben marad, hogy erőfeszítésre sarkaltassék; esetleg, áthelyezik más intézethez, a hol szerencsésebben fejtheti, vagy érvényesítheti magát; a fölmentés (elbocsátás) vagy határozott „szolgálatképtelenség” esetében, vagy konkrét fegyelmi vétségek miatt következik be csak; s ez a fölmentés, lényegileg, csupán abban különbözik a véglegesen megerősített tanárok szintén bekövetkező fölmentésétől, hogy emezeknek, a körülmények szerint, végkielégítés, vagy személyi nyugdíj iránt, haláluk esetére, családjuk ellátása iránt, igényük lehet, míg a „próbaidőn” belől levő, tehát, véglegesen meg nem erősített tanárok ily igényeket nem támaszthatnak. A végleges megerősítés épp oly módon történik, saját kérésre, mint a helyettes-tanároknak rendes tanárokká előléptetése, s jelentősége épp abban áll, hogy „csak a véglegesen megerősített tanár számíthat minden körülmények közt a szabályok szerinti ellátásra”, ellátás alatt értvén a végkielégítést, vagy nyugdíjt, vagy hátramaradó családjának ellátását. Tehát, az állampénztár érdekének szempontjából tekintendő a véglegesítés kiválóan fontosnak.

Világos ezekből, hogy a próbaidőre való kinevezés s a véglegesítésnek függőben tartása okos eljárás ott, a hól

a) általában csupa rendes tanárok vannak, helyettesek csak kivételképpen; s így a kipróbálás idejének ki kell terjesztetnie a „rendes” szolgálat kezdő éveire is; a hól

b) több intézettel való kombinatív rendelkezésnél fogva, a véglegesítés megtagadása nem jelent elbocsátást, nem jelenti a pályátvesztés abszolút kimondását, mert az áthelyezés is (a véglegesítés függőben hagyásával) korrektívumul használható; a hól

c) a véglegesítés az illetőknek olyan jogigényeket biztosít, melyek a föntartó érariumot messzehatólag érdeklik; a hól

d) a rendszeresített fizetés mekkorasága s az előhaladásra való kilátások előnyei olyanok, hogy a „próbaidőre” való kinevezésnek elvben is igen-igen mérsékelt hátránya senkit el nem riaszt (hová is riaszthatná?) azon állomások elnyerésére való törekvésétől.

Hogy ezek a föltételek erdélyi ref. kollegiumainknál mennyiben vannak meg, mennyiben nincsenek annak megítélését bátran bizhatjuk olvasóinkra. Azt hisszük, azonban, hogy legalább addig, míg a mi ideiglenes alkalmazású tanáraink sorsának, előhaladásának biztosítására valamit nem teszünk: intézeteink verseny-képességének válnék kárára, ha másfelől rendes tanáraink alkalmazása módját, elegendő ok nélkül, állami mintára szorítanók.

Elismerjük ugyan, hogy középiskolaügyi kérdésekben az állam példájára való hivatkozást mindenkinek bizonyos respektussal kell fogadnia, a ki az orsz. középiskolai törvény intencióit mérlegelni tudja s ezen törvénynek már eddigi következményeit is, első sorban, magát az egyetemes könventünk által megállapított gimnaziumi szervezetet komolyan veszi. S még természetesebbnek fogja találni mindenki az állam példájára való hivatkozást egy államsegélyt nyert kollegiumunk részéről, melynél a tantervvel együtt, a tanári szolgálati viszonyok is átalakulóban vannak. De épp ez utóbbi körülményre reflektálva, és látva azt, hogy hét kollegiumunk ma már nem csupán a régi, ismeretes különbségek miatt fejlődik hétféleképpen; hanem, két különböző áll.

tankerülethez való csatoltatásuk is már jelentékenyen disszimilálta őket, legujabban pedig az állami segélyezéseknek tantervi és (biztosan meg fogjuk látni) egyszersmind rendtartásbeli következményei még jobban eltávolítják őket egymástól s az egyháznak saját céljaitól; látva, mondom, e divergenciát, s csaknem kételkedvén azon, hogy egy státushoz való tartozásuk egyébben is áll, mint a mostani ker. közgyűlési tanárválasztásban: nem óhajtjuk, hogy ezen egyetlen realis kapcsunk is, ötletszerűleg, különös ok és haszon nélkül, állami cifrázatot kapjon. Ha talán elérkezett volna az idő kollegiumaink közjogi s ezzel kapcsolatos kormányzati ügyeinek az újabb fejleményekhez alkalmazott összefüggő, céltudatos rendezésére: jó, tárgyaljuk a rendszerezés keretében a szászvárosi indítványt is. Ha még el nem érkezett, várjunk, míg elérkezik; addig legyen minden legjobban úgy, a mint van. Régi jó szokásunk szerint, szavazzunk a szászvárosi indítványnak is az — elhalasztására.

Váró-Ferenc.

A számadások.

Kétségen kívül, egyik legfontosabb teendője a lelkésznek és gondnoknak az évi számadások elkészítése és fölszerelése. Az új rendszer első esztendejében eme fontos teendő annyi kivánni valót hagyott fenn, hogy, mint számvevő, kinek kezéhez jöttek az egyházak e munkálatai, szükségesnek látok a kiállítás és felszerelés helyes keresztül vitele érdekében, egy pár tájékozó szót elmondani, részint a gondnokok utasítása, részint pedig az én munkám megkönnyítése céljából. Azt hiszem, hogy ez által nem végzek fölösleges munkát annyival inkább nem, mert felsőbb hatóságainktól sem a számadások kiállítása, sem ellátása érdekében nem adatott közre kimerítő utasítás. Kénytelenek vagyunk azért, úgy intézkedni, a hogy a józan ész, meg az egy évi praxis leghelyesebben mutatja.

1. A számadás alapja a „Számadási Napló“, melynek helyesen való vezetése igen megkönnyíti a többi munkát. A vezetést már maguk a rovatok mutatják, melyek kitöltését kevés írástudó gondnok is könnyen eszközölheti. Igen fontos az utolsó rovat is, hová az igazoló okmányok jönnek, természetesen, csak a megjelölésük. Ezen okmányok a „Bevétel“-nél az ellennyugták, takarékpénztári könyvek s netalán kiállított igazolványok, a melyek egymás után folyószámokkal kell hogy megjelöltessenek, pl. így: 1, 2, 3, stb. számú nyugta, úgy a mint jönnek. Az a kezdeményezés, hogy betűkkel, kicsikkel, és nagyokkal; vagy pedig, hogy a sorszám jegyeivel bélyegezzék meg az okmányokat, mint többen

tették, a gyakorlatra semmi jót nem hoz. Mert az elsőt illetőleg, soha sincs a számvevő tisztában, hogy hány nyugtával van dolga; ha az utóbbi módot követjük, mindig úgy tűnik föl, hogy néhány nyugta hiányzik. Némely körülírás, ugyanis, a sorszám vonalainak több tagját betölti, az okmányt pedig csak egy számmal kellvén jelölni, három-négy keresztül ugrásával, jön a másik.

Minden „Kiadásnál“ nyugták, adókönyvek, számlák szerepelnek, bizonyíték gyanánt, melyek alapján a gondnok a felelősséget elhárítja magáról.

Ezekkel szemben, tartsa szabályul a gondnok:

minden kiadási és bevételi tételről, a legkisebbről is, nyugta, illetőleg, ellennyugta, vagy más igazoló (feladó bevény, stb.) okmány veendő be, melyeken a lelkésznek, mint ellenőrnek, neve ott álljon. Ez okmányok folyószámokkal jelöltessenek, külön a bevételnél s külön a kiadásnál, s fölszerelés alkalmával összevarrandók, hogy a széthullástól megóvassanak.

A takarékpénztári könyvek, adókönyvek, illetékegyenérték fizetési iva, a melyek gyakran kellenek odahaza, igen szükséges bizonyító okmányok, de a számadáshoz való csatolásuk alkalmatlan, mert több ideig távol vannak az egyháztól. Hogy ezek honn maradhassanak, a végre a felsőbb hatóságnak határozatot kellene hozni, hogy a lelkész egy hivatalos pecséttel ellátott, általa és a gondnok által alájegyzett igazolványt tartozzanak az említett eredeti okmányok helyett mellékelni, melyen a betett, vagy kivett pénz, a fizetett adó, vagy egyenérték-illeték összeg ilyen, vagy olyan nagyságban való lerovása, illetőleg, kivétele, vagy betétele bizonyittatik.

A mely tétel igazolva nincs, azért a felelősséget sem én, sem más számvevő el nem vállalhatja. Isten mentsen, hogy én a gondnok és pap lelkiismeretességében kételkedjem, ha egy tételt igazolva nem találok; azért mégis megköveteli, nem én, hanem a törvény. Ott van a kodifikált új törvény 249. §-a, arra támaszkodom én. Mikor én szólok az beszél.

Igaz, sok ember, ki viszonyba jő egyházaunk anyagi ügyeivel, írni nem tud hanem, igen sok helytt a gondnok, az egyházi tud; a pap és tanító pedig mindenütt. Valamelyik csak megírhatja, a pap „láttamozza“ akár a mész-áruoló, akár a deszka-hordó emberét, vagy a ki megveszi az egyház gabonáját, azét.

Az így fölszerelt Napló tételei év végén összeadandók s a mérleg a bevételek után, mint a nyomtatvány mutatja, megállítandó.

2. Jó alapra könnyű az építés. A számadási napló már maga kész számadás ugyan, de az egyenmű részletek oly szétszórtaan jelennek meg benne, hogy egy teljes képet belőle az egyház kiadásairól és bevételeiről nem szerezhethünk. Ezért kell az egyenmű tételeket kiválogatni s a külön kiadások és bevételek számadási ívébe az illető rovatokba a megnevezett, vagy megnevezendő címek alatt bevezetni s minden tételt

külön összegezni a három nagy rovat: kiadandó és beveendő összeg, melyet a költségvetés; a bevétel és kiadatott, melyet a napló lát el; és a hátrálék, mit a tőke-kimutatásból, esetleg, árverési jegyzőkönyvből veszünk át.

E számadási iverk kitöltésénél a második rovat, mint a feliratról is kiténik, arra való, hogy mutassa az egyes tételek helyét a „Napló“-ban. Legcélszerűbb azért a Napló sorszámaikat használni e megjelölésre, mint a melyek szemmel is könnyebben föllelhetők. Többen megpróbálták a nyugták jeleit ide vezetni, de ezek fölkeresése a vizsgálásnál sokkal nehezebb, tehát nem alkalmazandók.

Ha a csoportosítás és bevezetés megtörtént, a „Naplóra“ vonatkozó jelzésekkel együtt, következik a kiadási és bevételi címek ismétlése, melyek után csak is az összegek jegyzendők be, minden más jelzés nélkül; mert, hisz az egyes tételek római számai eléggé mutatják, hogy az összeg hol van bevezetve. Ezt nem vették többen tekintetbe s a római számok eleibe még egy csomó fölösleges számot irtak, mi a túloldalon éppen úgy föllelhető volt a tételek külön felsorolásánál; tehát, fölösleges munkát végeztek.

A címek ismétlésénél kijövő főösszegnek egyezni kell az illető napló bevételi és kiadási összegeivel. Ha ezek is jól jöttek ki, vajmi könnyű akkor a bevétel utolsó lapján álló főmérleg megalkotása.

Az így elkészített számadást, úgy hiszem, a naplót egy, a számadásokat két-két példányban kell kiállítani, s az egyház presbyteriumának okvetetlen megvizsgálnia. A vizsgálatról szóló jegyzőkönyv-szakasz vagy rávezetendő a számadásra, vagy pedig jkőnyvi kivonat hitelesített alakjában melléklendő. Ezt az első foku megvizsgálást sok helytt elmulasztották, vagy ha meg is tették, az arról tanuskodó rávezetés, vagy jkőnyvi másolatot nem csatolták.

A hiányos fölszerelés pedig igen sok írka-firkára adott alkalmat. mit sokan dorgálásnak, sokan gyanakodásnak vettek; legtöbben, azonban, tudták mégis, hogy ismét csak a 249. §. szól, a mi pedig mindnyájunknak parancsol.

Azt is világosan ki kellene mondani, hogy két, vagy egy példány kell-e, hogy hát azok, kiknél otthon számadási könyv van, azok is két példányban kötelesek-e kiállítani, vagy nem? Egy szóval, egy központi részletes utasítás kimondaná itt is, hogy legyen világosság. Jövőre, természetesen, csak nyomtatványon kiállított számadás fogadható el.

A számadás fölszereléséhez tartoznak a va gyon-

leltár és az illető évi költségvetés, melyek igen szükséges adatokat nyújtanak az egyházak vagyoni változásai és állása megítélésénél. A törvényben említett telekkönyvek, melyek sokszor egész csomagot képeznek már egymagukra is, igen könnyen helyettesíthetők a vagyoneleltárral, melynek első szakasza éppen a birtok-iverk alapján mutatja egyházaink ingatlan vagyoni állását.

A tőke- s jövedelem-kimutatások azért szükségesek, hogy a hátrálékok, bevételek, jövedelmek s ezek alapján a költsékezés helyessége igen könnyen megítélhető s esetleg a hátrálékok fölszedésére rendelet adható ki az egyházmegyei tanács által.

A magtár-számadásokról csak azt mondhatom a hány ház, annyi szokás. Ohajtandó lenne, hogy egy igazgató-tanácsi rendelet a magtár-számadásokra is gondot fordítson, azok vezetésére kellő rovatos iverket nyomtattasson, hogy ne legyünk felemások. Ennél még szükségesebb az, hogy mindenütt az új, mérték hozassék be, a meglevő alapok a szerint számittassanak át, hogy ne mérjen egyik 16, a másik 20, a harmadik 21 kupás vékával s csak éppen kettő a hektoliterrel. A törvény 12 év óta életbe léptette az új mértéket, ne legyen a magyar egyház az, mely e téren nem szándékszik tekintetbe venni a reformot. A véka és liter nem vallásos dolgok. Igen fontos az újítás a statisztikai kimutatásoknál, az összegezéséknél pedig óriási könnyebbséget nyújt, a mennyiben nem kell nagy nehézséggel átszámítani kisebb rendű mennyiségeket nagyobb rendűekké.

A kamatok meghatározása és a kezelés módja egyházkebli ügy marad; de az új rendszer okvetetlen megköveteli, hogy a magtár-számadások is egy és nyomtatott formában állittassanak ki.

Ime, ezen sorokban igyekeztem feltüntetni a hiányokat, melyeket a benyújtott s átvizsgált számadásoknál tapasztaltam s megkísértém, jelezni a módokat, melyek által azok elenyésztesíthetők s mindnyájunknak munkája tetemesen megkönnyebbíthető. Ezek szerint járva el, nem kell a számvevőnek holmi kis tételért nagy levelezéseket folytatni, mert az így nyert felülvizsgálások soha sem teljesekek s azért végük-hosszuk nincsen.

Az elmondottakat paptársaim s a gondnok-atyafiak szives figyelmébe ajánlva és a számadások helyességeért a kétszer kettőt is szívükre kötve, egy néhai tanár ama szavaival zárom be cikkemet: „Minden tudomány csak a sirig tart latinnyelv, görögnyelv, magyarnyelv csak a sirig való. mert ki tudja, milyen nyelven beszélnek oda át az angyalok! De a kétszer kettő, az még a siron túl is csak négy lehet.“
Egy számvevő.

T Á R C A.

Erkölcshölcsészeti tanulmányok.

X.

Van-e egy legmagasabb törvény? Ennek keresési módja. A legfőbb elv. Az erkölcsiség. Történelmi megvilágítása ezen igazságnak: a bírt birtetlen nem marad.

A jó és a rossz cselekedetet a körülmények latba vetésével szoktuk megkülönböztetni. Abból bíráljuk meg a jel-

lemet. Magasabb szempontból, a jó teljesen független a mi kívánságunktól és érdekünkötől, valamint, bárki másétól. Nem azt teszi a jó, hogy kívánságomat a tiédért feladjam, vagy hogy érdekemet saját érdekéért feláldozzam. Kívánságod legyen jó, személyes érdeked legyen összhangban az általánossal, különben nem engedek. A moral nem sympathy, mely nemesebb ugyan az önzésnél, de éppen úgy tévedésbe ejthet.

Azt is érezzük, hogy a jó és rossz teljesen független közönséges véleményünk től. Ha szemünk nyitva van, látjuk a napot; ha becsukódott, elvesztettük: azért, azonban, megvan. Hasonlólag vagyunk az erkölcsi téren. Egészséges észszel látjuk az igazságot. szenvedélyeink és előítéleteink, azonban, gyakran eltakarják az erkölcsiség tiszta egét; érezzük, hogy elvesztettük szemünk előtt, pedig létezik.

Hogy pedig az emberi erkölcsök és vélemények annyira különbözők, oka az, hogy ezek, minden egyebeken kívül, minden által inkább képződnek, mint éppen erkölcsi eszmék által. Ritkán bírnak az emberek a jó és rossz megkülönböztetésének érzékével. Honnan vegyük tehát a legmagasabb törvényt? A természet-, vagy az államtörvényeket ismerjük; itt, azonban, csak ideált kell felállítanunk, a mire törekednünk kell. Aztán, a természet-törvények is inkább állapotot jeleznek és a törvények ezen állapot leírását tartalmazzák. Csalódunk, ha azt hisszük, hogy a gravitáció törvénye az állapoton kívül van, a törvény csak összegezi s kifejezi azt.

A morál legmagasabb szabálya az igaz mértékével való harmóniában áll. Ez az erkölcsiség. Mily könnyű, az árral úszni, úgy gondolkodni, szeretni, gyűlölni, mint az emberek! Mily bajos, eltalálni az igaz utat! Ez emeli az érzést, ez szenteli meg ismeretünket.

Honnan van a törvény amaz ereje, mely bennünk és mégis felettünk van? Némelyek ez általános jóra törekednek, de ki mondja meg, mi az az általános jó? A demokratikus államban a törvény forrása a nép akarat; a morál törvényei, azonban, általánosságban függetlenek az embertől. Legtöbb embert az individualis érdek vezet. Végeredményében mégis csak bajos lesz felelnünk a kérdésre. Általánosságban, azonban, kimondhatjuk, hogy a legfőbb elv az, a mely parancsolja az általános jóra törekvést. Vagy, másképp kifejezve, mindenkinek célja: embernek lenni. A dolgok általános menete szerint, egyedüli békét, rendet és biztonságot az igazságosság ad; és azt nem mi csináltuk s meg sem is változtathatjuk. Ez a dolgok természetében rejlik, teljesen független akaratunktól. Olyan forma, hogy mi bizony idegen, erősebb kezekben vagyunk, mint a miénk.

A régi idők prófétái a magasabb törvény képviselői valának, kik ostorozták a rosszat, bűnt és romlottságot, melyet maguk körül láttak és megjósolták a bekövetkező szerencsétlenséget és romlást.

A görög tragédiák telve vannak hasonló tartalommal. Próbáld csak meg a jogtalanság következményét kikérülni! Ha ti meg nem lakoltok, meglakol a társadalom; vagy, ha ez sem, meglakolnak gyermekeitök; de a bűn büntetlen nem maradhat soha.

Az erkölcsi világrend megmondja, mit tegyünk; de megboszul, ha tanácsára nem hajtottunk. A történelem szolgáljon tanulságul.

A görögök Furiákat emlitenek, melyek a bűnöst követték s előbb, vagy utóbb utol érték. A zsidók az örökkévaló boszujáról tesznek említést. Eme metaphorák, képletes kifejezések, mély igazságot rejtenek magukban! A

héber próféta mondja: „Mint a forgószél elmúlik: úgy nem áll meg az istentelen; az igaznak pedig örökkévaló fundamentoma léssen. (Pél-da X. 25)

Idő kell még, persze, míg tisztán látjuk ezt. A jogtalanságnak nem mindig lesz meg büntetése; de az idő mindent kikorrigál. A régi Assyria és Babylonia egykori hatalmáról csak a rege beszél. Elmúltak, mert erőszakra építék várukat.

Görögországot nem menthette meg művészete, irodalma, philosophiája. Görögország, melyet, Arnold szerint, minden mivel embernek szeretni kell, mely a művészetek és tudományok zászlóvivője volt, elbukott.

S mi lett Rómából, mely hatalmát messze kiterjesztette? Nem menthető meg sem Cicero, sem szép iskolái, sem kiterjedt jogtudománya, mert:

Minden ország támasza s talpköve
A tiszta erkölcs, mely ha megvész,
Róma ledől s rabigába görnyed.

S mi volt a francia nagy forradalom orgyilkos része egyéb, mint végzettszerű büntetés egy megromlott társadalommal szemben. Nem tekintve magas politikai jelentőségét, hanem csak alávaló förtelmességeit.

Az irlandi féktelenségek, az oroszországi merényletek, nem a büntető igazságszolgáltatás furiái-e? A nihilizmus, Muszkaországban, már a legutolsó fegyvertől sem irtózik: az orgyilkosságtól. Annyi elégedetlenség, annyi munkás-zavargás mind azt hangsúlyozzák, hogy az igazság mérlege félre van billenve. Ez korunk nehéz társadalmi kérdése. Honnan jön az orvoslás, ki tudja? A kenyér-kérdés csak végeredményében tartozik tárgyunkhoz, midőn rombol szépet és jót, nemest és nementent. Az állam, mint legfőbb társadalmi organizáció, kell hogy megteremtse ama viszonyokat, melyek gyógyítani képesek e kor sebeit. A moral csak intó szavát tudja fölemelni az igazság érdekében, kibontva a jónak, igaznak, nemesnek zászlóját, mely alatt a tiszta erkölcsiségért harcolnak azok, a kik megérteni és követni képesek.

Cselme Ferenc.

Adatok a szamosfalvi ref. ekklezsia történetéhez.

Szamosfalván, a múlt század elején, templomuk volt a reformatusoknak. Az 1730-as évek valamelyikében a kath. földesurak elvették. A reformatusok, csekély számuk miatt, nem gondoltak új templom építésére. Papi lak sem volt. 1770 körül papi lak építése céljából mozgalom indult a szamosfalvi ekklezsiaiban, melyről Soos Ferenc, kolozsvári lelkész, értesítette a főkonsistoriumot, 1771, jan. 27-én kelt levele által. Ebben jelenti, hogy a szamosfalviak papja, Munkácsi uram, öreg ember és Kolozsvárt lakik. Gyakran oda menni és isteni szolgálatot teljesíteni, nem lehet csak vasárnapokon és hétköznapokon kétszer. Ezért azt kívánák, hogy Szamosfalván egy jó tágas papi lak építtessék, melyben isteni tiszteletet is lehetne tartani. Akadály az, hogy nincs papi telek, mivel körül-belől 40 évvel előbb, a kath. földesurak elfoglalván azt

a templomot, melyben deák korában Soos Ferenc is predikált, a templommal együtt a papi telek is oda veszett. A papok azóta vagy Kolozsvártt laktak, vagy Szamosfalván bérelt házban. Soos Ferenc utján az ekklesia kéri a főkonzistoriumot, hogy a szamosfalvi birtokos uraktól eszközöljön ki egy papi telket a falu közhelyéből. A papi lakot felépitnék majd ők. Soos Ferenc leveléhez csatolták a szamosfalvi református családfők névjegyzékét is a mint következik: Szabó János egyházi, feleségével Körösi András negyed magával. Az apja leányával, fiával (talán Körösi A. apja) Sinkó András ötöd magával. Német Lőrinc ötöd magával. Ambrus István hatod magával. Ambrus Márton. Ifj. Ambrus István harmadmagával. Ambrus Pál hatodmagával. Palagyi János negyedmagával. Palagyi Márton hatodmagával. Korpos János negyedmagával. Korpos András hetedmagával. Molnár Pál testvérelével és anyjával. Bálint István hatodmagával. Sinkó Márton ötödmagával. Lévai György negyedmagával. Lénárd Ferenc negyedmagával. Jászoly György ötödmagával. Tisztartó Finta Tamás harmadmagával. Tisztartó Bálint János hatodmagával. Haller cselédjei. Tisztartó Bot Mihály harmadmagával. Cigányok összeséggel találtak 45. Összesen 143.

A mostani beszolgáló pap tudná megmondani, hogy e családok közül valamelyik ott él-e most is? *)

A főkonzistorium a papi lak építését illetőleg arra utasította a szamosfalviakat, hogy maradjanak a régi szokás mellett, ne lépják át a régi határokat, mert a kath. birtokosok miatt állandó épületet emelni, lehetetlen.

Az egyházközség nem nyugodott meg az elutasító válaszon. 1772-ben ismét Soos Ferenc esperes utján nyújtottak be kérést a főkonzistoriumhoz. Ebben elpanaszolták, hogy a földesuraktól egy kis fa-templom és papi lak építésére kértek helyet a falu közhelyéből, de nem nyertek. Jelentik egyúttal, hogy 23 gazda és egy néhány zsellér-cigány van az egyházközségben református. Összesen 132 lélek. Femi-említett kérések teljesítésének kieszközölését kéri a főkonzistoriumtól (71—1772 ehker. lt. sz.)

A főkonzistorium utasítá ekkor Soos Ferenc esperest, hogy a szamosfalvi templom elvételéről szerezzen biztos adatokat, vegye újból számba a lakosságot, pontos jelentést tegyen minderről. Az esperes fel is szólítá az egyházközséget, melynek tagjai emlékezet alapján tudatták 1772. őszén, hogy 44—45 évvel ezelőtt, szénahordás táján, vették el a templomot. Mikor az ekklesia egy kaszáló rétjéről hozták be a szénát, Kornis István generalis utját állotta a szekereknek. s az ekklesia szénáját erőszakkal elvette. Ettől fogva egy darabig Mikola László egyik jobbágy házában tarták az istentiszteletet. Később hol egyik, hol másik helyen hányodtak. A templom helyére nézve ők nem tehetnek javaslatot, mert ily helyjelölést csak a gubernium kiküldöttjével lehet eszközölni. Legjobban szeretnék mégis azt a helyet, mely a kath. templom és Josinci Sándor ő nagysága fogadója között van.

Az esperes fölterjesztvén e levelet, arra is hivatkozott, hogy br. Dániel István ismeri ez ügy részleteit, mivel ott

*) A „Molnár” és „Lénárd” családok ma is megvannak. Szerk.

volt Szamosfalván, midőn ő az odavaló birtokosoknak a maga és az ekklesia nevében, egyalázatos emlékiratot nyújtott be, de a melyre választ nem kapott.

A főkonzistorium rendeletének eleget akarván tenni, magához hivatta az oda szolgáló papot, Munkácsi Gersont, az oda való domestikus kurator Finta Tamással, s tőlük is azt tudta meg, a miről az egyházközség levele szól. Ő maga hozzá teszi még azt is, hogy a szamosfalvi urakhoz nyáron sokan járnak munkára Valkóról, Mákóból és Zsobokról, nagyobb-részt reformátusok. Néha húszau. harmincan is vannak. Már ezekért is jó volna egy tágas papi lakot építeni, hol vasárnapként istentiszteletet lehessen tartani. A reformátusok elvett templomában körül belől 50 évvel ezelőtt predikált ő, mint deák. Ezután vétetett el, néhai Boros Gáspár senior (esperes) idejében. Az ő, Soos F. seniorsága alatt Josinci Sándor uram kuriájában tartottak istentiszteletet. Itt tartott a harang is. Most egy jobbágy paraszt ember házához járnak, Bálint János jóakarattjából. (72—1772 ehker. lt. sz.)

1772-ig ezen adatokat találtam a szamosfalvi ekklesiára. A mig többet kapnék, addig is szükségesnek tartottam közölni ezeket, hogy a most készülő új templom befejezéséig hozzuk tisztába e szegény egyházközség multját.

Dr. Török István.

Hollandból.

(Vége.)

Ezért, azonban, a hegemoniára való aspirációkkal, az egyházjavarokra vonatkozó ábrándokkal még koránt sem hagytak föl. Az egyház békéje még nem volt helyre állítva; a lázongások naponkint ismétlődtek, minél fogva a törvény szigorának is folyton alkalmaztatnia kelle. Végre unalmassá kezdett válni e szakadatlan bíráskodás. Legközelebről, egy modern részről tett indítvány merült föl a sajtóban, hogy a háládatlan perlekedés kikerülése végett és az egyházból való kilépés megkönnyítése érdekében, engedjék oda a távozni akaróknak a községi vagyon egy része. De, nem így ám most Kuyperianerek! Ugy látszik, a dolgok folyamán okosabb gondolatra jutottak. Mosolylyal felelnek e naiv jószívűsége és legkisebb kedvet sem mutatnak a kilépésre. Nem akarnak doleálni; ők az egyház java, a praedestináltak privilegizált csoportja, szemben a synodalis hierarkhiának hódoló modernnek és orthodoxok praedisponált seregével. Ők maga „az egyház” és mint ilyen, egyedül jogos tulajdonosai az egyház szellemi áldásainak és anyagi javainak. Ám, tessék az egyetemes református egyháznak kilépni, de ők a „gyászoló” egyház hibáját, mit elkövetett akkor, midőn „önmagától” megvált, nem akarják utáncsinálni.

Ime, ez a fiatal Kuyperizmus élettrajza. Ezeket a fázisokon ment át a multban és így gondolkozik mostanában. Mit szóljunk mi erre? Mit mondjunk a gyászoló atyafiak ama felfogásáról, mely a „németalföldi reform. egyháznak”, mint az egyetemes synodus hatósága alatt ekzisztáló községek szerves komplexumának létjogát tagadva, az egyes külön községek önkormányzati joga, illetőleg, absolut autonomiája mellett agitál? Helyeslő ítéletről szó sem lehet. Itt nem

valamelyes vallásos meggyőződés méltánylásáról van szó. A synodust eljárásában nem dogmatikai pártérdek, kislelki türelmetlenség vezetik. A németalföldi ref. egyház, mely 1852 óta, mint önálló, az államtól független, ettől törvényesnek elismert felekezet szerepel; legfőbb kormányzó hatósága, melynek tagjai törvényes, a mai doleálók által annak idejében magasztalt képviseleti úton helyezettettek hivatalukba: csak jogait gyakorolja, csupán kötelességét teljesíti akkor, a midőn a törvény szigorát alkalmazza azok ellen, kik a szánkcionált intézmények felbontására törve, az egyház arkhi-vumait, klenodiumait, fekvő birtokait elsajátítani igyekeznek. A viszony teljesen az, mi az államban. Ha valaki az állami intézmények létjogát kétségbe vonja, a törvényeket kontemnálja és elégtelen elvtársaival „L'Etat c'est moi“ jelszó alatt pártot alakít, kétségtelenül forradalmárt megillető bánásmódban részesül, elítéltetik, polgárjogaitól megfosztatik, a nélkül, hogy méltatlan üldözésről panaszkodni, joga volna.

Hát, e Kuyperianerek minő jogon tartanak igényt a vértanaság nimbuszára?

Abban senkit semmi nemű törvény meg nem gátol, hogy ha az állam törvényei természetével össze nem férnek, békés úton búcsut vegyen az országtól. Az egyházban is nyitva az út azok számára, kik meggyőződtek arról, hogy intézkedései, elvei lelkiismeretükkel meg nem egyeznek. Arra is joguk van, hogy az intézményeket saját elveik szerint reformálni, a törvényes úton, megkísértsék. De, az már a jogi kérdések nagyon furcsa felfogására vall, midőn valaki minden áron az állam, vagy egyház kebelében akar maradni és ugyanakkor a törvényes rendnek, a kormányzó testületeknek felmondja a köteles engedelmisséget.

Hogy vajjon a Kuyperianerek belátják-e valaha az ily álláspont félszégét: azt a jövőben elfoglalandó magatartásuk fogja megmutatni. *Józsa Zsigmond.*

KÜLÖNFÉLÉK.

= A „Protestáns Irodalmi Társaság“ megalakult. Azaz, megalakult volna, ha nem vegyül bele az a dissonans hang, mely a felett támadt hogy vajjon az unitáriusok lehetnek-e annak tagjai, holott nem protestánsok, és nem keresztények. Lapunk álláspontja, e tekintetben, azt hisszük, eléggé evidenciába van helyezve olvasóink előtt. Míg szüksége nem fog fenforogni, többet nem is akarunk mondani. Majd beszélünk akkor, midőn a „Kereszt(?)ény Magvető“ egész glóriájában fog előttünk állani, és sietni fog ez incidenst felhasználni a magajavára a szabadelvűség és a „Jövő vallása“ nevében. Most csupán annak jelzésére szoritkozunk, hogy a társadalmi életben vannak Társaságok, hová csak egyhangú szavazattal lehet bejutni és a ki azt meg nem kapja, marad becsületes ember, munkálkodik „Jövőjé“; de annak a Társaságnak nem lehet tagja. Nős hát, a „Prot. Irodalmi Társaság“-ban jogosult két millió evang. szerint reformált közül 866,000 az unitáriusok ellen nyilatkozott, kik vannak ötvenezeren; és az unitáriusok, tiz nap eltöltével is, még mindig nem tartották kötelességüknek, kijelenteni, hogy az előzmények után, köszönik ugyan a szervezkedő gyűlés többségének szavazatát, de vele élni, nem

kivánnak és lemondanak a „Prot. Irodalmi Társaságba“ való belépésről. Hát jól van, elismerjük, hogy a felvilágosult eszméknek, a szabadelvűségnek nincs köze a tömegekkel; de azt is tudjuk, hogy vannak törvények, melyek kodifikálva soha nem voltak, és nem lesznek és mégis köteleznek. N'en parlons plus!

= A maros-ilyei körlelkészi állomásra kinevezett Zajzon Lajos, eddig vallás-tanító a n-enyedi főtanodában; az újban anya-egyházba szervezett szamosfalvi pap-tanítói állomásra Székely Árpád, előbb kolozsvári, utóbb s-sz-györgyi segéd-pap. Mindkét ifju lelkipásztor-társunkra oly feladat vár, mely majdnem annyi, mint semmiből teremtés; de a betöltött kötelesség tudatában oly tisztesség is, mely elég egy életre. Éljenek sokáig, hogy munkálkodhasanak áldásosan. A szamosfalvi egyházra vonatkozólag mai Tárcánk hoz egy pár érdekes adatot, melyekből láthatjuk, hogy még százötven évvel ezelőtt minő bánásban részesültünk az akkori „Köz művelődés“ által és hogy dacára ennek, hiveink száma még sem fogyott azóta. Most épül az új paplak, iskola és imaház s reméljük az idők szellemétől, hogy ezeket nem veszik el erőhatalommal azok, kik azt mondják, hogy a protestantizmus és vallásunk nem egyéb, mint „simplex társadalmi rendszer.“ Így beszéltek egykor a farizeusok is az evangyeliom ellen. És mégis csak az utolsó lett a diadalom; mert a megelevenítő szellemet nem lehet megölni nagyképtűködéssel.

= Uj-Sóvei lelkésztársunknak, Erdős Józsefnek, a bécsi cs. kir. evang. theol. fakultás tudori kara „ob eruditionem scriptis varii argumenti comprobata“ a theologiai licentiatusi dignitast adományozta. Örvendünk rajta. Lelkésztársunkat ismerik olvasóink mult évi „Préd. Társunkból“ és reméljük, még bővebb ismeretségre is teszünk szert. Örömminket még az a fájdalom sem csökkenti, hogy ime, a mi törekvő embereinknek a külföld adja meg az elismerést és a magyar protestantizmus nem bír felállítani egyetemi színvonalon álló intézetet, mely hatalmas lökést adna a tudományosságnak, hanem vesződik olyan törekvésekkel, melyek hajótörést szenvednek a konfeszziók zátonyain.

= Két papválasztásról vettünk értesítést újban. A dálnoki egyházba megválasztott Kis József, komlói pap; a rettegi papi állomásra pedig szavazat-többséggel megválasztott Kiss Sándor, jelenleg segéd-pap N.-Enyeden. Őszintén ohajtjuk, hogy megválasztott pap-társaink, hivatásuknak teljes tudatában levén, meg is feleljenek ama feladatoknak, melyek reájuk várokoznak. A dálnoki és rettegi egyházak egész embert követelnek hisszük, hogy meg is találták. Egyházak és lelkipásztor-társaink fogadják szerencse-kívánatainkat.

= Papválasztás. Széki egyházmegyénkben fekvő bonchidai egyházunkban, br. Bánffy Dezső, főgondnok és esperes, Somkerek Miklós aai jelenlétében megejtett választáson, folyó hó 15-én 41½ szavazattal 3½ szavazattal szemben megválasztott Bartók Béla, jelenleg zilahi köztanító. Ifju pap-társunkat öröm töltheti el, e majdnem egyhangú választás; mi majd akkor fogunk örvendeni, ha munkára vetve kezét, az eredményeket fogjuk feljegyezhetni.

Szerencsét kívánunk és buzgóságot, lelkesedést és erős akaratot!

— Főtiszteletű püspökünk lelkes működése következtében, naponkint szervezettek és töltenek be a körlelkési állomások. Egy ily missziói hely gyulafehérvári egyházmegyénkben, többek között, a benedeki paptanítói állomás, mely már két év óta betöltésre várt, nem a javadalom csekélyiségeért, mely tisztességes s tekintve a helyi körülményeket, éppen jövedelmesnek mondható, hanem, mert a múlt évben megválasztott atyáinak tetszett állomását el nem foglalva, lemondani. Örömmel jelezhetjük most, hogy a dákorománok közé beékelt benedeki egyházközségnek pap-tanítói állomását folyó hó 15 én tartott választás alkalmával elvégre is sikerült olyan erővel betölteni, Jakab Károly ifju lelkész aa. személyében, a kitől jó reménnyel várhatjuk, a felőle hallott kedvező vélemények alapján, hogy hivatását felfogva, a veszélyeztetett magyarságot, mely alig tesz 90 lelket az 1400 oláh között, nem csak megmenti, de hová-tovább erősíteni, gyarapítani fogja. Adjon isten neki erre ifjui tetterejéhez és lelkesedéséhez mért erőt, tapintatot és kitartást s a siker sem általa, sem részére nem fog elmaradni. Ugy legyen! Borsódi.

— Nyilvános köszönet. A „Prot. Közlöny“ csaknem minden számából gyönyörrel olvasom, hogy egyházunk tagjai, a maguk erejéhez képest, naponkint meghozzák áldozatukat az urnak oltárára, azzal a buzgósággal, mely negyedfél száz év óta fentartja az élő istennek anyaszentegyházát, erősíti oszlopait és az elszéledt, pásztor nélkül maradt nyájnak vezetőket küld, hogy legyen, ki a protestánsizmus „melegítő erejétől“ indítva, életét adja az ő juhaiért. Hogy ezen melegítő erő csakugyan nem aludt ki a szivekből, bizonyítja azon szép emlék is, melyet a tek. Hóry Béla, kolozsvármegyei árvaszéki elnök állított boldog emlékü édes atyja, néhai Hóry Farkas, m.-gy.-monostori volt lelkész emlékére, midőn egy igen diszes és a lehető legszebb kiállítású bibliát küldött egyházunknak. Fogadja ezért Hóry Béla ur, ugy a magam, mint egyházam nevében, hálás köszönetemet. M.-Gy.-Monostor, ápril 21, 1888. Csákány János, ev. ref. lelkész.

Nyilvános számadás és köszönet.

Körlelkész, Pál Károly; gondnok, Turi Antal és presbyter, Korponai Ferenc, kéregetések folytán, az oláh-ujfalvi ref. templom felszerelésére ujabban adakoztak Lésmann Dávid (izr) 2 frt. Petru Báló 50 kr. Györgye Báló 1 frt. Györgye Atyim 50 kr. Hárhuj Nyikoláj 20 kr. Apost. Nice 50 kr. Györgye Boná 20 kr. Johan Telea 20 kr. Nyikuláj Telea 20 kr. Atyim Bráta 20 kr. Johan Serbán 50 kr. Györgye Telea 1 frt Györgye Serbán 30 kr. Nica Telea 50 kr. Dávid Zaharia 20 kr. Stán Bréta 40 kr. Johan Zaharia 40 kr. Györgye Hárhuj 10 kr. Andreas Frics 50 kr. Nyikuláj Grába 50 kr. Sion Báló 30 kr. Ádám Hárhuj 25 kr. Jon Mánn 30 kr. Ádám Bokoriásza 30 kr. Mária Fülöp 30 kr. Györgye Fülöp 30 kr. Vaszilie Nyikuláj 40 kr. Dávid Teller 20 kr. András Teleán 30 kr. Johan Telea 50 kr. Johan Buná 50 kr Györgye Buná 1 frt. Áron Josif 50 kr. Györgye Nikodin 20 kr. Györgye Mán Nyisztor 20 kr. Stojka Irlina 20 kr. Száva Stojka 20 kr. Ariton Boér 20 kr. Johan Bratu 50 kr. Sofrone Bráta 1 frt. Nyikuláj Báló 20 kr. Johan Báló 30 kr. Vasilie Báló 1 frt.

Nyikuláj Preis 50 kr. Petru Bráta 40 kr. Nyikuláj Oprián 20 kr. Johan Komsa 56 kr. Sárián Mán 50 kr. Sértonbéka 10 kr. Nyikuláj Stánbéka 30 kr. Nyisztor Mán 20 kr Lázár Telea 20 kr Simion Rádu 40 kr Johan Rádu 10 kr. Lázár Telea 20 kr. Nyikuláj Báló 50 kr. Parantiva Brátu 20 kr Johan Bokariásza 20 kr. Lázár Fülöp 50 kr. Johan Morá. i 50 kr. Györgye Nikodin 30 kr. Johan Bráta 40 kr. Johan man Nyisztor 10 kr, Béka Une 10 kr. Nyikuláj mán Nyisztor 10 kr. Miklós Györgye 50 kr. Mikle Nyikuláj 20 kr. Mikle Györgye 15 kr. Johan Béka 20 kr Vasilia Stánbéka 20 kr. Vasilia Magdó 40 kr. Mateom Béka 10 kr. Teodotu Stánbéka 1 frt Simion Báló 50 kr Johan Kinda 30 kr. Dovánia Kinda 20 kr. Nyikuláj Kinda 30 kr. Petru Béru 40 kr Johan Bráta 20 kr. Johan Gredinúre 20 kr. Iliá Báló 50 kr. Johanika Din 20 kr. Johan Rádó 50 kr. Johan Dávid 40 kr. Niksóre Bréta 20 kr, Nyikuláj Magdó 20 kr. Johan Fülöp 20 kr. Borbára Bágyó 2 frt. Johan Alóre 10 kr. Ariton Fülöp 40 kr. Johan Boér 20 kr. Arálán Beáron 50 kr. Josif Kolesár 20 kr. Apost Nyikuláj 20 kr. Johan Rádu Bune 50 kr. Györgye Félítőre 40 kr. Györgye Muná 10 kr. Györgye Rádúj 20 kr. Nyikuláj Serbán 30 kr Johan Visálon 1 frt. Johan Bokoriásza 30 kr. Lázár Dindia 20 kr. Johan Dindia 50 kr. Aliman Drok 40 kr. Keserű István, frekki gyógyszerész, 10 frt. Összesen 50 frt. 30 kr. Az előbbeni közleménnyel 125 frt. 30 kr. Fogadják az egyes adakozók hálás köszönetemet, egyházam nevében. Pál Károly, körlelkész.

Hivatalos rész.

Sz. 355—1888.

KÖRLEVÉL.

Illő tisztelettel hívom meg a m. tt. fő- és algondnok urakat Deésre, folyó év május 8-ra, d. e. 10 órára, a szokott helyiségbe; és a két egyházmegyei választott tanácsos, t. Ferenci Endre és Sinkovics Béla urakat, az illető tiszteletes urak értesítsék. Ugyanakkor házassági törvényszéket is tartok: a t. ügyvéd urak értesítsék a válófeleket. Továbbá, tudva van a „Protestáns Közlönyből“, hogy a kerületi képviselők ideje letelt, újból kell választani; azt is tudhatják, hogy az alsó kerületben, Kérőtől M.-N.-Zsomborig, a lejárt időben volt képviselő, m. Szacsvey Sándor ur, az alsó kerületben, Kérőn alól m. Zsombory Lajos ur: kérem a szavazatokat a presbyteriumtól. Ugyancsak a kántor-tanító urak is választásnak képviselőt részükéről és küldjék be hozzám május 1-ig, vagy hozzák el május 8-án Deésre. Mentől több lelkész atyáfihoz lesz szerencsém, annál jobb lesz; mert, még a vizsgálati kérdőpontokra beadott feleleteket is felül kell vizsgálni; és ha többen leszünk, akkor egyházmegyei rendkívüli gyűlést is tartok. Doboka, ápr. ilis 22, 1888.

Nagy Lajos,
deézi egyhm. esperese.

345—1888.

Hirdetményes idézés válóperbe.

Berkenyesi illetőségű ev. ref. Ince Róza, férjét, ugyan csak berkenyesi illetőségű Bereknyeri Jánost, ki tőle már 8 éve külön él, s a kinek hollétéről semmi tudomása nincsen, ezennel hirdetményesen idézteti, hogy mostantól fogva 6 hónap alatt jelenjék meg a széki ref. egyházmegye Szamosujvárt tartandó házassági törvényszéke előtt, mert akár jelenik meg, akár nem, idéztető nő ellene a házassági válóper le fogja jártatni. Kelt Széken, 1888, április 17-én.

Somkereski Miklós,
széki ref. egyh.-megyei esperes.

Felölös szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.